

**T. C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

Sosyoloji Anabilim Dalı

**BARIŞÇIL OTORİTE DOLAŞIMI KAVRAMI: IRAK
ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

YOUSIF ALAA ABBAS ABBAS

Danışman

Dr.Öğr. Üyesi FİKİRİYE GÖZDE MOCAN

Eş Danışman

Dr.Öğr. Üyesi HIBA GHANEM

İstanbul – 2022

TEZ TANITIM FORMU

Yazar Adı Soyadı : YOUSIF ALAA ABBAS ABBAS

Tezin Dili : Türkçe

Tezin Adı : Barışçıl Otorite Dolaşımı Kavramı: Irak Örneği

Enstitü : İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Anabilim Dalı : Sosyoloji Anabilim Dalı

Tezin Türü : Yüksek Lisans

Tezin Tarihi : 25.4.2022

Sayfa Sayısı : 103

Tez : 1. Dr.Öğr. Üyesi FİKRIYE GÖZDE MOCAN

Danışmanları : 2. Dr.Öğr. Üyesi HIBA GHANEM

Dizin Terimleri : Barışçıl Otorite Dolaşımı, Toplum, Sivil Toplum Kuruluşları, Siyasi Partiler, Baskı Grubu.

Türkçe Özet : Bu çalışma, otoritenin barışçıl dolaşması ilkesinin Irak toplumu üzerindeki etkisini araştırmayı amaçlamaktadır. Bu çalışmada barışçıl otorite dolaşımının toplum üzerindeki etkisinin olup olmadığı, etkisi var ise bu etkinin nasıl olduğu tartışılmaktadır. Bu sorulara ek olarak STK'ların karar alma süreçlerine ne ölçüde katıldıkları soru konu edilmektedir. STK'ların görüşlerinin otorite ve halkı bir araya getirip getirmediği ele alınmaktadır.

Dağıtım Listesi : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

İmzası

YOUSIF ALAA ABBAS ABBAS

**T. C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

Sosyoloji Anabilim Dalı

**BARIŞÇIL OTORİTE DOLAŞIMI KAVRAMI: IRAK
ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

YOUSIF ALAA ABBAS ABBAS

Danışman

Dr.Öğr. Üyesi FİKİRİYE GÖZDE MOCAN

Eş Danışman

Dr.Öğr. Üyesi HIBA GHANEM

İstanbul – 2022

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

YOUSIF ALAA ABBAS ABBAS

.../.../2022



İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

YOUSIF ALAA ABBAS ABBAS'ın Barışçıl Otorite Dolaşımı Kavramı: Irak Örneği adlı tez çalışması, jürimiz tarafından Sosyoloji anabilim dalı, Sosyoloji bilim dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan

Dr. Öğr. Üyesi Fikriye Gözde

MOCAN

(Danışman)

İmza

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Raheb

MOHAMMADI GHANBARLOU

İmza

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Gökhan GÜRDAL

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

... / ... / 20..

İmzası

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ

Enstitü Müdürü

ÖZET

Toplumunu etkileyen en önemli kurumlardan birini temsil eden siyasal kurum, temelde ait olduğu ve etkilediği toplumsal gerçekliğin içindedir ve bu gerçekliğin izlenimini vermektedir. Öte yandan, toplum kavramı kimi zaman diğer kurumlardan daha etkilidir. Siyasal barışçıl otorite dolaşımı, modern demokratik sistemlerin en önemli ilkelerindedir. Ayrıca söz konusu barışçıl otorite kavramı demokrasinin kapsamını tanımlamak ve ölçmek için en önemli göstergelerden de biridir. Son yıllara bakıldığında barışçıl otorite kavramının her düzeydeki uluslararası arenanın ve Arap arenasının en önemli konularından biri haline geldiği görülmektedir. Bu çalışma, otoritenin barışçıl dolaşımı ilkesinin Irak toplumu üzerindeki etkisini araştırmayı amaçlamaktadır. Bu çalışmada barışçıl otorite dolaşımının toplum üzerindeki etkisinin olup olmadığı, etkisi var ise bu etkinin nasıl olduğu tartışılmaktadır. Bu sorulara ek olarak STK'ların karar alma süreçlerine ne ölçüde katıldıkları sorun konu edilmektedir. STK'ların görüşlerinin otorite ve halkı bir araya getirip getirmediği ele alınmaktadır. Ayrıca barışçıl otorite kavramı dolayımı üzerinden iktidar ve din arasındaki ilişki ve bu ilişkinin toplumdaki insanları nasıl etkilediği ortaya konulmaktadır. Bu çalışmada nicel araştırma yöntemi uygulanarak katılımcılara anket soruları yöneltilmiştir. Söz konusu anket çalışmasındaki katılımcılar Irak halkından cinsiyet farkı gözetmeksizin seçilen yaşı 20 ve üzeri olan 300 katılımcıyla yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Barışçıl Otorite Dolaşımı, Otorite, Toplum

SUMMARY

The political institution, which represents one of the most important institutions affecting the society, is basically in the social reality it belongs to and affects, and gives the impression of this reality. On the other hand, the concept of society is sometimes more effective than other institutions. Political peaceful circulation of authority is one of the most important principles of modern democratic systems. In addition, the concept of peaceful authority is one of the most important indicators to define and measure the scope of democracy. Looking at the recent years, it is seen that the concept of peaceful authority has become one of the most important issues in the international and Arab arena at all levels. This study aims to investigate the effect of the principle of peaceful circulation of authority on Iraqi society. In this study, it is discussed whether the peaceful circulation of authority has an effect on the society, and if there is, how this effect is. In addition to these questions, the question is to what extent NGOs participate in the decision-making processes. It is discussed whether the views of NGOs bring together the authority and the public. In addition, the relationship between power and religion through the concept of peaceful authority and how this relationship affects people in the society is revealed. In this study, questionnaire questions was be asked to the participants by applying the quantitative research method. Participants in the aforementioned survey study were made with 300 participants aged 20 and over, who were selected from the Iraqi people regardless of gender.

Keywords: Peaceful Authority Circulation, Authority, Society

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
SUMMARY	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	v
TABLolar LİSTESİ.....	vi
HARİTALAR LİSTESİ.....	vii
ÖNSÖZ.....	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Barışçıl Otorite Dolaşımı Kavramı.....	6
1.1.1 Barışçıl Otorite Dolaşımı kullanımı	7
1.1.2 Barışçıl Otorite Dolaşımının Koşulları.....	9
1.1.3 Barışçıl Otorite Dolaşımı Araçları.....	12
1.1.4 Barışçıl Otorite Dolaşımının Etkileri.....	13
1.1.5 2003'ten Sonra Irak'ta Barışçıl Otorite Devri ve Anayasal Düzen	14
1.1.6 Demokrasi.....	15
1.2. Toplum.....	19
1.2.1 Irak Toplumunu	20
1.2.2 Irak Toplumunda Özel Alan Ve Kamusal Alanı Ayırımı.....	21

İKİNCİ BÖLÜM

BARIŞÇIL OTORİTE DOLAŞIMI İLE İLGİLİ SOSYAL TEORİLER

2.1. Max Weber'in Otorite Teorisi.....	26
2.1.1 Weber'in Teorisi Açısından Irak'ta Barışçıl Otorite Dolaşımı	30
2.2. Jonathan h. Turner'in kültürel Çatışma Teorisi.....	32
2.2.1 Kültürel Çatışma Teorisi Açısından Irak'ta Barışçıl Otorite Dolaşımı	34
2.3. İbn Haldun'un Genel Döngüsel Teorisi (İbn-i Haldun 1332-1406).....	35
2.3.1. İbn-i Haldun'un Sosyal Gerçeklik Teorisi Açısından Barışçıl Otorite Dolaşımı	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

3.1. Sivil Toplum Kuruluşlarına Tarihsel Bakış.....	40
3.1.1 Irak'taki Sivil Toplum Kuruluşları.....	40
3.1.2 Irak'ta Demokratik Geçiş Sürecinde STK'n Rolü	42

3.2. Siyasi Partiler.....	43
3.2.1 Irak'ta Çok Partililik	48
3.3. Baskı (Lobisi) Grubu	51
3.3.1 Baskı Grupları Ve Siyasi Partiler	52
3.4. Barışçıl Otorite Dolaşımı İle İlgili Çalışmalar.....	54

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

4.1. Araştırmanın Yöntemi.....	58
4.2. Araştırmanın Hipotezleri.....	58
4.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	59
4.4. Veri Toplama Teknikleri	59
4.5. Verilerin Analizi.....	59
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	74
KAYNAKÇA	79
EKLER.....	84
ÖZGEÇMİŞ.....	89

KISALTMALAR

STK	:	Sivil Toplum Kuruluşları
S	:	Sayfa
BM	:	Birleşmiş Milletler



TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Örnekleminin Cinsiyet Dağılımı.....	61
Tablo 2. Katılımcıların Yaşına Göre Dağılımı	61
Tablo 3. Katılımcıların Eğitim Durumu.....	61
Tablo 4. Katılımcıların Yerleşim Alanı.....	62
Tablo 5. Katılımcıların Etnik Kökeni.....	62
Tablo 6. Irak'ta Barışçıl Otorite Dolaşımı Vardır”.....	63
Tablo 7. “Barışçıl Bir Otorite Dolaşımının Irak Toplumunu Üzerinde Bir Etkisi Vardır”.....	63
Tablo 8. “Barışçıl Bir Otorite Dolaşımının Irak Toplumunu Üzerinde Olumlu Mu Olumsuz Mu Etkisi Vardır”	64
Tablo 9. “Barışçıl Bir Otorite Dolaşımının Irak Toplumunu Üzerinde Olumsuz Bir Etkisi Vardır”.....	64
Tablo 10. “Irak'ta Barışçıl Otorite Dolaşımı Etkilediğini Etnik Ve Mezhepsel Çatışmanın”.....	65
Tablo 11. “Liderlerini veya Referanslarını Takip Etmek”	65
Tablo 12. “Liderlerini veya Referanslarını Takip Etmek”	65
Tablo 13. “Irak'ta Gerçek Bir Demokrasi Vardır”.....	66
Tablo 14. “Irak'ta Gerçek Bir Demokrasi Yoktur”.....	66
Tablo 15. “Irak'taki Siyasi Kararda Sivil Toplum Kuruluşlarının Etkisi Olduğunu”.	67
Tablo 16. “ Irak'taki Sivil Toplum Kuruluşlarının Siyasi Kararda Etkisi Değildir”	67
Tablo 17. “Irak'taki Sivil Toplum Kuruluşlarının Siyasi Kararda Etkisi Olduğunu”	68
Tablo 18. “Irak'taki Kişiliklerin Lider ve Referans (Siyasi/Dini/Askeri) Irak Toplumunu Etkilediğini Vardır”	68
Tablo 19. “Irak'taki Seçimlerde Aday Seçiminde Kültürel, Etnik veya Mezhepsel Çeşitliliğin Rolü Vardır”	69
Tablo 20. “Irak Toplumunu, Demokrasinin Barışçıl Otorite Dolaşımına Uygun Bir Ortamdır”	69
Tablo 21. “Irak Toplumunu, Demokrasinin Barışçıl Otorite Dolaşımı Uygun Olmayan Bir Ortamdır”	70
Tablo 22. “Seçimler Öncesi Partizan Siyasi Çatışmaların Nedenleri”	70
Tablo 23. “Irak'taki Siyasi Kararlarda Baskı Gruplarının Etkisi Vardır”.....	71
Tablo 24. “Irak'taki Siyasi Kararlarda Baskı Gruplarının Etkisi Vardır”.....	71
Tablo 25. “Irak'ta Siyasi Kararlarda Dini Kurumların Etkisi Vardır”.....	72
Tablo 26. “Irak'taki Siyasi Sürecin Gidişatında Komşu Ülkelerin Etkisi Vardır”	72
Tablo 27. “Irak'taki Siyasi Sürecin Gidişatında Komşu Ülkelerin Etkisi Vardır”	72
Tablo 28. “Seçimleri Etkilemede Irak Aşiretlerinin Rolü Vardır”	73
Tablo 29. “Irak'ta Aşiretlerin Seçimleri Etkileme Rolünü” Örnekleminin.....	73

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1. Irak haritası.....	24
-------------------------------------	----



ÖNSÖZ

Bu çalışmada bana yardımcı olduğu için danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Fikriye Gözde MOCAN'a ve Dr.Öğr. Üyesi Hıba GHANEM'a teşekkür ve takdirlerimi sunarım, Bu çalışmayı, tezin yazılması sırasında ölen ve bu aşamaya gelmemde büyük bir pay sahibi olan babamın ruhuna ithaf ediyorum.



GİRİŞ

Siyaset, toplumsal yapının en önemli kurumlarından biridir. Bu kurum, parçası olduğu toplumsal yapıyı diğer kurumlardan daha fazla etkilemekte ve onun izlenimini vermektedir. Nitekim devlet, toplumdaki en güçlü örgüt ve sosyal kurum olarak toplumu yönettiği nedeniyle bütün kurumların en iyi temsilcisidir. Başka bir ifadeyle devlet, bütün toplumu temsil etmekle birlikte önemli roller üstlenmektedir. Bu rollerden ilki toplumun yönetimi ve düzenlenmesidir. Özellikle toplumun stratejik hedeflerine yönelimini etkilediği söylenebilir. Bu etki otoritenin türleri ve meşruiyet sorunsalını da tartışmaya açmaktadır.

Siyasal kurumun en önemli bileşenlerinden biri olarak otorite, tarih boyunca farklı toplumlarda ve farklı şekillerde değişmek zorunda kalmıştır. Modern demokrasilerin bir özelliği olan barışçıl otorite dolaşımı ilkesi, toplumu etkileyen en önemli demokratik siyasal temellerden biridir. Otoritenin barışçıl geçişi, yöneticilerin periyodik olarak seçimler yoluyla devleti yönetmesidir. Seçilmiş yöneticiler, anayasal yetkilerini kanuna göre belirli süreler içinde kullanmaktadırlar. Böylece yönetici veya yönetim partilerinin değişmesi durumunda devletin adı ve Anayasası değişmemekte, tüzel kişiliği ortadan kalkmamaktadır. Buna bağlı olarak otorite, Anayasa hükümlerine uygun olarak seçmenlerin yetkisi ile yönetici tarafından kullanılan yetkiler anlamına gelmektedir. Barışçıl otorite dolaşımı ilkesini uygulayan ülkelerde yetki ve yönetim, hükümdarın başkalarına verdiği veya haleflerine vasiyet ettiği bir hak değil, halkın iradesine bağlı olan kavramlardır. Dolayısıyla bu ilkeye göre yetki ve yönetimin devri Anayasa hükümlerine göre gerçekleşmelidir.

Hükümetin aktif siyasi güçler ve akımlar tarafından barışçıl geçiş ilkesi, demokrasinin en belirgin yöntemlerinden biridir. Bu nedenle, tüm siyasi grupların, muhalefet ve partilerin devlet içinde hükümete geçiş hakkı tanınmadıkça, demokratik bir devlet inşasından bahsetmek mümkün değildir. Demokraside, yönetim devri, “hiçbir siyasi partinin süresiz olarak iktidarda kalamayacağı demokratik bir ilke” olarak tanımlanmaktadır (Al-maliki, 2016, s.45). Barışçıl bir yönetim devrinin gerçekleşmesi için çok partili olması, özgür ve adil seçimlerin yapılması, partilerin devlet kurumları üzerinde anlaşmaları, yönetimin çoğunluğa sahip olması ve aynı zamanda azınlığa saygı gösterilmesi gerekmektedir. Bu ilke, aynı zamanda yolsuzlukla mücadeleyi de amaçlamaktadır. Çünkü yozlaşmış yöneticiye uzun süre günahlarından

dolayı gücü kötüye kullanmak, seçimle üzerinde yetki ve etkinin uygunsuz kullanılmakta, yasal kovuşturma yoluyla iktidar elde etme fırsatı veya imkanı vermemektedir. Bu nedenle bir hükümdarın diktatöre dönüşmesi yasaktır. Ancak burada temel mesele, şu veya bu hükümdarı seçen halkın iradesine bağlıdır. Bu performans, örneğin Irak'ta ve birçok eski Arap ve Avrupa ülkesinde olduğu gibi, bireye tapma durumundan kaynaklanmaktadır.

Barışçıl iktidar devri ilkesi için uygun ortam, komünist, demokrat, bazı aydınlanmış İslami partiler ve sosyal adalet ideolojisini taşıyan sivil ve demokratik güçler tarafından sağlanmaktadır. Ancak Irak'ta siyasi deneyim, münhasırlık, gücün askeri ve sivil yollarla gasp edilmesine yönelik eğilimler göstermektedir. Halbuki demokratik bir sistemde, halkın taleplerini iletebilmek ve otoritede reform yapmak için sendikaların, STK'nın, tarafsız medyanın ve toplum bilincinin varlığına ihtiyaç duyulmaktadır.

STK'lar birçok soruna çözüm üretebilmekte ve siyasal sistem ile halk arasındaki ilişkiyi geliştirebilmektedirler. STK'lara çalışma fırsatı siyasal sistemler tarafından sağlamaktadır; çünkü çeşitli STK'lar siyasi partileri içerdiği durumlarda siyasi partileri işlevi parlamento içinde çıkarların toplanması ve ifade edilmesidir. Aynı zamanda toplumda barışçıl bir ilişki hakim olduğunda yasal kontroller dahilinde çalışan profesyonel ve özgür sendikaların varlığı söz konusudur. Bu durum, işadamları ve devlet ekonomisinin itici gücü için de geçerlidir. STK'lar ve hayır kurumları iki taraf arasındaki ilişkinin doğru temeli olmadığında, çoğu siyasi sistem yanlış kriterlere göre kurulmaktadır. Böylece Arap ülkelerinde sivil toplumlara benzeyen arpak bir sivil toplum doğmaktadır. Dolayısıyla bu çatallanma ve farklılık, sivil toplumun öneminin kaynağıdır. Arap ülkeleri, sistemlerinde yargıyı rasyonalize etmek için sivil topluma ihtiyaç duymuşlardır. Özellikle bazı STK'lar siyasi sistem ile toplum arasında bir bağ haline gelerek bu rejimlerde durgunluk/sessizlik bozulabilir. Bu ülkelerde barışçıl yollarla bariyerin aşılmasını sağlayan gösteriler ve yürüyüşler bunun en belirgin örneklerdir. Bazı Arap ülkelerinde bu bariyerin kırılması ve barışçıl yollarla aşılması ve söz konusu rejimlerin tiranlığı nedeniyle uzayan sessizliğin kırılması Arap ülkelerinin ihtiyacı olan şeydir (<http://www.ngoao.gov.iq>).

TEZİN PROBLEMİ

2003'ten sonra Irak'ta otoritenin barışçıl bir şekilde devredilmesi ilkesi uygulanarak demokrasi standartlarının oluşturulmasını gerektiren yeni bir aşamaya gelindiği söylenebilir. Demokratik geçiş, siyasi güçlerin birbirini takip etmesinin temellerini atmakla bağlantılıysa, bu bağlantı hızlı demokratik uygulamaya yol açmayacaktır. Buna göre Irak'ta siyasi güçlerin birbirini takip etmesi ve demokratik geçişin şekillenebilmesi için birtakım temeller ve kurallar oluşturulmalıdır.

2003'te rejimin düşmesinden bu yana onun var olduğunu görmektedir. Irak'ın Amerikan işgalinden sonra bu geçiş, 2005 Irak Anayasasında açıkça yazıldığını görmekteyiz. Irak Anayasasında şeriat seçimleri ve iktidarda olanları seçme özgürlüğü sağlamaktadır. Ancak iktidarı ele geçirenlerin hepsinin aynı partide toplanma problemi, bu geçişte şekil ve içerik açısından bazı olumsuz etkiler meydana getirebilmektedir. Ancak Irak'ta mezhep ve etnik faylar üzerinden bir yapı hazırlanarak cumhurbaşkanlığı Kürtlere, başbakanlık Şiiilere ve meclis başkanlığı Sünni mezhebine verilmiştir. Bu tezde söz konusu yapıyı da dikkate alarak; barışçıl güç aktarımının Irak toplumu üzerinde ne tür bir etki bırakmıştır? bu geçişin toplumsal boyutu nasıl tanımlanmıştır? sorularına yanıt aranmıştır.

Çalışmanın diğer bir sorusu STK ile ilgilidir. 2003'ten sonra Irak'ta STK sayılarında artış yaşanarak 10.000'in üzerine çıktığı tahmin edilmektedir. Bu bağlamda temel soru; STK ve üyeleri karar alma süreçlerine ne ölçüde katılabilmekte veya siyasi kararları ne ölçüde etkileyebilmektedirler? Ayrıca Irak toplumsal gerçekliğini büyük ölçüde etkileyen dini ve siyasi figürler ile iktidarın vatandaşlar üzerindeki etkisinin boyutunun ne olduğu sorusu ortaya çıkarmaktadır. Buna ek olarak Irak'ta genel olarak siyasi çatışmaların ve özellikle seçim öncesi meydana gelen çatışmaların toplumsal ilişkileri ne ölçüde etkilediği de çalışmanın temel sorularından birini teşkil etmektedir.

2003 sonrası dönemde Irak'ta siyasi iktidarda birçok değişiklikler ve istikrarsızlıklar olmuştur. Hayatın daha da karmaşık hale gelmesi ve siyaset, toplum, kültür ve ekonomi başta olmak üzere çeşitli kurumlarda yaşanan değişimler, siyasi yönetimi de eğişime sürüklemiş ve demokratikleşmesini zorunlu kılmıştır. Ancak bu durum, toplumu ve sosyal hayatı olumsuz yönde de etkilemiştir. Siyasi otoritenin art arda değişmesi, toplumu ve Irak vatandaşını etkileyen birçok soruna yol

açmıştır. Bu tez çalışmasında söz konusu değişimlerin olumlu ve olumsuz sonuçlarının ne olduğu sorusuna da yanıt aranmıştır. Bu değişim süreçlerinde siyasi iktidarın barışçıl dolaşım ilkesinin rolü da bu çalışmanın üzerinde durduğu temel problemlerden biridir.

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI

Bu çalışma, Irak halkının siyasi iktidar üzerindeki etkisini ve Irak'ta meydana gelen, halen de devam eden değişiklikleri barışçıl otorite dolaşımı kavramı temelinde ele almayı amaçlanmaktadır. Bu bağlama araştırılması amaçlanan STK'ların Irak'ta siyasi oluşuma ve süreçlere katılımı ve toplumu siyasi arenada birbirine bağlayan kurum ve kuruluşlar ve toplumsal gerçekliği doğrudan etkileyen siyasi kararlar son derece önemlidir. Bu çalışma, Irak'ta barışçıl otorite dolaşımı kavramının incelenmesi, Irak siyasi partilerinin otorite ve toplum üzerindeki etkisi bakımından ilişkinin ortaya konulması gerekmektedir. Otorite dolaşım yöntemi üzerindeki çatışmalarda sosyal ve ekonomik koşullarda temsil edilen sosyal etkiler ortaya çıkarılmaktadır. Bu doğrultuda bu çalışma aşağıdaki soruları yanıtını amaçlamaktadır:

(1) Siyasi iktidarın barışçıl bir şekilde devredilmesinin toplumsal gerçekliğe nasıl bir katkısı vardır? Bu gerçeklik toplumu ne ölçüde etkilemekte, toplumsal boyutları nasıl belirlemektedir?

(2) Irak aşiretlerinin seçimler yoluyla barışçıl otorite dolaşımını nasıl etkilemektedir?

(3) Irak'ta seçim yoluyla iktidarın barışçıl bir şekilde devredilmesinde komşu ülkelerin nasıl bir etkisi olmuştur?

(4) Siyasi kararlarda dini kurumların etkisi var mıdır?

(5) STK'lar karar alma süreçlerine ne ölçüde katılmaktadır?

(6) Baskı gruplarının siyasi kararlar üzerinde etkisi var mıdır?

(7) Önemli toplum figürlerinin iktidar ve dine ne ölçüde etkisi vardır?

(8) Irak seçimlerinde etnik ve mezhepsel çeşitliliğin etkisi var mıdır?

(9) Siyasi farklılıkların sosyal ilişkilerde nasıl bir etkisi vardır?

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Analitik tanımlayıcı bir çalışma olan bu tezde nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırma evreni Bağdat şehri ile sınırlandırılmıştır. Veriler ise anket tekniği ile toplanmıştır. Anketler hem yüz yüze hem de telefon aracılığıyla doldurulmuştur. Toplam 300 kişiden oluşan katılımcılar, kartopu tekniği uygulanarak seçilmiştir. Bunlar, cinsiyet ve eğitim farkı gözetmeksizin 20 yaş ve üstü Bağdatlı Irak vatandaşlarından oluşmaktadır. Örneklem grubu Irak genelinde bütün toplumsal grupları ve sosyal sınıfları temsil edebilmektedir. Bunun için Bağdat şehri farklı bölgelere bölünerek her bölge ahalisinden katılımcı seçilmiştir. Şehir ilk başta Karkh ve Rusafa olmak üzere iki bölgeye bölünmüştür. Bu bölgelerden örneklem grubuna alınan kişiler, sosyal, ekonomik ve kültürel özellikleri açısından farklı gruplara bölünmektedirler.

20.12.2021 ila 05.04.2022 tarihini kapsayan dört buçuk aylık bir sürede Bağdat'ta bulunarak katılımcılara anket uygulanmıştır. Bu süre zarfında ayrıca sahada gözlem de yapılmıştır. Katılımcılara çalışmanın bilimsel amaç taşıdığı ve verecekleri bilgilerin sadece bu çalışma için kullanılacağı izah edilmiş; onlardan verecekleri yanıtlarla ilgili olarak dürüst olmaları rica olunmuştur. Anketlerde isim gibi kimlik bilgilerle ilgili sorulardan kaçınılmış ve esneklik sağlanmıştır; böylece görüşmeci ve katılımcı arasında bir güven duygusu sağlanabilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Barışçıl Otorite Dolaşımı Kavramı

Weber, iktidar kavramı ile otorite kavramının farklı anlamları olduğunu belirtmektedir. Ona göre, “iktidar, sosyal ilişki içindeki bir ferдин direnmeye rağmen, meşruiyeti dikkate almaksızın kendi istek ve iradesine diğerlerini itaat ettirebilme ihtimalidir” (Weber, 2005, s. 18). Otorite ise, sınırlandırılabilen bir çevrede insanları bazı ve bütün emirlere riayet ettirme sanatı olarak tanımlanmaktadır (Vergin, 2007, s. 122). Parsons ise gücü, ortak hedeflere ulaşmak için topluluk kaynaklarını harekete geçirme yeteneği olarak tanımlamaktadır (Taşdelen, 2011, s. 98). Burley'in iktidar tanımına gelince, bir kişi veya grubun diğer kişi veya grupların davranışlarını kendi arzularına göre belirleme yeteneği olarak tanımlamaktadır (Giddens, 1997, s. 58). Amitai Etzioni ise gücü, entegrasyon ve çatışma ile temsil edilen toplumdaki mevcut ilişkiler aracılığı üzerinden görmektedir. “Güç muhalefet karşısında değişiklik yapmak amacıyla, direnci tamamen veya kısmen yenebilme yeteneğidir” (Janoski, 2013, s. 54).

Güç, toplumsal olarak kabul edilebilir bir şekilde meşru güç kullanımınıdır. Bir kişi veya grubun diğerleri üzerinde kullandığı yasal güçtür. Meşruiyet, iktidar fikrinin önemli bir unsurudur. Oxford English Dictionary ise otoriteyi itaat yükümlülüğü olarak tanımlamaktadır (Georges Bordeaux, 2002, s.232). Otorite, toplumca kabul edilmiş yani meşruiyet kazanmış bir iktidardır

Otoriteyi, iktidardan ayıran temel nokta meşruiyettir. İktidar kavramı ile otorite kavramını ayıran bu farkın iki temel nedeni bulunmaktadır: 1) İktidar, ferдин kişiliğine bağlıdır; 2) Otorite, kişinin içinde bulunduğu sosyal statü ve role bağlıdır. Ayrıca otoritenin iki önemli unsuru söz konusudur: Birincisi, şahsi muhakemeden vazgeçilmesidir. İkincisi ise otoriteye sahip olanın/kullananın buna hakkı olduğunun tanınmasıdır. Usule ilişkin otorite tanımına gelince, bir kişi veya grup tarafından, toplumda yaşayan bireyler için adaleti, hak ve görevleri sağlamak, şiddeti azaltmak ve insana yakışır bir yaşam ve lüks sağlamak için bir yasa veya belirli sınırlar çerçevesinde yetkinin kullanılmasıdır.

Otoritenin barışçıl dolaşımı ile kastedilen, hükümdarların seçimlerle periyodik olarak değişmesi demektir. Bu seçilmiş yöneticiler, anayasal yetkilerini önceden

belirlenmiş süreler için kullanırlar. Böylece devletin adı ve anayasası değişmemekte, yöneticinin veya iktidardaki partilerin değişmesi sonucu tüzel kişiliği ortadan kalkmamaktadır. Demokrasi, otoritenin dolaşımını “hiçbir siyasi partinin süresiz olarak iktidarda kalamayacağı ve yerine başka bir siyasi akımın geçmesi gerektiği demokratik bir ilke” olarak tanımlanmaktadır (Al-fawaz, 2013, s. 142).

“Otorite dolaşımı” terimi, bir kişiden veya gruptan diğerine otorite devri anlamına gelmektedir. Otorite dolaşımının deyimsel anlamı ise iktidarın “bir kişiden diğerine veya bir siyasi gruptan diğerine anayasada belirtilen yöntemlerle devri” anlamına gelmektedir (Erkan, 2013, s. 416). Prosedürel bir otorite dolaşımı, parti liderliğinin demokratik kriterlere göre bir kişiden diğerine ve bir gruptan diğerine aktarılmasında, liderlerin belirli prosedürlere, kontrollere ve düzenlemelere uygun olarak özgür ve tarafsız bir şekilde seçilmesinde temsil edilmektedir.

1.1.1. Barışçıl Otorite Dolaşımının Kullanımı

Barışçıl otorite dolaşımı kavramını pratik anlamda açıklayacak olursak, gücün bir parti veya şahıstan diğerine geçişi olduğunu diyebiliriz. Böylece barışçıl otorite dolaşımı demokratik sistemlerin temel ilkelerinden birini oluşturmaktadır. Otorite devrinin (dolaşımı) sözlük anlamına ise, Arapça’da geçiş veya dönüşüm demektir. Ülkede bir durumdan diğerine geçiş yapıldığında “devir değişti” denilmektedir. Bu geçişler ne kadar fazla olursa, o kadar “el değiştirdi” ifadesi kullanılmaktadır. Araştırmanın konusu olan “dolaşım/el değişimi” kelimesi nöbetleşe olmak, peş peşe gelmek ve dönüşüm anlamlarına gelmektedir (Mustafa, 1989, s. 304). Dolaşım kelimesi bir defa intikal için kullanılmamaktadır. Aksine birden fazla intikal için kullanılan bir ifadedir. Böylece en az iki defa intikal gerçekleşmesi durumunda dolaşımı denilmektedir (Al-Maliki, 2016, s. 273). Aynı şekilde dolaşımı, bir şeyden başka bir şeye geçiş ve el değişikliği olarak yorumlanmaktadır (Muğniye, 1969, s.162). Bu ilkeyi uygulayan batı düşüncesinde ilk atfın Michelle Stewart tarafından yapıldığını görmekteyiz. Stewart bu ilkeyi “iktidarı ele geçirenlerin gerektiğinde iktidarı muhaliflere devretme ve yerlerine diğerlerini geçirme olasılığıdır” olarak tanımlamaktadır (Stewart, 1962, s. 309).

Andre Horer otorite değişikliğini tanımlarken, “partilerin siyasi konumlarının değişmesi veya seçim sonuçlarında yaşanan değişiklikler neticesinde çoğunluğun değişimine bağlı olarak iktidar ve muhalefetin siyasi partiler arasında nöbetleşe

değişmesidir” ifadelerinde bulunmaktadır (Horer, 1974, s. 224). Batı hukukuna baktığımızda ise Olivier Duhamel ve Yves Mini isimli iki Fransız politikacı, ortak eserlerinde yetki değişimini “kurumlara saygı çerçevesinde siyasi rolün değişmesi” olarak tanımlamaktadırlar. Bu tanıma göre muhalif partilerin hepsi veya bir bölümü, siyasi otoriteyi ele geçirmekte ve buna bağlı olarak iktidarda olan partiler ya da bu partilerin bir bölümü muhalif konumuna geçmektedirler (Duhamel & Mini, 1996, s. 353). Arap hukukuna bakıldığında ise, Arap rejimlerinin sözlüğünde yetki devri ilkesinin bulunmaması, anayasa hukuk bilimcilerini ülkenin içeriğini belirleme zahmetinden uzaklaştırmış olarak görülmektedir. Bununla birlikte yetki devrinin tanımını yapmak için bazı girişimler söz konusudur. Örneğin Dr. Rafi Şibr, “Seçim formu içerisinde yöneticilerin periyodik olarak yönetime gelip gitmeleridir. Buna göre seçilen yöneticiler önceden belirlenen süre ile anayasal yetkilerini kullanırlar” şeklinde bir tanım yapmaktadır (Shubr, 2010, s. 5). Parlamenter sistemlerde ise cumhurbaşkanlığı veya başbakanlık makamlarını üstlenme prosedürü ve koşullarını belirleyen anayasal temelin varlığıdır; bu temel, yetki devri için gerekli olan zaman periyodunu kesin metinler ile belirlemektedir (Al-Wasei, 2006, s. 204). Bir başka tanım ise “yetkinin anayasada belirlenen yollar ile bir şahıstan diğerine ya da bir siyasi gruptan diğerine geçmesidir” şeklindedir (Al-Muhammadawi, 2011, s. 22).

Otorite dolaşımı bir demokrasi ilkesidir. Yasal bile olsa herhangi bir yöntemle değil, yalnızca kabul edilen demokratik araçlarla uyum sağlamaktadır. Yine konunun teknik yanına odaklanarak bazıları yetki devri veya değişimini “bir şeyin yerine başka bir şeyin geçmesine izin verme süreci” olarak tanımlama yaparken, bir kimsenin sorumluluk idare ve yönetim konusunda benzerini kendi yerine koymasını kastetmişlerdir. Böylece yetki devri mantığı analogi çizgisinde durgunluğu ve sürekliliği reddederken, fikir ve uygulamalarda yeniliği tercih etmektedir (Maliki, 2007, s. 69).

Yukarıda geçen tanımların büyük çoğunluğunun, yetki devrinin olumlu içeriğine odaklandığını, içerisinde pek azının ise tanım yaparken otorite dolaşımının olumsuz içeriğine vurgu yaptığını görmekteyiz. Örneğin Dr. Muhammet Bahr El Alum, otorite dolaşımını otoritenin belirli bir şahıs veya merci tarafından tekilde tutulmaması olarak tanımlamıştır. Buna göre iktidarın akıbetini özgür seçimler belirlemekte ve seçimlere göre iktidar bir merci ya da bireyden diğer bir merci ya da bireye geçmektedir (Al-

Ulum, 2003, s. 164). Anayasa hukuku, devletin işlevlerinin yasama yürütme ve yargı olmak üzere üç temel organ tarafından yerine getirilmesi gerektiğini yer vermektedir. Statüsü gereği yargı, siyasi olmayan bir otoritedir. Bu nedenle yetki devri ile ilgili yapılan araştırmalar ya yasama ve yürütme organlarının her ikisini birden ya da bunlardan sadece birini ele alma eğilimindedir. Bu sırada yasama ve yürütme organları basit devlet modelinde olduğu gibi tek bir halde de toplanabilir veya federal devletlerdeki gibi iki farklı imaja da ayrılmış olabilmektedir. Bu modelde yasama ve yürütme işlevleri, federal otorite mercileri ile eyalet otorite mercileri arasında dağılmış olmaktadır. Sonuç itibarıyla barışçıl otorite devri ilkesinin aşağıdaki temellere odaklandığı sonucuna varılabilmektedir.

Siyasi iktidar kurumlarının yönetimi üzerinde bireylerin ve grupların istikrarlı rotasyonunu sağlayan demokratik bir yasal organizasyonun varlığı söz konusudur. Bu organizasyon şunları içermelidir: İntizar için belirli bir zaman çerçevesinin bulunması, yöneticiler seçilirken demokratik araçların kullanılması, görüş çokluğu ve seçim özgürlüğünün sağlanmasıdır. Bu temellerden yola çıkarak barışçıl yetki devri ilkesi şöyle açıklanabilir: “Barışçıl yetki devri, bir ülke içerisindeki siyasi makamların periyodik olarak bir şahıstan diğerine veya bir gruptan diğerine hukuki ve anayasal kurallar çerçevesinde intikal etmesine izin veren ve gerek yöneticilerin gerekse yönetilenlerin saygı duyduğu kurumlar tarafından uygulanan demokratik sistemdir” (Al-Maliki, 2016, s. 27).

1.1.2. Barışçıl Otorite Dolaşımının Koşulları

Herhangi bir siyasi sistemin demokratik olup olmadığına hükmetmek için, yetkinin barışçıl bir şekilde devredilmesi ilkesini ne ölçüde desteklediğine bakılmalıdır. hükmedebilmek için de bazı koşulların bulunması gerekmektedir. Bir de yetkinin devri sürecinde halkın katılımı ve yetkiyi üstlenen kişinin zaman süresinin belirlenmesi gerekmektedir. Otorite dolaşımı sürecine halkın katılımı şöyle açıklanabilir: Halk kendi kendini yönetme yetkisine sahip olmadığı ya da kendi yöneticilerini kendi seçemediği sürece demokrasi söz konusu olamaz (Al-Maliki, 2016, s.28). Hukukçuların demokratik bir ilke olarak yetki devri ile seçim yönteminin benimsenmesi arasında bir bağ bulunduğunu düşündüklerini görmekteyiz. Fransız hukukçu Olivier Duhamel, anayasa sözlüğündeki bu anlayışa atıfta bulunmuştur. Yetki devri, ancak genel seçimlerin düzenli ve periyodik bir şekilde, özgür ve adil seçim

sistemi ile yapıldığı çoğulcu demokrasilerde mümkündür (Duhamel & Mini, 1996, s. 355).

Çok partililik ve siyasi çoğulculuk, demokrasinin temel ilkeleri olarak ele alınmaktadır. Demokrasi görüş ve çıkar farklılıklarının hakim olduğu toplulukları garanti etmektedir. Bu farklı grup ve siyasi partilerin seçimlerde temel aldıkları kamu politikalarına ve programlara yansımaktadır. Siyasi çoğulculuk demokrasinin ilkelerinden biri olunca, yetkinin periyodik seçimler ile barışçıl bir şekilde devri, seçmenin kendisine sunulan siyasi programların seçimi yoluyla iktidardaki temsilcilerini belirlemek için periyodik ve düzenli olarak müdahale edebildiği araç sayılmaktadır. Siyasal çoğulculuk, şiddet kullanmamayı, şiddet çağrısında bulunmamayı, siyasi eylemle tehdit etmemeyi, bireysel ya da toplu bir şekilde, anayasal meşruiyeti ihlal ederek şiddet ya da gasp amaçlı askeri darbeler yoluyla demokratik yollarla iktidarı ele geçirme girişiminde bulunmamayı gerektirir. Bunu sağlamak için, partilerin faaliyetlerinin açık olması, periyodik konferansların düzenlenmesi ve liderlik organlarının seçimi yoluyla demokrasinin uygulanmasına yönelik bir taahhütte bulunmaları gerekmektedir. Ama demokrasiyi kendi iç faaliyetlerinde uygulamayan, toplumdaki diğer insanlarla ilişkilerinde de uygulayamaz (Al-Maliki, 2016, s. 31).

Siyasi sistemde çıkarların bir araya getirilmesi, uzlaştırılması ve seçim programlarının formüle edilmesi açısından siyasi partiler önemli işlevler üstlenmektedirler; bununla birlikte kendisine bağlı kişilere siyasi deneyim sağlayan, liderlik yeteneklerini geliştiren ve onları geleceğe ve liderlik pozisyonlarını üstlenmeye hazırlayan ana kurum olma özelliğini de taşımaktadır. Siyasi partilerin varlığı ve gücü, aile ve aşiret ilişkilerine dayalı geleneksel toplumdan farklılaşmanın önemli bir göstergesidir. Barışçıl bir iktidar devrinin en önemli koşullarından biri olarak çok partililik, farklı taraflar arasında gerçek rekabetin varlığı ve iktidarın bir ittifak veya koalisyondan diğerine kolayca veya engelsiz bir şekilde devredilmesini sağla. Siyasi süreci tekelleştiren ve seçim sürecini kesintiye uğratan tek ve baskın bir parti ile ve yönetiminin yolsuzlaştığı ve seçmen iradesinin çarpıtıldığı bir ortamda yönetimin barışçıl ve demokratik bir şekilde devri gerçekleşemez (Ashti, 2007, s. 76-78).

Özgür, adil ve periyodik seçimler, yöneticilere yetki devretmenin tek demokratik yoludur. Bu seçimler, otoritenin meşruiyetini belirleme noktasında tek referans olduğu için, her sağlam demokratik iktidarın dayanak noktası ve temel direği olarak kabul edilmektedir. Öte yandan seçim, halkın egemenliği kavramını somutlaştırmanın temelini oluşturmaktadır. Yani, güçlerin kaynağı olan halkın egemenliği, siyasal iktidar işlerini yürütmek üzere seçtikleri kişiler aracılığıyla kendi kendilerini yönetmekte hakkıdır. Dolayısıyla özgür ve adil seçimler olmadan demokrasi söz konusu olmaz. Demokrasi, bir yönetim biçimi ve seçimler ise bu amacı gerçekleştirmenin yoludur (Süleyman, 1989, s. 90).

Güçlü ve örgütlü bir muhalefetin varlığı, liberal demokratik sistemlerde iç dengeyi korumakta, hükümetin demokratik ilkelerinden uzaklaşmasını ve diktatörlüğe yönelmesini önlemektedir; bu özelliğiyle muhalefet, önemli ve vazgeçilmez işlevler üstlenmektedir. İktidar devrinin mümkün olabilmesi için muhalefetin, yönetimin faydalarından yararlanmak için değil, devletin çeşitli işlevleriyle ilgilenen bir politikayı uygulamak için iktidarı elde etmeyi hedeflemesi gerekmektedir. Bu nedenle muhalefet, seçmenlerin gözünde geleceğin hükümeti olmalıdır. Yani iktidarı eleştirmekle yetinmemeli, bunun yerine bu eleştirileri net bir vizyonla ve bu iktidarı devirmek için mücadele edeceği tutarlı bir siyasi programla formüle etmelidir. Başka bir deyişle muhalefet, vatandaşlara hükümetin politikasına alternatif olan bir değişim programı sunmalıdır. Öte yandan bu program, muhalefetin iktidara gelmesi durumunda gerçekleştirilebilir olmalıdır. Bu nedenle muhalefet iki tehlikeden kaçınmalıdır: Birincisi; muhalefeti vatandaşlar üzerinde cömert vaatlere götüren idealizmin ve seçmen çoğunluğunun güvenini kazanmaları halinde uygulamada gerçekleştirilemeyecek vaatlerin abartılmasıdır. Bunun yanında muhalefet uzun süre iktidardan uzak kaldığında, siyasi programlar ve bunları gerçekleştirme olasılığı arasındaki uçurumun artması söz konusu olmaktadır. Siyasi güçlerin uzun bir süre iktidar dışında kalması, onların gerçekle temas edememelerine neden olmaktadır. Bazı demokrasilerde muhalefet partileri, bürokrasi ve devlet kurumlarında yer alan ve kendilerine bilgi ve gerçekçi fikirler sunan üst düzey devlet yetkililerine güvenerek bu sorunu çözme yoluna gitmektedir. Muhalefetin karşı karşıya olduğu ikinci tehlike ise, iktidarın programına çok fazla benzeyen bir siyasi programın seçmenlere sunulmasıdır; böyle olunca seçmen, iktidar partisini değiştirme konusuna hevesli olmaz (Ali, 2007, s.102).

Batı demokrasilerinde muhalefet sadece muhalefet olarak bilinmemekte ve siyaset kurumunun bir parçası olarak sayılmaktadır. Aksine, bazı durumlarda devletteki diğer tüm kurumlar gibi gerçek bir kuruma dönüşecek şekilde tesis edilmektedir. Bu seviyeye ulaşan ülkelerin sayısı çok azdır. Bunların başında İngiltere gelmektedir. İngiltere'de muhalefetin resmi ve yasal bir statüsü vardır. ve muhalefet tarafından teşkil edilen hükümet gölge hükümet (*shadow cabinet*) diye isimlendirilmektedir. Gölge hükümet, genel seçimlerde çoğunluğu sağlayamayan partiye ait bakanlardan oluşur ve bu hükümet zaten mevcuttur ve mevcut hükümetin yerini almaya hazırdır. Asıl hükümet çok önemli konularda gölge hükümetin de görüşlerini almaktadır. 1937 yılından bu yana muhalefet partisi başkanının yürüttüğü gölge hükümeti başkanlığı, bu hükümete başkanlık etmesi karşılığında devletten maaş alır. Muhalefetin parlamento içerisinde de resmi bir rolü bulunmaktadır ki, oturumların gündemi muhalefet ile görüşülmedikçe belirlenmemektedir. Kanada ve Avustralya da İngiltere örneğinde olduğu gibi bir muhalefeti kurumsallaştıran ülkelerdir (Stanfield, 2009, s. 59).

1.1.3. Barışçıl Otorite Dolaşımı Araçları

Çeşitli siyasal rejimlerde yetki devri şu iki yöntemden biri ile gerçekleşmektedir; Birinci yöntem barışçıl otorite dolaşımı ilkesine dayanarak otoritenin anayasada belirtilen demokratik yollarla devredilmesidir. Bu araçların başında özgür, adil, periyodik ve düzenli seçimler gelmektedir. Başka bir ifadeyle seçimler, iktidarın barışçıl bir şekilde devredilmesinin tek kapısıdır. Seçim rekabetinde adayları seçme kararı sadece siyasi parti ve kuruluşlara aittir. Bu yöntem Batılı liberal demokrasilerde yaygındır. Sandıklara başvurarak barışçıl ve sakin bir şekilde gücün aktarıldığı bir araç olarak seçimler, yönetimin seçmeni etkilemek için uyguladığı çeşitli baskılardan uzak, dürüst ve tarafsız bir ortamda gerçekleştirilir (Al-Maliki, 2016, s. 50).

Yetki devri ile ilgili ikinci yöntem, otoritenin barışçıl ve demokratik olarak değil, otokratik yollarla devredilmesidir. İktidarın veraset ve atama yoluyla devri, barışçıl ve demokratik olmayan yöntemlere örnek olarak söylenebilir. Üçüncü dünya ülkelerinde yaygın olarak görülen diğer bir yöntem ise, devrimler ve askeri darbelerde kullanılan kaba kuvvet ve şiddet yöntemidir. Kuşkusuz hükümdarların bu yollarla iktidara erişimleri, vatandaşların genel hak ve özgürlükleri için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Totaliter yönetimin otoriter mutlakiyetçiliği genellikle bu tür otokratik araçlara eşlik

etmektedir. Siyasi gücü zorla değiştirmenin bir yolu olarak en yüksek şiddet oranlarını deneyimleyen ölkelerden biri olarak Suriye örnek gösterilebilir. Devrimci model, eski Suriye Cumhurbaşkanı Hafız Esad'ın Kasım 1970'te iktidara gelişine kadar kırklı, ellili ve altmışlı yıllar boyunca siyasi hayata egemen olmuştur. Aynı şekilde Irak, kraliyet döneminde ve Amerika'nın Irak'a girmesinden 2003'te rejimin düşüşüne kadar birçok darbeye tanık olmuştur. İran'da ise 1979 yılında Pehlevi şah'ına karşı devrim yapılmış, şah ölkeyi terk etmiş ve İşlam cumhuriyeti ilan edilmiştir (Al-Dulaimi, 2001, s.59).

1.1.4. Barışçıl Otorite Dolaşımının Etkileri

Otorite dolaşımının etkileri, devir sürecinin barışçıl veya barışçıl olmayan bir şekilde gerçekleşmesine göre değişmektedir. Barışçıl olmayan yollarla otorite devrinin sonuçları şu şekilde izah edilebilir: Ölkede huzursuzluk ve protestoların baş göstermesiyle, devrim ve askeri darbe gibi şiddet içeren eylemler ortaya çıkmaya başlar. Ayrıca iç çatışmalar derinleşerek ölkede istikrarsızlaşır; hükümet yapısının temelleri sarsar ve en önemlisi de devletin ve toplumun kapsamlı gelişme süreci sekteye uğrar. Demokrasiye inandıran ve demokrasinin gerektirdiği çok partili sistem ve organize muhalefetin varlığını ve özgür ve adil seçimlerin yapılmasını kabul etmeyen rejimlerin siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlardaki kalkınma çabalarının meyve vermesi beklenemez.

Barışçıl bir otorite devrinin sonuçları ise şunlardır: Devlet içinde şiddetin azalması ve kaynaklarının kuruması ile daha uyumlu bir toplumun kurulmasına yol açır. Bu sistemde mümkün olduğunca daha fazla insan kamu işlerinin yönetimine dahil edildiğinden, demokrasinin güçlenmesine katkıda bulunur. Hükümet, ölkede istikrarı sağlayarak kalkınma çarkı ileriye doğru harekete başlar. Ayrıca yapıcı muhalefet sayesinde tüm siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel biçimleriyle kalkınmada başarılar elde edilir. Dolayısıyla barışçıl yetki devri ile devrimler ve askeri darbeler önlenmektedir. Tarih de buna tanıklık etmektedir. Örneğin İngiltere gibi barışçıl iktidar devrini benimseyen ölkelerde devrim veya darbe gibi olaylar yaşanmamıştır. Bu nedenle de ölkede sürekli bir siyasi istikrar hakimdir.

Barışçıl yollarla yetki devrine inanmak ve ona göre hareket etmek, herkese ölkenin yönetimi hakkında görüşlerini ifade etme fırsatı vermek demektir; böylece

ülkede darbe, devrim ve benzeri kargaşa biçimlerini engellenebilmektedir (Jean-Louis Quermonne, 2003, s. 87).

1.1.5. 2003'ten Sonra Irak'ta Barışçıl Otorite Devri ve Anayasal Düzen

2003 yılında Irak'ta rejimin düşmesinden sonra, kalıcı bir Anayasa hazırlanana ve yeni bir hükümet kuruluncaya kadar, geçici bir devlet yönetimi yasası uygulamaya konulmuştur. 2005 Anayasasında olduğu gibi yetkinin barışçıl bir şekilde devredilmesi ilkesi bu Anayasada açıkça belirtilmese de bu ilkenin oluşturulması ve pekiştirilmesi yolunda önemli ilkeler benimsenmiştir. Ayrıca üyelerin, kadın oranının en az dörtte bir ile sınırlandırıldığı, açık, adil, özgür ve rekabetçi bir şekilde seçilmelerini şart koşmuştur (2004 tarihli yürürlükten kaldırılan Devlet Geçişi Yönetimi Kanunu'nun 20. Ve 30. maddeleri). Parlamento, üyelerinin üçte iki çoğunluğunun oyu ile tek listeden bir devlet başkanı ve iki üyeden oluşan bir Başkanlık Konseyi seçmektedir. Başbakan, Cumhurbaşkanlığı konseyinde oybirliğiyle seçilmekte ve ardından meclisin mutlak çoğunluğundan güvenoyu alarak göreve gelmektedir (2004 Geçiş Dönemi Devlet İdaresi Kanunu'nun 36. maddesinin 1. fıkrası ve 38. maddesinin 1. fıkrası). Yasama ve yürütme organlarının üyelerinin görev süreleri bu Anayasada açıkça belirtilmemiş olsa da, Anayasanın uygulanacağı geçiş döneminin belirlenmesi, kendisine bağlı olarak kurulan mercilerin görev alanına bir sınırlama getirmektedir (Geçiş Hukuku Anayasası'nın 2. maddesi).

Anayasa 2004 yılında sorumluluk ilkesini onaylamıştır. Buna göre Başkanlık Konseyi üyeleri Parlamento'ya karşı sorumludur ve herhangi bir üyeyi, yetkisizlik veya dürüstlük eksikliği nedeniyle üyelerin dörtte üç çoğunluğuyla görevden alma hakkına sahiptir. Ayrıca hükümetin ikili sorumluluğunu kabul ederken; siyasi olarak Parlamento'ya ve Başkanlık Konseyi'ne karşı sorumlu sayılmıştır. Kamu Dürüstlüğü Komisyonu'nun önerisi üzerine Bakanlar Kurulu, herhangi bir üyesini görevden alabilir (2004 yılı Geçiş Dönemi Devlet İdaresi Kanunu'nun 40. ve 41. maddeleri). Buna göre 2004 Anayasa'sı geçici olsa da ve iktidarın barışçıl yollarla el değiştirmesi ilkesiyle uyumlu olsa da yetki devri ilkesi birçok durumu açıkça öngören 2005 tarihli yürürlükteki Anayasa'da büyük ölçüde geliştirilmiştir (2005 Anayasası'nın 4. maddesi "Irak'ta yönetim sistemi cumhuriyetçi, federal, demokratik ve çoğulcudur" şeklindedir).

1.1.6. Demokrasi

Demokrasi teriminin kökleri eski Yunancadan gelmekte olup, yönetim veya otorite anlamına gelen (*kratos*) kelimelerinin birleşiminden meydana gelmiştir. Bu terim, halkın yönetimi veya halkın otoritesi anlamındaki *democrata* şeklinde kullanılmıştır. Eski Yunan tarihten bu yana söz konusu terim önce Avrupa dillerine ve daha sonra tüm dünyaya yayılmıştır. Örneğin İngilizce'de *democracy*, Fransızca'da *Democratie* ve Arapça'da *Ed-Demokrasi* şeklinde kullanılmıştır. Halkın yönetimi anlamına gelen demokrasi terimi veya kavramının, Atina şehir devletinde ortaya çıktığı kabul edilse bile, o tarihten önce şu veya bu şekilde halkın egemenliğinin veya katılımın insanlık tarafından bilinmediği anlamına gelmemektedir (Arslan, 2013, s. 6).

Demokrasi, toplumsal ihtiyaçlara karşı duyarlı ve kapsamlı bir felsefe haline gelmiştir. Yunan filozof Aristoteles, demokrasiyi “halkın kendi kendini yönettiği siyasi sistem” şeklinde tanımlamıştır (Aristoteles. 1975, s. 120). Demokratik geçiş süreci ise, siyasi sistemin yapısında barışçıl yollarla veya silahlı mücadele yoluyla köklü değişimlerin meydana gelmesini takip eden süreçtir. Demokrasilerde yetki devri, hak ve özgürlüklere karşı saygı çerçevesinde hazırlanan Anayasa ve adil seçimler yoluyla gerçekleşir. Demokratik geçiş dönemleri, İngiltere ve Fransa'dakiler gibi köklü demokrasilerle son bulmaktadır (Al-Fawaz, 2013, s.46).

Demokrasinin neyi oluşturduğunu üç temel unsur bağlamında ele alabiliriz. Bireysel egemenlik, vatandaşlar arasında eşitlik ve demokratik normlar. Demokrasi, esasen siyasi egemenliğin bireye dayalı bir fikridir. Bu anlamda bir siyasi topluluk, en üstün gücünü ve otoritesini o topluluk içindeki bireylerin rızasından almaktadır. Bireyler demokratik bir ülkede siyasi yönetimin egemenlik hakkına sahip olabilmektedirler. Böyle bir sistemde hiç kimse mutlak egemen güç ve otorite talep edemez. Ancak bazı bireyle daha fazla siyasi güce sahip olabilir. Örneğin temsili bir demokraside, temsilciler tipik olarak vatandaşlar adına siyasi güç kullanır ve bazı temsilciler diğer temsilcilere göre daha fazla veya daha az siyasi güce sahip olabilirler (Kapani, 2005, s. 139).

Demokrasinin ikinci unsuru, vatandaşlar arasında ideal bir siyasi eşitliktir. Vatandaşlık, bir bireye, egemen bir devletin üyesi olduğunun resmiyete tanınmasını sağlayan yasal bir statüdür. Demokratik olmayan toplumların elbette hala vatandaşları vardır, ancak bu vatandaşlar siyasi gücü kimin kullanacağını belirlemeyle ilgili siyasi

haklardan yararlanamazlardır. Demokratik olmayan toplumlarda vatandaşlar, özellikle vatandaş olmayanlara kıyasla hala birtakım haklara sahip olabilir; ancak bu toplumlarda siyasi haklar çok sınırlıdır veya hiç yoktur. Vatandaşlar arasında eşitlik, demokratik bir idealdir. Ancak bu eşitlik, demokratik olduğu kabul edilen toplumda bile sınırlı, eksik veya yetersiz olabilmektedir.

Demokrasinin üçüncü unsuru, yukarıdaki unsurları güçlendiren ve pekiştiren fikirlerden oluşturmaktadır. Bu unsur, bireysel egemenliği ve vatandaşlar arasında siyasi eşitliği onaylayan ve sağlamlaştıran normlar, değerler ve kuralları kapsamaktadır. Bu son unsur, egemenlik ve eşitlik gibi soyut kavramların yeterli olmadığını göstermektedir. Demokrasi için, toplumdaki yerini teyit eden bir dizi norm ve değer gerekmektedir.

Demokrasisinde vatandaşlar, demokratik sürecin hareketlerini, hiçbir ifade veya değerini anlamadan gerçekleştirerek, sadece otomatlar haline gelmektedirler. Sivil katılım yalnızca oylama veya resmi demokratik süreçlerle ilgili değildir, daha ziyade bireylerin veya grupların sorunlarını çözmek ve toplumları iyileştirmek için bir araya geldiği çok çeşitli siyasi ve siyasi olmayan faaliyetleri içermektedir. Gönüllülük, yerel yönetime katılmak ve topluluk etkinliklerine katılmaktadır; ayrıca canlı bir kamusal alan oluşturmaya da yardımcı olmaktadır. Bu faaliyetlere değer vermek, demokrasinin hayati bir temelidir. Demokratik bir toplum ile demokratik bir hükümet biçimi arasında yararlı bir ayırım yapılabilir. Yüksek düzeyde sivil katılım – kamunun iyileştirilmesi için toplu eylemde bulunan bireyler – güçlü bir demokratik topluma işaret etmektedir. Demokratik bir hükümet ise, demokratik seçimler ve yönetim için bir dizi kural ve süreci ifade etmektedir. Bu kavramlar elbette birlikte hareket etmekte ve karşılıklı olarak birbirini güçlendirmektedirler.

Demokratik yönetim biçimlerini sınırlayan kurallar ve süreçler, sivil katılım üzerinde zararlı bir etkiye sahip olabilirler. Buna karşılık, demokratik hükümetin güçlü kurumları, halkın refahına aktif katılımını kolaylaştırabilir ve teşvik edebilir. Bununla birlikte, demokratik bir hükümet biçimiyle demokratik bir toplumun görece gücü arasında bir boşluk olabilir. Demokratik seçimler ve yönetimin kural ve süreçlerinin şeffaf ve adil olduğu, ancak seçmen katılımının son derece düşük olduğu bir senaryo hayal edebiliriz; temsilcilere mektup yazılabilir, hükümet toplantılarına herkes

katılabilir. Ancak halkın çoğu temsilcilerle iletişim kurmaz veya hiçbir toplantıya katılmayarak kendi özel hayatını sürdürmeyi tercih edebilir (Musleh, 2010, s. 252).

Demokratik bir ilke olarak yetkinin barışçıl dolaşımı, son zamanlarda demokratik fikirlerin gelişmesiyle ortaya çıkmıştır. Ancak kökleri, Avrupa ve Amerika'da ortaya çıkan demokratik düşüncenin başlangıcına kadar uzanmaktadır. Bazı sistemler demokrasiyi dolaylı olarak onaylarken, bazı sistemler açıkça onaylama eğiminde olmuştur. Bu ilkenin onaylanmasına ilişkin en belirgin düzenleme, varlığı ve usulüne uygun uygulanması için bazı yasal güvencelerin belirlenmesidir. Barışçıl bir şekilde otorite dolaşımının demokratik bir ilke olmasında ve demokrasinin en önemli ilkelerinden birinin barış olmasında kuşku yoktur.

Irak'ta barışçıl otorite dolaşımı ilkesi, saf bir demokrasi temelinde değil, siyasi kotalar aracılığıyla oluşturulmuştur ve halen uygulanmaktadır. Bazı örgütlerin, blokların veya ittifakların askeri kanadı ve savaşmaya hazır taarruz güçleri ya da bu koşullar altında varlığını kanıtlayan yasal bir dayanağı olup olmadığına bakılmaksızın, tüm Irak siyasi partilerinin barışçıl yollarla iktidarı devrettiği söylenebilir. Ancak Irak'ta barışçıl yollarla otorite dolaşımı ilkesini tüm nüanslarında veya tüm kurallarında uygulamak imkansızdır. Irak'ta yetkinin barışçıl bir şekilde devredilmesine ilişkin bu ilke resmen barışçıl olsa da ve kazananlar seçimlerle belirlense de dolaylı olarak, kabine sıralaması, bilimsel ve pratik yeterliliğe değil, mezhep kotalarına dayanmaktadır.

Bu ilke demokratik olmakla birlikte birtakım sorunları da içermektedir. Dünyanın herhangi bir ülkesinde herhangi bir rejimin çöküşü kaosa yol açar ve bu kaos bir dengesizliğe neden olur. Bir rejime geçiş, toplumu etkileyen büyük sorunlar meydana getirebilir. Irak'ta otorite, Irak'a ait olmayan politikalar ve aidiyetlere dayanmaktadır. Irak halkının kendi kaderini tayin etme hakkı olduğu söylenemez. Kuşkusuz bu durum, demokrasinin barışçılık ilkesinin en önemli ve temel prensibine aykırıdır. Güvenlik, siyasi istikrar ve halkın kendi kaderini tayin etme hakkı bu ilkenin en önemli bileşenlerden biridir. Irak Anayasası'nın yabancıların etkisi altında onaylandığı 2005 yılından bu yana iktidarı ele geçiren partiler, barışçıl bir şekilde otoriteyi devrederek göreve gelmişler. Ancak bu otorite dolaşımında, otoriteyi elinde bulunduranların kendi rolü sınırlıdır. Çünkü yabancı ülkelere karşı sadık olan birçok

parti vardır. Dolayısıyla Irak'ta barışçıl otorite dolaşımı ile demokrasi arasındaki bağlantı çok önemlidir.

İstikrar ve dengesizlik ilişkisi, Irak halkı üzerine gölge düşürmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında, bir bakıma halkı sömürmeye çalışan ve din/mezhep farklılığından beslenen farklı grupların rolü olduğu söylenebilir. Bu durumda barışçıl otorite ilkesi olumsuz etkilenmektedir. Diğer taraftan yöntem çeşitliliği, ülkeye faydaları olan ulusal bir zenginlik olarak görülebilir. Ancak bu husus Irak için geçerli değildir. Çünkü Irak'ta ortaya çıkan durum, bir rejimden diğerine radikal geçişten kaynaklanmaktadır. Bu geçiş hem kültürü hem de Irak halkının düşünce yapısını büyük ölçüde etkilemiş, demokratik olmayan bir şekilde iktidara gelenlerle çatışma halinde olmuştur. Bunu körükleyen unsur ise rejimin düşmesinden bugüne değin güvenlik ve istikrarın bir şekilde sağlanamamasıdır. İstikrarı sağlamak için gerekli araçlara sahip olmadan, otorite dolaşımı ilkesinden bahsetmek veya bu ilkeyi kabul etmek yeterli değildir. Bu araçların demokratik olması şarttı. Otorite devri ilkesi demokratik bir ilkedен ziyade, demokrasi varlığının temel unsurlarından biridir.

Barışçıl bir otorite dolaşımının en önemli dayanaklarından ve bileşenlerinden biri, demokratik sistemin varlığıdır. Demokratik sistem, demokrasinin tüm ilke ve temellerinden yararlanmalı, halkı veya vatandaşları demokrasinin ne olduğu konusunda bilgilendirmeli ve en önemlisi bunları hayata geçirebilmelidir. Ayrıca demokratik sistem şiddet ve silahtan kaçınılmalıdır. Bu sistem kurulduğu takdirde barışçıl iktidar devri garanti edilebilir. Demokratik sistem, devleti topyekûn kontrol eden Tiran bir hükümetin kurulmasını engellemeye yardımcı olmaktadır. Demokrasi, demokratik olmayan rejimlerin tanımadığı bir takım temel hakları içermektedir. Demokrasilerde herhangi bir hükümet, demokratik bir süreçte ve seçimlerle iktidarı elde eder, düşünce ve ifade özgürlüğünü temel alır. Irak'ta bu haklar ve sistem yasada veya kâğıt üzerinde mevcut olsa da gerçekte uygulanmamaktadır. Fikrini ifade edememe veya başkasının fikrine saygı duymama, ülkede iç siyasi çatışmalar, yandaş ve muhalifleri büyük ölçüde etkilemektedir. Bir sistemin demokratik sayılabilmesi için gerekli olan kişisel özgürlükler garanti altına alınmalıdır. Irak, Anayasanın da garanti ettiği birçok din/mezhep ve etnik grubu içinde barındıran bir ülkedir. Birçok uzmana göre Irak toplumu ve yönetimi, ülkede meydana gelen tüm bölünmeleri ve çatışmaları

aşmalı ve formalitelere ve gerçeklere değil, katılımcı demokrasiye dayalı bir ulusal kimlik üzerinden ulusal birlik için çalışmalıdır.

Demokrasinin temellerinden ve en önemli olumlu yönlerinden biri, kurumların ve bireylerin gelişmesiyle yoksulluk oranı ve düzeyinin düşmesidir. Irak'ta var olan formel demokrasi ve toplumun birçok kurumunda meydana gelen yolsuzluklara eşlik eden idari ve mali örgütlenme eksikliği, Irak'ta yoksulluk ve işsizlik oranlarının artmasına neden olmuştur. Birleşmiş Milletler tarafından yayınlanan bir rapora göre, Irak hükümetinin para birimi dinarın değerini düşürme kararı, gıda fiyatların yükselmesine ve yoksulluk oranında %14'lük bir artışa yol açmaktadır. Nitekim yoksulluk oranı 2020 yılı itibarıyla %40'a yükselmiştir (/https://www. Alhurra.com).

1.2. Toplum

Toplum kavramı sosyologlar tarafından bireylerin katılabilecekleri en büyük grup kavramı olarak tanımlanmıştır. (Moore, 2015, s. 54). Toplum, çoğul fiilden türetilen bir terimdir. Fark kelimesinin zıt anlamlısıdır. Buluşma yeri anlamına gelen yapay bir ağırlıktan da türetilmiştir. Bu kelimenin kastedilen anlamı ise bir grup insandır (Erkan, 2013, s.976). Ayrıca bu terim sosyal bağlar ve ortak çıkarlarla birleşmiş çok sayıda istikrarlı birey olarak da tanımlanabilir. Davranışlarını kontrol etmeye yönelik sistemler eşliğinde ve otoritenin himayesinde dirler. Toplum, insan yapımı bir sosyal doku olarak da tanımlanmaktadır. Bu toplumun üyelerinden kaynaklanan sosyal standartları tanımlayan bir dizi sistem ve yasadandır oluşur. Buna ek olarak, toplum, üyelerinin birbirine bağlı kalmasına bağlıdır. Bireyler olmadan toplumlar çöker ve ölür. Toplum bireyden etkilendiği gibi birey de toplumdan etkilenir (Tezcan, 2014, s.32).

Toplum tanımlarına baktığımızda, belirli bir coğrafi alan içindeki bir grup insan faktörüne hep vurgu yapıldığını görmekteyiz. Bu insanlar, din, dil, inanç, ırk veya düşünce tarzı gibi belirli bağları vardır; toplumlar bu farklı bağlar üzerinden birbirinden farklılaşmakta ve ayrılmaktadır. Toplum bir dizi unsurdan meydana gelmektedir. İlk olarak toplum üyelerinin farkındalığı ve onların birlikte tek bir birim oluşturdukları duygusundan söz edilebilir. İkinci olarak toplumun üyelerini ve grupları bir araya getiren ortak bir coğrafi alanın olması gerekmektedir. Toplum üyelerinin görüşlerini ifade etmelerine izin veren bir sistemin varlığı da toplum unsurlarından biridir. Toplum, üyelerinin temel ihtiyaçlarını bir ölçüde karşılayabilmektedir.

Bir kültürü oluşturan çeşitli unsurlar, çoğul sayılar gibi birbirine eklenmez, aksine koordine ve organize edilebilir. Kültür, birkaç düzeyde ve birkaç ekseninde yer alan karmaşık bir organizasyondur. Bu nedenle, farklı kültürel grupları tanımlamak zordur. Kültür, bir grup insanın karşılıklı eylemlerini kontrol eden bir dizi paradigmadan oluşur. Bu şekilde tanımlanan kültür, karşılıklı bir uyum içerisinde ve eylem kalıplarından oluşan alt gruplara bölündüğü düşünülür. Bu bölünme birçok şekilde gerçekleşebilir; bu bağlamda iki ana hat göze çarpmaktadır. İlki, kültür ile grup arasındaki bağı korumaktadır. İkincil kültürel gruplar, kültürünü tanımladığı grup içindeki özel gruplarla bağlantılıdır. Ardından ekonomik kültür, sanat kültürü, din kültürü vb. konuları ele almıştır. Kelimenin tam anlamıyla siyasi kültür yoktur. Ancak kültürün politik yönleri vardır.

Sosyolojide kültür kavramı olmaksızın toplumu tanımlamak mümkün değil. Toplum, en eksiksiz ve en güçlü kültürel grubu temsil etmektir (Duverger, 1980, s. 71-78). Edward Punt Tylor'e göre "İnsanın içinde yaşadığı toplumdaki edindiği bilgi, inanç, sanat, ahlak, yasa, gelenek, felsefe, din ve diğer kabiliyet, yetenek ve alışkanlıkları içeren karmaşık bütündür" (Tezcan, 2014, s.76). Amerikalı sosyologlar, bir toplumda sosyal grupların ve kültürlerinin çeşitliliği/farklılığı üzerinde durmaktadırlar. Başka bir ifadeyle Amerikalı sosyologlarına göre toplumun tüm kesimleri için tek bir kültürden söz etmek mümkün değildir. Nitekim alt kültürler ile baskın kültürlerin çatıştığını görmekteyiz (Omar, 2000, s. 177).

1.2.1. Irak Toplumu

Irak'ta sosyoloji alanında öncü isimlerinden biri olan Dr. Ali Al-Wardi, kadim zamanlardan beri Irak'ta kabilelerin kültürel çatışmasından bahsetmektedir. Kabileler, yerel kültürden farklılık gösteren ve birbirinden etkilenmiş bedevi değerlere sahiptir. Sosyolojide buna kültürel çatışma da denir. Ali Al-Wardi, Irak'ın tüm bölgelerindeki çatışmanın birbirinden farklı olduğunu ileri sürer ve coğrafi koşulları, etnik ve kültürel yapısına göre kuzey, orta ve güney olmak üzere farklı kültür bölgelerinden söz eder (Al-Wardi, 2011, s.110). Irak'ta dindarlığın tezahürleri ile ilgili kaleme aldığı yazısında, pek çok filozof ve bilim insanı, bedeninin yiyeceğe ihtiyacı olduğu gibi, insan ruhunun da dindarlığa ihtiyacı olduğunu söyleme eğiliminde olduğuna atıfta bulunur. Dindarlık, insanlar için psikolojik bir gıda gibidir. Nitekim Irak'ta ilkel ve uygar olmak üzere çeşitli topluluklar incelendiğinde hepsinin herhangi bir dine inandığını

görmekteyiz. Dini inançlar ve ritüeller bir halktan diğerine farklılık gösterse de tüm halklarda bulunmaktadır. Bazen medeni halklarda bir dine inanmayan veya dinleri eleştiren kişiler ortaya çıkabilir. Görünüşe göre bu insanların sayısı modern çağın başlangıcından beri artmaktadır; ancak dünyanın büyük nüfusunun yanında sayıları çok azdır.

Burada şunu belirtmek gerekir ki tüm insanlarda dindarlık aynı şekilde tezahür etmez; kültürlerin çeşitliliğine, karşılaştıkları sorun ve tehlikelerin doğasına göre değişiklik gösterir. Dolayısıyla tüm insanları tek bir inanç ve ritüele uyma konusunda zorlamak demokratik ilkelere haykırı bir davranıştır. Birçok din ve mezhebi içinde barındıran Irak'a baktığımızda, birçok çatışmanın temelinde bu dini farklılıklar yattığını görmekteyiz. Ülkede bazı şehirler belirli bir mezhep tarafından kutsanmakta veya merkez olarak görülmektedir. Var olan din ve mezheplerin kendi içinde bile bazen çeşitlilik ve farklılıklar söz konusudur; bu da toplumda ihtilaflara ve fikir ayrılıklarına yol açmaktadır (Al-Wardi, 2011, s.187-190).

1.2.2. Irak Toplumunda Özel Alan ve Kamusal Alanı Ayrımı

Özel alan denildiğinde, birincil ilişkilerle meydana gelen insan grupları kastedilmektedir. Aşiret düzeyinde divan, aile düzeyinde ise ev, özel alan olarak ele alınmaktadır. Aynı durum, din gibi diğer toplumsal kurumlar için de geçerlidir. Özel alanda, (soy) tarafından beslenen alt-kimlik, bir kolektif kimlik belgesi ve/veya din, rol için en önemli referanslardan biri olarak ve bir arada yaşama ya da komşuluk, paylaşılan deneyimler dizisi olarak işlev görür. Özel alana atfedilen yerlerin (*ascribed statuses*) dairesidir. Kamusal alan ise, en önemlileri siyasi ve işlevsel roller olan kazanılmış statüler aracılığıyla insanın rollerini gerçekleştirdiği büyük dairedir. Bu anlamda kamusal alan, demokrasi alanını temsil eden Habermas'ın "Bireylerin kamusal tartışmalara katkıda bulunmak için bir araya geldikleri memleketler" tanımından farklıdır (Al-Sahhaf, 2014, s.31). Bu bizim sosyal hayat alanımızdır, kamuoyu hakkında belirginleşen bir durumdur.

Bu çalışmada kamusal alan kavramı ile Habermasçı alan kavramı arasında bir kopuş söz konusu değildir. Toplum, demokrasiyi yaşatmada, katılım tabanını ve hakların adil dağılımını güçlendirmede ne kadar başarılı olursa, kamusal alanın anlam çerçevesi de o kadar genişler. Resmi kamusal alanın, yani ulusal kimliğin faaliyet gösterdiği kurumsal alanın koşullarını düzelten sivil toplum örgütleri ortaya

çıkıldığında, yayıldığında ve olgunlaştığında Habermasçı etki alanı ile örtüşür. Bu nedenle Habermas'a göre sivil toplum, yaşanan dünyalardan oluşan toplumda, sektörlerin özel ihtiyaçlarını desteklemeyi amaçlayan bireyleri ve sivil toplum kuruluşlarını taşıyan bir araç olarak siyasal sistem ile yaşanan dünya arasında kalan şeydir (Al-Sahhaf, 2014, s. 55).

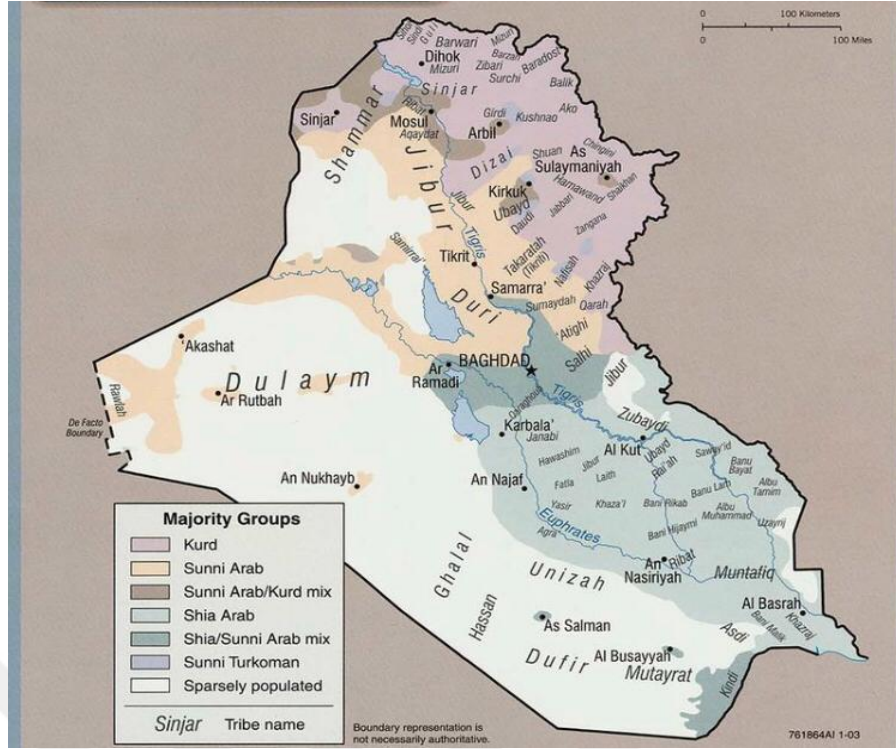
Al-Wardi'ye göre ilkellik, büyük ölçüde kırsal kesimde (kabile, aşiret, mezhep ve etnik köken gibi) özel alan kavramına daha yakındır. Medeniyet ise, zorunlu olarak kişisel olmayan (ikincil) ilişkileriyle kamusal alan kavramına daha yakındır. Al-Wardi, ilkellik ve medeniyet arasında iki açıdan ayrım yapmıştır. Bunlardan ilki, ilkellik devlete yabancılaşır ve yerini kabile fanatizmine bırakır. İkincisi ise profesyonellik konusudur. Zira ilkeller bunu bir düşüklük ve aşağılama olarak görmektedir (Al-Wardi, 2011, s. 12-13).

Al-Taher Irak'ın karakterini psikolojik bir bakış açısıyla incelemiştir. Bu karakter kabukludur ve aynı zamanda endişelidir. Al-Taher “kabuklu” ifadesiyle, aile, bölge, kabile, sınıf, mezhep ve diğer toplumsal kategorileri kastetmektedir. Ona göre Irak vicdanını tutarsız bir şekilde kin ve nefret sularıyla dolu sıcak alanlara sürükleyen bu kategoriler, toplumun psikolojik ve sosyal yapısında çatlaklara yol açmıştır. Bir Iraklı'nın birden fazla kategoriye (aile, bölge, aşiret, mezhep vb.) bağlılığı, onu çelişkiye sürüklemektedir. Birey, bağlı olduğu kabuk çerçevesinde kendini güvende hisseder. Bu çerçevenin dışında karşılıklı yüzeysel ve geçici/acil durum ilişkilerinde bulunur (Al-Sahhaf, 2014, s.94).

Al-Taher, söz konusu geleneksel/eski bağlılıkların sosyal, politik ve kültürel hareketlere aktarıldığını düşünmektedir. Siyasi, sosyal ve kültürel hareketlerin tarihi, bu hipotezin geçerliliğini göstermiştir. Çünkü Iraklılar aidiyetlerine göre kategorilere dağıldıkları için içlerindeki kabuk birikimlerinden etkilenmektedirler. Al-Taher, Iraklı karakter, sadakat merdiveninin istikrarsızlığını ifade ederek devam etmektedir. Iraklı'nın vicdanında, merdivenin basamaklarında sürekli bir iniş ve çıkış şeklinde değişen, çelişkili ve hareketli bir sadakat düzeni oluşturmaktadır. Iraklılar, bazen aileyi, kabileyi ya da yöreyi, bazen de mezhebi ya da sınıfı tüm düşüncelerin üzerine koyar. Diğer bir yandan bu kabuklar, toplumu çelişki içinde parçalayan önyargıların ve hoşgörüsüzlüklerin tohumlarını ekerek, aynı toplumun üyelerini yatay ve dikey olarak tecrit etmektedir (Al-Sahhaf, 2014, s. 57).

Irak devletinin kuruluşunu, Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşuna kadar geriye götürmek mümkündür. Irak, Osmanlı egemenliğinde üç eyaletten oluşuyordu. Bunlar aynı vatani paylaşan ve Araplar, Kürtler ve diğer azınlıklar olmak üzere üç farklı gruptan oluşuyordu. Böylece Irak'ta millet kavramı bu üç grubun toplamından oluşturmaktadır (Dawisha, 2009, s.67). Bu üç bölgeden biri Bağdat'ın güneyinde Şiiilerin yoğun olduğu bölgedir. Bu bölge (Güney Irak) çölümsü düzlük ve bataklıklardan oluşan bir bölgedir. Basra, Necef ve Kerbela'da bulunan İranlılar dışında bölgede etnik olarak Araplar yoğunluktadır. İkinci bölge, Bağdat'ın kuzeyinde ve Dicle Nehri'nin Bağdat ile Musul arasındaki vadileri ve Arapların yaşadığı Akran vadilerini kapsamaktadır. Bu bölgenin tamamı Araplardan oluşur. Duceyl, Balad ve Samarra arasında kalan mevkilerde ise Sünni nüfusun arasında küçük Şii azınlık da bulunmaktadır (Batatu, 2008, s. 34).

Üçüncü bölge ise Kuzey Irak'ta Kürt hilali olarak bilinen bölgesidir. Bu bölge aynı zamanda Sünni mezheplidir. Kürtlerle Sünni Arap bölgesi arasında hiçbir sınır yoktur. Diğer azınlıklar ise Yahudiler, Sabiiler, Yezidiler, Asuriler vd. oluşmaktadır. Hanna Batatu'nun Irak nüfusunun dini, etnik ve ırksal bileşimi tablosunda belirttiğine göre bunların bazıları halen de Irak'ta yaşamaktadırlar (Batatu, 2015, s.60).



Harita 1. Irak Etnik ve Dini Bölgeleri

Kaynak: <https://www.marefa.org/>

Irak toplumu, valiliklerine bölünmüş çeşitli ırk, din ve mezheplerden oluşmaktadır. Bağdat ise tüm bu çeşitliliği bir arada barındırmaktadır. İdeal bir yaklaşımda bu çeşitlilik, bir ülke için zenginlik sayılır. Nitekim Amerika'da Afro-Amerikanlar, müzik vs. faaliyetleri ile ticaretin %17'sini oluşturmaktadırlar (Al-Muhammadawi, 2011, s.229).

Psikolog Pepe Lattané'ye göre sosyal etki, bir bireyin duyguları, düşünceleri veya davranışları üzerinde başkalarının gerçek, zımnî veya hayali varlığından veya eylemlerinden kaynaklanan herhangi bir etki olarak tanımlanır. Sosyal etkinin uygulanması, sorumluluğu yaymaktan sosyal aylaklığa, sahneye çıkma korkusuna veya ikna edici iletişime kadar değişir. 1981'de Latanet, üç ana değişkeni kullanarak bir sosyal etki teorisi geliştirmiştir. Güç, bir kişiyi etkili kılan tüm bireysel faktörlerin toplamıdır. Kişinin durumuna ve iç faktörlerine göre istikrarlı ve değişken faktörleri - büyüklük, zihin ve zenginlik - yanı sıra belirli bir durumla ilgili unsurları ve aynı gruba ait olmak gibi dinamik unsurları içermektedir. Aciliyet, olayın ne kadar yakın zamanda meydana geldiğini ve araya giren başka faktörlerin olup olmadığını dikkate almaktadır. Kaynakların sayısı, etki kaynaklarının miktarını göstermektedir. Bu

değişkenlerden Latane formülasyonlar yoluyla üç yasa geliştirmiştir: Bunlar sosyal ve psikososyal güçler ve etkinin çoğalması veya bölünmesidir (Zuker, 2010, s.34).



İKİNCİ BÖLÜM

BARIŞÇIL OTORİTE DOLAŞIMI İLE İLGİLİ SOSYAL TEORİLER

2.1. Max Weber'in Otorite Teorisi

Max Weber'in iktidar analizi, sosyal eylemin doğasına ilişkin varsayımlarıyla başlamaktadır. Hegemonyanın belirli emirler olarak tanımlandığı veya tüm emirlere bir grup kişi tarafından itaat edileceği durumlarda, hegemonyanın çeşitli meşru ve gayri meşru temelleri olabilmektedir. Ancak Weber'in asıl ilgi alanı meşru tahakküm biçimlerine veya otorite dediği şeye odaklanmasıdır. Meşruiyetin temelleri rasyonellik, gelenekçilik ve karizmadır (Gönç-Fiavran, 2011, s. 118). Sosyal eylem teorisi çerçevesinde, Weber açık bir sosyal eylem teorisi formüle etmektedir. Eylemin mantıklı olması ve onların anlamlarının olması gerekmektedir. Weber, dört ana eylem modelini ayırt etmektedir: Araçsal- rasyonel, değer odaklı rasyonel, geleneksel ve duygusal (Aron, 2010, s. 355). Weber'in iktidar teorisi bu çalışmamızda önemli bir kavramdır. Weber'in iktidar yaklaşımı çerçevesinde, otorite ve iktidar kavramlarını birbirinden ayırmak ve her kavram için kendi özelliklerini meşruiyet açısından tanımlamak gerekmektedir.

Weber'in otorite anlayışı, onun ideal tip kavramının eylem halinde olduğunun bir göstergesidir. Weber'e göre hem güç hem de otorite karakter olarak sosyaldır ve ilişkilerin olduğu yerde devreye girmektir. Weber, farklı ideal tipler kullanarak güç ve otorite kavramlarını ilişkilendirmektedir. Weber iktidarı, sosyal ilişki içindeki bir bireyin direnmeye rağmen, meşruiyeti dikkate almaksızın kendi istek ve iradesine diğerlerini itaat ettirebilme ihtimali olmak tanımlamıştır. Weber'e göre otorite, meşru bir güç biçimidir; toplumda meşru kabul edilen güçtür. Weber, üç meşruiyet kaynağı tanımlamaktadır: Gelenek, rasyonel ve duygusal veya karizma (Weber, 2005, s. 27). Bunlara dayanarak, üç ideal tip veya ideal otorite tipi geliştirmektedir. Ona göre zorlama, gücü otoriteden ayırmaktadır. Gücün içinde bir zorlama unsuru vardır. Güç, bireylerin iradelerinden bağımsız olarak başkalarını etkileme yeteneğidir (Weber, 2005, s. 50). Otorite, başkalarını başarılı bir şekilde yönetme yeteneğine sahip kişilerin varlığına bağlıdır. Otoritede bir düzen vardır ve bu düzene çeşitli saiklerle uyulması esasına dayanmaktadır. Çok sayıda insan üzerinde hakimiyet, bu emirleri yerine

getirebilecek bir memurlar topluluğunu, bir insan kitlesini gerektirir. Gelenek, duygusal bağlılık, ideal veya finansal çıkar gibi nedenlerle otoriteye itaat edilir. Bu nedenler bir inanç etrafında inşa edildiğinde egemenlik daha güçlü ve kalıcı hale gelir (Weber, 2014, s. 318-319). Buna göre güç, toplumsal bir ilişkide kişinin istediğini yapabilecek konumda olma olasılığı, egemenlik ise içeriği ne olursa olsun belli bir grup insanın belli bir düzene uyma olanağıdır. Güç ve egemenliğin devamında disiplin önemlidir. Disiplin, kitlesel bir itaat alışkanlığını ifade eder. İtaatte eleştiri ve direnme yoktur. Egemenliğin ortaya çıkması, başkalarını yönetme ve komuta etme kabiliyetine sahip bir kişinin varlığı ile gerçekleşir. İdari bir kitle ya da örgütlenme gerekli değildir (Weber, 2005, s. 28-30). Ancak yönetilecek kitlenin sayısı ve niteliği, egemenlik alanının genişliği, yapılacak işlerin çeşitliliği gibi hususlar, komutanlığın yardımcı olmasını gerektirmektedir.

Geleneksel otorite inançlara, geleneklere ve değerlere dayanan geleneksel sosyal eylemden kaynaklanan otorite türüdür. Bir lider iktidara geldiğinde ailesi veya klanı her zaman grubun liderliğini sağlamaktadır. Weber, geleneksel otoritenin iki çok erken biçimi arasında ayırım yapan farklı geleneksel otorite biçimlerini tarihsel olarak analiz etmek için ideal tip metodolojisini kullanmıştır. Weber, herhangi bir biçimde geleneksel otorite yapılarının rasyonalitenin gelişmesinin önündeki engeller olduğunu söylemektedir (Weber, 2014, s. 71). Weber, geleneksel otorite yapılarının, uygulamalarının rasyonel ekonomik yapılar bakımından özellikle kapitalizme yükselişinin önünde bir engel oluşturduğunu savunmaktadır (Weber, 2014, s. 72).

Karizmatik otorite ise onu uygulayan kişinin kişisel niteliklerinin sonucudur. Duygusal sosyal eyleme karşılık gelmektedir. Weber için karizma devrimci bir güçtür. Karizmatik bir liderin yükselişi, sistem için bir tehdit oluşturabilir ve bir sistemde dramatik bir değişikliğe yol açabilir. Bu tür bir otorite, diğer otorite türlerinin başarısız olduğu ve yeni otorite biçimlerine ihtiyaç duyulduğu kriz ve kargaşa zamanlarında daha belirgin hale gelmektedir. Weber'e göre, karizmatik bir sistem doğası gereği kırılgandır. Sadece karizmatik lider yaşadığı veya kriz sürdüğü sürece hayatta kalmaktadır. Örgütlenme rasyonel kriterlere göre yapılmadığı ve üyeleri teknik olarak eğitilmediği için bu tür bir yetki de yasal-rasyonel otorite kadar etkili değildir. Karizmatik otoriteye dayalı bir organizasyonun resmi kuralları yoktur (Weber, 2014, s. 96).

Yasal rasyonel otorite sosyal eyleme veya toplam rasyonel eyleme dayanmaktadır. Yasal-rasyonel otorite çeşitli yapısal biçimler alabilmektedir. Ancak Weber'in en çok ilgilendiği biçim, yasal otoritenin en saf uygulama biçimi olarak gördüğü bürokrasidir. Yasal otoritede, toplum üyelerinin itaat edeceği beklentisiyle belirli bir amaç için bir kanun çıkarmaktadır. Bu hukuki düzenleme, kendi içinde bir ahengi olan soyut kurallardan oluşmaktadır. Yetkili kişi kişisel olmayan bir düzene bağlıdır ve kararlarında yasaya uymak zorundadır. Kim ait olduğu topluluğun bir üyesi olarak otoriteye itaat ederse, belirli bir kişiye değil, yasaya uymaktadır. Burada bir uygunluk var. İktidardaki kişiye kanunların sınırları içinde itaat edilir. Hukuki otoritede hiyerarşik bir yapı vardır. Her alt bölüm, bağlı olduğu bölümün gözetimi/denetimindedir. Her dairenin uyması gereken kurallar teknik bilgiler içermektedir. Bu doğrultuda bu hiyerarşik düzende yönetici olabilmek için belirli bir teknik eğitim gerekmektedir. Üretim ve yönetim araçları yöneticinin kendisine ait değildir (Weber, 2005, s. 42). Bu araçlar yetki alanındaki işleri yapmak amacıyla geçici bir süre için kendisine verilmiştir. Aynı şekilde bu görevlerin yürütüldüğü yer de kişinin malı değildir. Yönetim ile ilgili faaliyetler yazılı olarak yürütülür. Yasal otorite bürokratik yürütme memurları tarafından sürdürülür. Bu memurlar şahsi olarak serbest, sadece görevleri itibarıyla otoriteye bağlıdır. Hiyerarşik bir düzen içinde önceden tanımlanmış görev alanları vardır. Teknik bilgilere göre seçilen memurlar kendileri için bir kariyer oluşturur, yaptıkları göreve karşılık bir ücret alırlar. Görevlerin yürütülmesinde katı bir disiplin ve denetim uygulanır (Weber, 2005, s. 46).

Gerçek otorite, yukarıdaki ideal otorite türlerinin bir kombinasyonudur. Gerçek dünyada, üç temel geleneksel, karizmatik ve yasal rasyonel otorite arasında sürekli bir gerilim ve bazen çatışma vardır. Karizmatik lider, diğer otorite biçimleri için sürekli bir tehdittir. Ayrıca belirli bir yetki türü zamanla değişebilir ve başka bir türe dönüşebilir. Weber, karizmanın rutinleşmesini ve rasyonelitenin gelenekselleşmesini bu tür dönüşümlere örnek olarak göstermektedir. Coser, Weber'in "saf" otorite türleri için "ampirik gerçeklikte, otoritenin meşrulaştırılmasında karışımların bulunacağını farkında olduğunu" ifade etmektedir (Weber, 2014, s.300).

Geleneksel otorite, geleneğin kutsallığı tarafından meşrulaştırılmaktadır. Yönetme yeteneği ve hakkı, genellikle kalıtım yoluyla geçmektedir. Fazla mesai yapmamakta, sosyal değişimi kolaylaştırılmamakta, mantıksız ve tutarsız olma

eğiliminde ve statükoyu devam ettirmektedir. Weber konuyla ilgili olarak şu ifadeleri kullanmıştır; “Geleneksel normlara aykırı yeni bir yasanın yaratılması ilke olarak imkansız kabul edilmektir” (Weber, 2014, s. 320-321). Geleneksel otorite tipik olarak feodalizm veya patrimonyalizmde somutlaşır. Tamamen ataerkil bir yapıda “hizmetçiler tamamen ve kişisel olarak efendiye bağımlıdır”, oysa bir emlak sisteminde (yani feodalizm), “hizmetçiler efendinin kişisel hizmetkarları değil, bağımsız insanlardır (Weber, 2005, s. 52). Karizmatik otorite, misyonu ve vizyonu başkalarına ilham veren bir liderde bulunur. Söz konusu otorite bir bireyin algılanan olağanüstü özelliklerine dayanmaktadır. Weber karizmatik otoritenin varlığını tercih etmektedir. Karizmatik otoriteyle ilgili belirlemelerine çokça zaman ayırmış ve konu üzerine detaylı olarak değinmiştir.

Yasal-rasyonel otorite, yasanın (hukuki) veya doğal hukukun (rasyonellik) içeriğine yönelik biçimsel bir inançla güçlendirilmektedir. İtaat, ister geleneksel ister karizmatik olsun, belirli bir lidere değil, bir dizi tek tip ilkeye verilmektedir. Weber, yasal-rasyonel otoritenin en iyi örneğinin bir bürokrasi (politik veya ekonomik) olduğunu düşünmektedir. Bu yetki biçimi modern devlette, şehir yönetimlerinde, özel ve kamu kuruluşlarında ve çeşitli gönüllü derneklerde sıklıkla bulunur. Buna bağlı olarak Weber, “modern devletin gelişiminin, modern devlet kurumlarının ve bürokratik örgütlerin gelişimiyle gerçekten özdeş olduğunu, tıpkı modern kapitalizmin gelişiminin ekonomik girişimin artan bürokratikleşmesiyle özdeş olduğunu” belirtmektedir (Weber, 2005, s. 78). Bununla birlikte, Weber, hiçbir otorite yapısının aslında yalnızca bürokratik olamayacağını, çünkü bazı pozisyonların çeşitli karizmatik liderler tarafından tutulacağını ifade etmektedir. Ayrıca “parlamento ve komite yönetimi ve her türlü kolej ve idari organlar” gibi dönüşümlü görevlere sahip kuruluşlarda bürokratik olmayan yasal yetkinin bulunabileceğini belirtmektedir (Weber,1958, s. 3). Weber'in bürokrasiler hakkındaki duyguları bazen yazılarında kendini göstermekte ve o yasal-rasyonel otoriteye geçişi “demir kafes”e geçiş olarak görme eğilimindedir. Weber'in otorite teorisi çok zengin ve karmaşıktır. Weber, türler arasında meydana gelen birçok ilginç ilişkiyi ve süreci ayrıntılı olarak anlamaktadır.

Weber'in otorite türleri şu şekilde özetlenebilir:

Geleneksel Otorite	Karizmatik Otorite	Yasal-rasyonel Otorite
Geleneksel otorite kişisel değildir (karizmanın aksine)	Karizmatik otorite dinamiktir (geleneğin aksine)	Yasal-rasyonel otorite dinamiktir (geleneğin aksine)
Rasyonel değildir (yasal-rasyonel olanın aksine)	Rasyonel değildir (yine yasal-rasyonelden farklı olarak)	Kişisel değildir (karizmanın aksine)

Belirli otorite türleri, diğer türlere yönelik güçlerini kaybedebilir ve dolayısıyla diğer türlere geçebilmektedir. Devrimci idealler karizmatik bir lider tarafından savunulabilir veya soyut biçimsel ilkeler aracılığıyla rasyonel amaçlar peşinde koşmak geleneksel otoriteyi zayıflatabilir. Devrimci karizmatik hareketler, geleneksel bir düzen içinde kristalize edilebilir veya rasyonel bir biçimsel örgüt içinde bürokratikleştirilebilir. Son olarak, geleneğin veya karizmanın irrasyonel güçleri yasal-rasyonel otoriteyi zayıflatabilmektedir (Weber, 2014, s. 89).

2.1.1. Weber'in Teorisi Açısından Irak'ta Barışçıl Otorite Dolaşımı

Weber, yönetimin devri konusunu ele alırken, "güç" ve "yönetim veya otorite" şeklindeki iki temel kavramı birbirinden ayırmaya çalışmıştır. Güç kavramını, başkalarına karşı bile olsa, insanın iradesini başkalarına dayatması şeklinde tarif etmektedir (Weber, 2005, s. 27). 2003-2020 yılları arasında Irak'ta ardı ardına gelen hükümetlerde bu yöntem ve yönelimleri görmekteyiz. Tüm bu yönetimler güç kavramını geniş anlamıyla (*traditional authority*) kullanmışlar ve akılcı olarak değil, geleneksel anlamıyla gücü kullanarak iradelerini diğerlerine dayatmışlardır. Weberci bir yaklaşımla konuya baktığımızda, bu dönemde Irak toplumunda kullanılan geleneksel yönetim, bu bağlamda ilk yönetim modeli olup, yönetimin meşruiyeti rejimin kutsiyetine dayandığı sürece geleneksel kabul edileceğini ifade etmektedir (Weber, 2005, s. 29). Rejimle ilgili bu kutsiyet ve otorite geçmişten gelmektedir. Geleneksel yönetimi destekleyen etkin faktör; güç, baskı veya rasyonel davranış değildir. Aksine kutsiyetini, bulunduğu uzun zaman dilimi içerisinde sahip olduğu değer ve destekten ya da kuruluşuna katılım sağlayan kimselerden alır. Böylece meşruiyet geleneklere bağlı olarak kurulmaktadır.

Weber, tarihi yürüten gücün doğası ile ilgili olarak “toplum hareketinin kendisi çerçevesinde çıkabilen temel çelişkiler grubundan etkilendiğine” inanan Barito’dan farklı düşünmektedir (Hamza, 2015, s.77). Irak’ta hâkim rejim ile ilgili ideali bozan faktör, fedakarlık değil bireysel bencilliktir;

Elde edilen araştırmacının göre Irak hükümetleri ile eşzamanlı olarak varlık gösteren şiddet ve bireyin kendi iradesini başkalarına dayatmak için kullandığı yöntem ve fırsat olan güç, ayrıca korku, menfaat, destek, gelenek ve nüfuzun nedenleri; yönetimin iki tarafı olan yönetici ve yönetilen arasındaki ilişkinin bir türüdür. Otorite, bir grup kurumla ilişkili bir kavram olup, meşru şiddet olarak adlandırılmaktadır. Weber, güç kavramını, “toplumsal ilişkiler çerçevesinde insanın iradesini başkalarına dayatma yolu veya fırsatıdır” şeklinde tarif etmektedir (Weber, 2005, s. 19). Otorite, tabi olmaya ve itaat etmeye hazır kişilerle karşılaşma fırsatıdır. Her bir siyasi otoritede hükmeden ve hükmedilen taraflar arasında siyasi ilişki bulunmaktadır. Bu ilişkide hükmeden saygı, korku, menfaat, galibiyet ve şiddet gibi çeşitli faktörler söz konusudur. Bir kavram olarak nüfuz ise, tüm siyasi otoritelerin temelidir. Çünkü her bir siyasi otorite, bir tür çeken güç çabasıdır. Her bir devrim de, başkalarına karşı kendi nüfuz ve otoritesini dayatmak için rekabet, çatışma ve husumete müracaat eden siyasi birim ve kurumlara nüfuz etme girişimidir.

Weber, meşru otoritenin üç modelinden bahsetmektedir. Bunlardan birincisi akılcı doğaya sahip meşru otoritedir. Siyasi kurumlar içerisinde otoritenin sağlık ve meşruiyetine inanma temeline dayanmaktadır. Zira otoriteyi kanunlar doğrultusunda kullananlar akılcı doğaya sahip sayılmaktadır. Çünkü siyasi kurum içerisindeki rollerin koordinasyonuna bakıldığında yürürlükteki bazı kanunlar arasında çelişki bulunduğunu görürüz. Nitekim üniversite diplomasına sahip olmayan kişilerin Irak parlamentosu ve hükümetine aday olmasına ve çalışma yapmasına izin verilmektedir. Zira üniversite diplomasına sahip olmayan veya uzmanlığı bulunmayan kimseler, ehil olmadıkları halde kanun yapmakta ve uygulamaktadırlar.

İkinci model olarak geleneksel otorite, yaygın olan geleneklerin kutsallığına dayanır. Bu modelde otorite, inanç ve geleneklere dayalı eski örf ve adetler sayesinde elde edilir. Üçüncü model ise ruhani veya karizmatik otoritedir ki, lider olan kişinin olağanüstü bazı güçler veya kutsal özellikler taşıdığı inancına dayanmaktadır. Birinci modelde otorite bireylere değil kanunlara tabi tutulur. Diğer iki modelde ise durum

bunun aksinedir. Meşru otorite kişisellikten son derece uzakken, geleneksel otorite liderin bir dizi özelliğine dayanmaktadır.

Weber, genetik sistemi geleneksel otorite ile karakterize olan model olarak görmektedir. Ona göre karizmatik otorite siyasi otoritenin istisnai modelidir. Bu model, askeri diktatör kahraman veya devrimci gibi çeşitli siyasi yüz ve şekiller edinir ve bu otorite yöntemi herhangi bir mesajı olduğu düşünülen liderin şahsiyetinin insanları teslim almasına dayanmaktadır. Bu otoritenin temeli rasyonel ilkelere değil, duygu infiallerine dayalıdır. Bu tür otorite sistemi gücünü lideri denetleme veya sorgulamadan uzak, hiçbir eleştiri hissi barındırmayan kör ve fanatik güvenden almaktadır ki, lider ile bazı kimseler arasındaki samimiyet ilişkisinin en üst düzey örneğidir. Bu model Irak toplumunda farklı dönemlerde görülmüştür. İnsanlar liderlerinin karizmalarına bakmışlar ve eleştiriden uzak durmuşlar. Irak toplumunda günümüzde bile bu anlayışın hakim olduğu söyleyebiliriz. Bazı din insanları ve siyasi parti liderleri kutsal kimseler olarak görülmektedir ve onların dokunulmazlıkları vardır. Ayrıca geleneksel otorite, etnik kökene dayanmakta ve insanlar liderlerin eylemlerine göre değil, etnik kökenlerine göre değerlendirirler. Irak toplumunda bazı figürleri bu çerçevede tanımlayabiliriz.

2.2. Jonathan H. Turner'ın Kültürel Çatışma Teorisi

Kültürel çatışma teorisi (kültürel çelişkiler) sosyal değişimi kültürel çelişkilerle açıklamaktadır. Bu nedenle bunu toplumdaki çelişkileri artıran, çatışmada artışa yol açan ve değişime yol açan bir olay olarak görmektedir. Marksistler, toplumların tarihini bile karşıt çıkarları olan sınıflar arasındaki bir çatışma tarihi olarak ele almaktadırlar; bunlar çelişkileri üç düzeyde görmektedirler: 1) Üretim güçleri ile üretim ilişkileri arasındaki çelişkiler; 2) Ekonomik (altyapı) ve ideolojik (üstyapı) yapı arasındaki çelişkiler ve 3) Üstyapının güçleri arasındaki çelişkiler, yani içlerindeki otoriteler arasındaki çelişkiler (kültürel). Ralf Dahrendorf'un¹ söylediği gibi bilim insanı, dış çatışmaları (örneğin savaşları) ve iç çatışmaları (örneğin partizan çatışmaları) ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle, siyasi bölünme süreci, kültürel

¹ Liberal ve alman sosyolog, filozof ve siyaset bilimci olan Ralf Dahrendorf çağdaş toplumdaki sınıf ayrımlarını açıklamakta ve analiz etmektedir. Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için Bkz. W. Kornblum. (31 1, 2011). *Sociology in a Changing World*. Cengage Learning: (<http://books.google.com/books?id=dkcg6qoy5ac&pg=pt191>)

bölünme türüne, kazanılmış kültürel ve toplumsal bağısıklığı tüketen iki ezici mücadeleye yol açabilecek sosyal ve kültürel bölünmenin habercisidir: Bu bölünme kültürel politik ve mezhep çatışmasına çatışmaya yol olmaktadır (Turner, 2005, s. 87).

Kültürel çatışma teorisi sınıflar ve siyasi iktidar arasındaki mücadeleyi ve çelişkiyi incelemektedir. Kültürel çatışma, farklı kültürel değerler ve inançlar çatıştığında ortaya çıkan bir çatışma türüdür. Her ikisinde de şiddeti (savaş dahil) ve suçu mikro veya makro ölçekte açıklamak için kullanılan kavram için geniş ve dar tanımlar mevcuttur. Turner, kültürel çatışmayı, insanları birbiriyle çelişen kültürel değerler ve inançlardaki farklılıklardan kaynaklanan bir çatışma olarak tanımlar (Turner, 2005, s. 89).

Alexander Grewe, 1970 tarihli bir İngiliz durum komedisi olan Fawltı Towers'da farklı kültür ve milliyetten konuklar arasındaki kültürel çatışmayı mikro düzeyde tartışmıştır. Turner bu çatışmayı, diğerlerinin farklı kültürel geçmişlere ve farklı beklentilere sahip olması nedeniyle, insanların kendi kültürel geçmişlerinden gelen belirli bir davranışa ilişkin beklentilerinin karşılanmaması durumunda ortaya çıkan çatışma olarak tanımlar. Çatışmanın tarafları farklı inançlara sahip olduğu için kültürel çatışmaları çözmek zordur (Turner, 2005, s. 83). Kültürel çatışmalardaki bu farklılıklar siyasete, özellikle de makro düzeyde yansıtıldığında yoğunlaşır.

Etnik temizlik, kültürel çatışmanın bir aşırı örneğidir. Savaşlar, kültürel bir çatışmanın sonucu olabilir; örneğin kölelik konusundaki farklı görüşler Amerikan iç savaşının sebeplerinden biri idi. Kültürel çatışmanın mikro tanımı, Daniel Bell'in 1962 tarihli "*Crime as a American Way of Life*" başlıklı makalesine dayanır. Bell, bu çalışmasında kültürel değerlerdeki çatışmanın suç oluşturan sonuçlarına odaklanmaktadır. William Kornblum (2011, s. 191), bunu çatışan normlar (sapkın alt kültürlerde sapma ve suç kazanımı için fırsatlar yarattığında ortaya çıkan bir çatışma) olarak tanımlamaktadır. Kornblum, yasalar bu görüşleri paylaşmayan bir gruba kültürel değerler empoze ettiğinde (çoğunlukla bu, çoğunluğun yasalarını bir azınlığa dayatması durumudur), suçlular tarafından sağlanan yasadışı pazarların bu yasaları atlatmak için yaratıldığını belirlemektedir. Amerika Birleşik Devletleri ve alkol yanlısı ve karşıtı gruplar arasındaki kültürel çatışmanın nasıl yasa dışı faaliyetler için fırsatlar yarattığına dikkat çekmekte. Kornblum ayrıca kültürel çatışmayı çatışma teorisinin

başlıca türlerinden biri olarak sınıflandırır. Michelle LeBaron², farklı kültürleri "yaşamlarımız ve ilişkilerimiz boyunca akan, bize algılarımızı, yüklemelerimizi, yargılarımızı ve benlik ve diğerleriyle ilgili fikirlerimizi şekillendiren mesajlar veren yeraltı nehirleri" olarak tanımlar (Kornblum, 2011, s. 192). Turner göre ise kültürün etkisinin çok büyük olduğunu ve isim, çerçeve, suçlama ve çatışmaları ehlileştirme girişimini etkilediğini belirtmektedir. Kültür çok katmanlıdır; yani yüzeyde gördüğümüz şey, yüzeyin altındaki farklılıkları maskeleyebilir. Kültür sürekli değişim halindedir; yani kültürel gruplar dinamik ve bazen öngörülemeyen şekillerde uyum sağlamaktadır. Kültür esnekler; yani bir kültürel grubun bir üyesinin kültürün normlarına katılmayabileceği anlamına gelmektedir (Turner, 2005, s. 153).

2.2.1. Kültürel Çatışma Teorisi Açısından Irak'ta Barışçıl Otorite Dolaşımı

Çatışma modeli topluma, "grup ve sınıflar arasında süregelen çatışma halidir" şeklinde bakmaktır. Çatışma, gerilim ve toplumsal değişime yöneliktir. Bu teoriye göre hedeflerin farklılığı neticesinde toplum hayatında çatışma ortaya çıkmaktadır. Buna göre genel toplum düzeni zorlama ve güç kullanma yoluyla sağlanabilir. Öte yandan çatışma kuramı, işlevsel kuramın sunduğu imajdan belirgin farka sahip bir toplum imajı ortaya koymaktadır. İşlevselciler, toplumun istikrarını vurgularken, çatışma kuramcıları, toplumu kalıcı bir çatışma ve değişim durumu olarak resmetmektedirler. İşlevselciler, toplumun genel düzeninin büyük ölçüde toplum üyeleri arasındaki iş birliğe dayalı olduğunu kabul etmektedirler ve toplum içerisindeki mevcut sosyal düzeni örtülü bir şekilde savunurlar. Buna karşı çatışma kuramcıları, toplumsal çatışmalara odaklanma eğilimindedirler. Bunlar, toplumsal değişim vizyonunun topluma fayda sağladığını düşünürler. Öte yandan genel toplumsal düzenin toplum içerisinde güce sahip olanlar tarafından zayıflara dayatılan zorlama ile gerçekleştiği varsayımına sahiptirler. Bu noktada çatışma kuramcılarının, mevcut sosyal sistemi eleştirme eğiliminde olduklarını görüyoruz. Toplumda farklı grupların, birbiriyle çatışan çıkar ve değerlere sahip olduğunu ve bu gruplar arasındaki rekabetin toplumdaki sürekli değişim sürecini ortaya çıkardığını düşünmektedirler.

² Daniel Bell Amerikalı bir sosyolog, yazar, üniversite profesörü, gazeteci ve bilgisayar bilimcisidir. (Kornblum, 2011)

Irak toplumuna baktığımızda bir olgu olarak kültürel veya etnik çatışma, siyasi sistemi etkilemektedir. Yani bir grup veya topluluk desteklediği bir partiye sahiptir ve otoriteyi ele geçirmeye çalışmaktadır. Makam çatışmaları, seçim öncesi süreçlerde zirve noktaya ulaşır. Irak'ta bu kültür çatışmasını aynı halkın farklı grupları arasında ve hatta genel anlamda aynı siyasi sistem içerisinde bile görmekteyiz. Zira çıkar çatışmaları bazen kozların birbirine karışmasına neden olmaktadır. Halbuki kültürel çeşitlilik, ulusal bir zenginlik olmalı ve meyvelerini sosyal gerçekliğe yansıtmalıdır. Kültür çeşitliliği doğru bir şekilde kullanıldığında dünya ile daha kolay iletişim kurma ayrıcalığı sağlamaktır.

2.3. İbn-i Haldun'un Genel Döngüsel Teorisi

İbn-i Haldun, tarihçiliğin ve Orta Çağ oryantalizminin ana kaynaklarından. Orta Çağ'da tarihçiliğin ne olduğu henüz belirlenememişken, İbn-i Haldun onu uluslararası paradigma olarak kanıtlamak için yeterlidir. İbn-i Haldun, eğitim, araştırma ve idari biyografisini bir seyahatname şeklinde kaleme almıştır. O, 14. yüzyılda Arap edebiyatının önde gelen şaheserlerinden biridir. Onun Mukaddime adlı eseri, faaliyetleri ve kişiliğini tanımlayan kaynaklarından biridir.

İbn-i Haldun'un çalışma alanı Doğu ve Batı Akdeniz ve Asya'nın bazı bölgelerinin sosyal yapısı ve değişimleri üzerinedir. O, bir bilgi sosyolojisi ortaya koymaktadır. Ayrıca beşeri bilimlerin teolojik, metafizik ve fiziksel nedenlerini bir kalıp içinde inceleyerek toplumlarda, devletlerde, bireylerde ve beşeri bilimlerde toplumsal değişim sürecinin tek bir görüntüsünü sunmuştur.

İbn-i Haldun, Mukaddime adlı kitabında ampirik bilgeliğin açıklanmasına özel bir bölüm ayırmıştır. Birçok Avrupalı ve Amerikalı bilim insanı, yirminci yüzyılın başlarında George Sarton da dahil olmak üzere İbn-i Haldun'un bilim tarihçiliği üzerine kapsamlı yazılar yazmıştır. Sarton'un dünya bilim tarihini ile ilgili derleme çalışması, İbn-i Haldun ve seleflerinin bir taklididir. Orta Çağ bilim tarihinin en önemli bölümü Sarton tarafından İran, Mısır ve Şam'dan bilim adamlarının isimleriyle isimlendirilmiştir. İbn-i Haldun'un çalışması, İslam medeniyetindeki bilim tarihinin kesinlik ve rasyonel tümevarımla evriminin bir çalışmasıdır (Haldun, 2015, s. 78).

Sosyoloji tarihi, Newton'un hareket kavramına ilişkin zihninin işleyişi ve çıkarımı gibi İbn-i Haldun tarafından formüle edilen entelektüel hareketin bir kanıtıdır.

Sarton, Orta Çağ'da sadece İbn-i Haldun'un kendi zamanının olaylarının felsefi ve sosyolojik analizini başardığını iddia etmektedir. Çünkü benzer olaylar dünyanın başka yerlerinde, özellikle Avrupa'da da meydana gelmiş, ancak hiç kimse bu olayları düşünmemiştir. Tarihçi, filozof, sosyolog, ekonomist, politikacı, beşeri bilimler araştırmacısı ve bilim tarihçisi olarak bugünü ve geleceği anlamak için geçmişi incelemeye ve analiz etmeye hevesli olan İbn-i Haldun, beşeri bilimlerde bir paradigma ve modeldir. İbn-i Haldun'a göre devlet, asabiyet yönetiminin uzam-zamansal uzantısıdır; "asabiyet", din, sadakat, ortak düşünce, milliyetçilik ve devletlerin inşasına ve sürekliliğine uygun diğer ortak hususlara dayanmaktadır.

İbn-i Haldun, toplumsal hayatı devlet dışında görmez ve onu şöyle ifade eder: "Devlet, kral ve ümran, maddenin suretidir ve onun türünü muhafaza eden formdur. Devletsiz ve kralsız bir ümran düşünülemez. Devletin görevi toplumu ve mensuplarını korumaktır. Toplum devletin temelidir. İbn-i Haldun, devletin iki açıdan çeşitli gelişmelerden geçtiğini kaydetmektedir; siyaset, ekonomi, ümran ve ahlakın genel şartları ile büyüklüğü, kuvvet ve genişlik bakımından meydana gelen gelişmedir. İbn-i Haldun'a göre bir devlet beş evre arasında hareket etmektedir. Zafer ve şan evresi, boşluk ve uysallık evresi, hoşnutluk ve barış evresi, en son da israf evresi (Haldun, 1992, s.76). İbn-i Haldun, devletin söz konusu evrelerini üç kuşakta birleştirmiştir. Birinci kuşak inşa ve sahiplenme sürecini üstlenirken ikinci kuşak da onu devam eder. Üçüncü kuşağı ise yıkıcı kuşak olarak adlandırır. Birinci kuşakta inşa ve yapılanma gerçekleşikten sonra, ikinci kuşak istikrar ve sükuneti sağlar, sivil ve ümran ortaya çıkmaya başlar. Ancak bu aşamada devlet tiranlığa ve birey egemenliğine kayabilir (Haldun, 2015, s.102).

Asabiyet, devleti ayakta tutan veya sürdürülmesini sağlayan unsur olduğu gibi, düşüşü ve gerilemenin de sebebi olabilir. İbn-i Haldun, devleti zayıflaması ve düşüşünü çeşitli faktörlere bağlamaktadır. Bunların en önemlisi lüks ve zevklere düşkünlüktür (Annan, 1933, s. 100). İşte üçüncü kuşağın karşı karşıya kaldığı sorun da budur. Siyasi ve ahlaki davranışlarda açgözlülük ve lükse düşkünlük görülmeye başladığında devlet sosyal, siyasi, askeri ve duygusal düşüş başlamıştır. (Annan, 1933, s.9101). Bu yaklaşım, herhangi bir materyalizmden kaçınarak toplumun, ekonominin, siyasetin ve tarihin felsefesini yapmaktadır. Frankfurt Okulu veya eleştirel teoride de

benzer yöntemler ve araçlar vardır. İbn-i Haldun, medeniyetlerin gelişim aşamalarını dış ve iç medeniyet eleştirisi ile inceler (Haldun, 1992, s. 187).

Bilgi sosyolojisi günümüzün en temel disiplinlerden biridir. Ayrıca bilimsel bilgi ile gündelik yaşam arasında güçlü bağlantı yoktur. İbn-i Haldun'un çevresel bozulma ve iklim değişikliği ile şehrin tahribatına ilişkin coğrafi teorisi, her çağda ve zamanda uygulama potansiyeli yüksek bir teoridir. İbn-i Haldun'un iklim değişikliğine dayalı medeniyetlerin evrimine ilişkin teorisi, modern medeniyette şehirlerin ölümü hakkındaki kentsel statü teorisi ile uyumludur. Onun ekosistem üzerindeki coğrafi baskı teorisi, kentsel atık konusu ile tamamen tutarlıdır (Haldun, 2015, s. 156).

İbn-i Haldun birkaç yüzyıl önce medeniyetin istikrarsızlığını gözlemlemiş ve İslam toplumlarının trajik düşüşüne tanık olmuştur. 14. yüzyılda Akdeniz'in her iki yakasındaki şehirlerin düşüşünü ve Endülüs'te İslam medeniyetinin gelişiminin zirvesinden düşüşünü gördüğü için, medeniyetlerin sürekli istikrarsız olduğu teorisini yazmıştır. Bu olaylar, İbn-i Haldun'a sadece etkili faktörlerin değiştiği ve medeniyetlerin salgın hastalıklar gibi birçok faktöre karşı kaçınılmaz olarak kararsız olduğu. Ayrıca medeniyetlerin istikrarı ve istikrarsızlığı arasında sabit bir ilişki olduğunu göstermiştir. Bu, tarihte her zaman var olan belirli bir katsayı belirlenerek yapılır. Bu periyodik gelişim ufku üzerinde hangi şehirlerin inşa edildiği temelinde, periyodik sürdürülebilirlik ve kalkınmadaki istikrarsızlık kavramının bir yorumunu sunulmaktadır.

Bu periyodik ufuk, şehirlerin kararlılık katsayısı olarak adlandırılabilir ve hatta bir formül olarak sunulabilir. Bu nedenle, kentin sürdürülebilir kalkınması hiç de mümkün değildir ve kentin sürdürülebilir kalkınma yüzdesini ifade etmek için iklim faktörlerine, ahlaki, ekonomik ve politik değişikliklere tabi belirli bir katsayı ile ifade edilmesi ve bunun yeni bir kazanımı olarak ifade edilmesi gerekir. Bu formülde İbn-i Haldun'un katsayısı iklim değişikliklerinin ahlaki değişikliklere oranıdır.

İbn-i Haldun herhangi bir toplum ve kültürün doğumla başlayıp olgunluğa ve mükemmelliğe doğru ilerlediği, sonra da yaşlanmaya doğru yüz tuttuğunu, başka bir ifadeyle bir döngü içerisinde gerilediğini göstermeye çalışır. O, olayların birbirine bağlı olduğunu açıklamak için insanlık tarihinin belirli bir plana göre ilerlediğini ve toplumun doğumundan ölümüne kadar farklı aşamalardan geçtiğini söyler. Bu özelliği ile toplumları insana benzetir.

İbn-i Haldun, kentsel sistemlerin ve olayların bile geliştikçe değiştiğini söylemektedir. Bu nedenle, toplumun evrimsel yönüne büyük özen göstermiş ve kendisini onu etkileyen faktörlerin araştırılmasına adanmıştır. Böylece toplumların üç evre yasasını ortaya koymuştur: birinci evre, kurucu oluşum aşaması; ikicisi olgunluk ve bütünlük aşamasıdır; üçüncü evre ise yaşlanma aşamasıdır. Bu üç evrelerin her biri yaklaşık 40 yıl sürer. Buna bağlı olarak her devletin yaşı 120 yıl olması gerekmektedir. Eski toplumların sona ermesinden sonra, kalıntıları üzerine modern bir toplum inşa edilir. Bu üç kuşak boyunca ayrıca toplum beş aşamadan geçmektedir:

- 1- Bedevi dönemi.
- 2- Kral dönemi.
- 3- Lüks ve yumuşatma dönemi.
- 4- Zayıflık ve boyun eğme dönemi.
- 5- İmha süresi.

İbn-i Haldun tüm bu aşamaların özelliklerini incelenmiş ve ilkel/kabile toplumunda asabiyet konusunu tartışmıştır. Kabile toplumunun gelişmesindeki etkili olan faktörlerin başında gerginlik, fazilet ve dini savunuculuk olduğunu öne sürmüştür. Ekonomik çöküş ve dinsel zayıflık gibi toplumsal yozlaşma faktörlerine maruz kalmış ve bir yasaya ulaşmıştır. Buna ek olarak çevresel, nüfus yoğunluğu ve adalet gibi faktörlere de değinmiştir. İbn-i Haldun, medeniyetin bile rahatlama ve uyusukluk çağrısı yaptığı için olumsuz bir yönünün olabileceğine dikkat çekerek, medeniyetin insan inşasının sonu olduğunu vurgulamıştır (Annan, 1933, s.178).

2.3.1. İbn-i Haldun'un Sosyal Gerçeklik Teorisi Açısından Barışçıl Otorite Dolaşımı

Döngü teorisi, yükseliş ve düşüş teorilerinden oluşur. Bu teoriler, değişimin birbirini takip eden yarı dairesel şekilleri ve dalgalar halinde yükselme ve düşme eğilimini açıklamaya çalışır. Toplum belirli bir döngü içerisindedir. Hayat, düzenli bir hareket içerisinde seyrederek. Bu nedenle toplumların değişimi, düzeni ve döngüleri itibarıyla büyük ölçüde canlı varlıkların gelişimi ve yaşamının son bulmasına benzer. Bu noktada İbn-i Haldun, bu teorinin en meşhur savunucularından biri sayılmaktadır. Spengler, *civilizations* isimli araştırmasında batı dünyasının çöküşünü anlatmıştır. Arnold Toynbee ise batı toplum ve kültürlerinin büyük çoğunluğunun duyusal ve kavramsal olmak üzere iki temel formda gidip geldiğini vurgulamıştır. Pitirim Sorokin

ise farklı bir teori geliştirmiştir. Sorokin'e göre bu iki form arasında üçüncü bir form daha vardır ki bunun adı idealizmdir. Tüm bu teoriler toplumun belirli bir noktasından başlayan döngünün başlangıç noktasına benzer bir noktada son bulana kadar sürekli yükseliş ve düşüş eğiliminde değişim temeline dayanır (Annan, 1933, s.190).

Döngü teorileri birkaç farklı tre ayrılmaktadır. Bunlardan bazıları toplum hayatının belirli bir bölümünü yorumlar veya tek bir toplumsal sistem veya olguyu açıklarken, diğer bir bölümü belirli bir olgu ya da sisteme odaklanmaksızın, toplumun olgu, sistem ve fenomenlerinin tamamını ele alarak tarihi genel bir mecrada yorumlamayı hedefler. Yaşadığı yükseliş ve düşüşler nedeniyle Irak toplumun üzerinde bu teoriyi uygulamak mümkündür. Toplumunun 2003 ile 2021 yılları arasındaki dönem, doğum sonrasındaki gelişim dönemi olarak sınıflandırılabilir. Zira peş peşe gelen iktidarlar, beraberindeki toplumun kültürler çelişkilerinin gelişimi. Örneğin teknoloji, internet, diğer modern araçlar ve öte yandan din, gelenek ve göreneklere yönelik fanatik zihniyet genel anlamda toplum içerisinde özellikle siyaset kurumunda bir tür çatışma veya çelişki durumu ortaya çıkarmaktadır. Araştırma dönemi olarak bu tarih aralığının seçilmesinin nedeni ise, bu dönemin görüntüde demokrasi ve hakim partiler arasında barışçıl otorite dolaşımı ile öne çıkıyor olmasıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

3. 1. Sivil Toplum Kuruluşlarına Tarihsel Bakış

Tarihsel gelişimi ve anlamı itibariyle sivil toplum kavramının batı düşüncesi ile ilişkili olduğu bilinmektedir (Al-Subaihi, 2000, s.17). Bu kavramın kullanımı özellikle İskoç yazar, filozof ve aydınlanma tarihçisi Adam Ferguson (1816-1723) tarafından ortaya atılmıştır. Kendisinin en ünlü makalelerinden biri, topluluk hareketinin siyasi tiranlığın tehlikelerine karşı en iyi savunma biçimi olduğunu düşündüğü sivil toplum tarihi üzerinedir. Bu tarihten itibaren terim Avrupa'nın siyasi ve kültürel alanlarında kullanılmaya başlanmıştır. Sivil toplumun ortaya çıkış fikri, özellikle Avrupa ülkelerinde feodal yönetimin doğasını reddeden Rönesans dönemine kadar uzanır. Sivil toplum kavramı, günümüzde insan hakları kavramına dayanmaktadır. Jean Jacques Rousseau, Avrupa'da sivil toplum fikrine önem veren ilk filozoftan biri olarak kabul edilir. Rousseau'ya göre halk, toplum içindeki her bireyin hak ve görevlerini tanımlamaya katkıda bulunan, kendileriyle devlet arasındaki koordinasyona dayanarak kendi işlerini yönetme özgürlüğüne sahiptir (Ferguson, 1996, s. 21).

John Stuart Mill ve Adam Smith gibi klasik ekonomistler ve düşünürler, sivil toplumu ekonomik ve kişisel düzeyde disipline edilmiş bir özgürlük alanı olarak görmüşlerdir. Öte yandan Hegel, sivil toplumu daha geniş bir bakış açısıyla, dini, kültürel, eğitimsel ve diğer kurumların gücünden gelen ince ve gizli ahlaki güç biçimlerinin yeri olarak görmüştür. Sivil toplumun özelliklerine gelince, ilk başta katılımı gönüllü olan bir siyasi sistem olduğunu söyleyebiliriz. Yani, sivil toplum kuruluşları, gönüllü olarak bir araya gelen özgür ve eşit vatandaşlardan oluşur; kapsayıcı ve örgütlü çalışır. Böylece STK, kamusal ve kişisel çıkarların risk altında olduğu bir toplum türüdür (Dursun, 2018, s.177).

3.1.1. Irak'taki Sivil Toplum Kuruluşları

2003 yılından sonra Irak'ta meydana gelen yeni siyasi arenada ve koşullarda, gönüllü vatandaşlar STK'ın çekirdeğini oluşturmaya başlamış ve ilerleyen zamanda sayısı artmıştır (Hafez, 2009, s. 159). Bu dönemde yayınlanan resmi belgeler, demokratik geçiş sürecinin bir parçası olarak STK'ın önemine işaret etmektedir.

Nitekim ABD işgal yönetimi, NGO (STK)³ adlı bir komisyon kurduğunu belirten 45 sayılı kararı yayınlamıştır.⁴ Böylece sivil toplum kuruluşların kaydedilmesi gerekmiştir; bunun için de yasal süreçler başlamıştır. Kayıt işlerinin sorumluluğu Haziran 2004 itibariyle Irak hükümetine devredilmiş; Komisyon Planlama Bakanlığı ise yetkili kurum olarak görevlendirilmiştir. 2005 yılında, sivil toplum işlerinden sorumlu devlet bakanının açıklamasına göre Irak'ta sivil toplum örgütü ve dernek olarak kayıtlı bu kuruluşların sayısı yaklaşık olarak 8000 ila 12000 arasındadır (Al-Zoba'i, 2008, s. 61).

STK dairesi, Bakanlar Kurulu Genel Sekreterliği'nin dairelerinden biridir ve Irak'ta sivil toplum işleriyle ilgilenen tek resmi devlet kurumudur. Bu dire kuruluşundan itibaren üç aşamadan geçmiştir; ilk olarak 2004 yılında Planlama Bakanlığı bünyesinde STK Yardım Ofisi adı altında bir ofis kurulmuştur. Bu ofis, Koalisyon Geçici Otoritesi tarafından yayınlanan 2003 tarihli 45 sayılı emir uyarınca Irak'ta faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının kayıtlarını denetlemeye yetkili hükümet organı haline gelmiştir. 2005 yılına gelince STK Yardım Ofisi, Planlama Bakanlığı'ndan Sivil Toplum İşleri Devlet Bakanlığı'na devredilmiştir. Bu bakanlığın kendine ait bir mali bütçesi olmadığı, portföyü olmayan bir bakanlık olması nedeniyle Devlet Bakanı'nın gözetiminde mali ve idari olarak Bakanlar Kurulu Genel Sekreterliği'ne bağlanmıştır. Bu durum 2008 yılına kadar devam etmiştir. Bakanlar Kurulu Genel Sekreterliği, STK Yardım Ofisi statüsünü incelemekle görevli komitenin tavsiyeleri üzerine, Başbakan'ın onayına istinaden 06.03.2008 tarihli ve 122 sayılı kararnameye dayanmaktadır. STK Yardım Ofisi'nin idari oluşum düzeyi, valiliklerdeki çeşitli bölümler, birimler, koordinasyon merkezleri, koordinatörler ve gözlemcilerden oluşan STK Dairesi'ne devredilmiştir. STK Dairesi, 2010 tarihli 12 sayılı Sivil Toplum Örgütleri Kanunu'nun 2. maddesinde belirtilen genel sivil hedeflere ulaşmayı amaçlamaktadır. Bu hedefler arasında, sivil toplum kuruluşlarının rolünün güçlendirilmesi, desteklenmesi ve geliştirilmesi; hukuka uygun olarak bağımsızlıklarının korunması, vatandaşların sivil toplum kuruluşları kurma ve bunlara

³ Bir hükümete veya uluslararası bir kuruma tabi olmayan, kamu yararına çalışan bir kuruluştur. (<http://www.ngoao.gov.iq>)

⁴ Bakanlar kurulu genel sekreterliği sivil toplum kuruluşları dairesi başkanlığı, (<http://www.ngoao.gov.iq>).

katılma özgürlüğünün artırılması, Iraklı ve yabancı STK'lar için kayıt sürecini organize edecek merkezi bir mekanizma bulunması yer almaktadır (Bakanlar Kurulu Genel Sekreterliği Sivil Toplum Kuruluşları Dairesi Başkanlığı).

Yukarıdaki hedeflere ulaşmak için bakanlık, Bakanlar Kurulu Genel Sekreterliği'nin vizyon ve misyonu doğrultusunda 2013-2017 yılları için yeni bir stratejik plan geliştirmiştir. Bölümün stratejisi, devlet ve STK'ları arasındaki katılımcı ilişkiyi düzenlemeye çalışan açık bir hükümet programı geliştirmeye çalışarak, sivil toplum örgüt ve kuruluşları ile gerçek ortaklığı güçlendirmeyi amaçlayan genel ve ikincil hedefleri, çeşitli programları ve faaliyetleri içermiştir. Herkes için sosyal ve ahlaki sorumluluk ilkesini derinleştirmek ve planlama, uygulama, izleme ve takip süreçlerinde etkin ortaklığı teşvik eden siyasi ve yasal bir ortam sağlamak da bu amaçlar kapsamındadır (Bakanlar Kurulu Genel Sekreterliği Sivil Toplum Kuruluşları Dairesi Başkanlığı⁵).

3.1.2. Irak'ta Demokratik Geçiş Sürecinde STK'nın Rolü

Demokratikleşmeyi teşvik etmek için mevcut olanaklar sınırlıdır. Her biri demokrasinin gerçek imajı olduğunu iddia eden farklı ekoller, meşruiyetlerini bu temelde almaktadır. Bu meşruiyet, cesaretlendirme ve yıldırma yoluyla vücut bulmaktadır. Öte yandan demokratik geçişi geliştirmek için belirli değişkenler vardır.

Sivil toplum, merkezi eksen farklı özel örgütlenme kalıpları olan çeşitli sosyal güçler arasındaki etkileşimlerin ve ilişkilerin şekillenmesinden ortaya çıkan özel bir kurum türüdür. Merkezi ve kurumsal yönleriyle siyasi toplumları birbirinden ayırt etmek, örgütlerin kurumsal doğasını etkilememektedir (Jabr, 2007, s. 99). İdeal STK, diğer çeşitli kurumlar gibi, kendi iç kurallarına ve mekanizmalarına tabidir. Bu nedenle kuruluş, bir dizi ekonomik, politik, ideolojik ve yasal oluşuma dayanmaktadır (Building. 2001, s. 93). STK, demokrasinin en önemli değerlerinden biri olan gözetim ve denetimi güçlendirerek, görüş bildirerek ve alternatifler sunarak yönetişimin iyileştirilmesine katkıda bulunabilmektedir. Bu, toplumsal barışın sağlanması için önemli bir mekanizmadır.

⁵ <http://www.ngoao.gov.iq>

Irak'taki siyasi durum ve barışçıl iktidar devri söz konusu olduğunda, STK'ların yukarıda belirtilen özellikleri taşıması nedeniyle önemli bir rol oynaması gerekmektedir. Çünkü ulusal çıkarlar, hükümet tarafından teklif edilmiş olsa bile, bir hükümet projesi değildir. Dolayısıyla medyanın da önemli bir sivil toplum kuruluşu olarak rolü söz konusudur. STK'ların taşıdığı kültürün toplumsal dokudaki aksaklıkları gidermede ve yaygınlaştırmada üstlendikleri rol, şiddeti, mezhepsel, etnik ve bölgesel gerilimi ortadan kaldırmaya yeterlidir (Jabr, 2007, s. 123).

Irak'ta STK'ların rolü yok denecek kadar azdır. Var olanlar ise sadece insani yardım yapan kuruluşlardır. Bunlar, askeri çatışma nedeniyle ya da silahlı örgütlerin işgal ettiği bölgeleri terk edip göç eden ihtiyaç sahibi gruplara yardım etmek için kurulmuşlar. Diğer taraftan birçok sivil toplum kuruluşu bazı siyasi partiler tarafından desteklenmektedir. Bununla birlikte kişisel amaçlar için de sivil toplum kuruluşlarına maddi destek yapmaktadır. Bu nedenle, görünüşte STK olan bu örgütler, aslında ilgili parti veya grupların yararına çalışmaktadırlar. Yani, bu STK'lar genellikle belirli bir partinin, ittifakın veya koalisyonun hareket noktasıdır. Çünkü, siyasi rolünün, genellikle seçim sürecinde tahsis edilen seçimleri kazanmak için yalnızca en fazla oyu toplamakla sınırlı olduğu durumlarda, propaganda ve reklamlardaki rolünü, seçimlere veya partilere aday gösterilen kişiliklerden birinin himayesinde ihtiyaç sahipleri bağışta bulunarak gerçekleşmektedir. Şunu da belirtmek gerekir ki, 2003 yılında eski rejimin yıkılmasıyla siyasi partilere bağlı olduğu bilinen sivil toplum kuruluşlarının sayısında artış yaşanmıştır. Bir diğer husus, Irak'ta STK'lar için öne sürülen en önemli şart, devlete bağlı olmamalarıdır. Sonuç olarak, STK'ların siyasi kararlarda, hükümet tarafından temsil edilen otorite ile Irak halkı arasındaki görüşleri yakınlaştırmada ve halkın taleplerini hükümete iletmede rolünün neredeyse olmadığını söylemek mümkündür.

3. 2. Siyasi Partiler

Siyasi parti, iktidara ulaşmak için ortak ilke ve hedeflere dayanan, fikirlerinde homojen bir insan grubunu barındıran, amaçlarına ulaşmak ve faaliyet alanını genişletmek için genel bir programa göre çeşitli siyasi faaliyetler yürüten, yerel, ulusal ve uluslararası düzeylerde temele sahip kalıcı bir toplumsal örgüttür (Kışlalı, 2011, s.122). Bir kavram veya terim olarak siyasi parti, iradesi dışında bir siyasi partiyle gönüllü olarak örgütlenmeyi kabul etmekte, gerçeği okuma konusunda ortak bir

vizyona sahip olmakta, geleceği keşfetmeyi, daha iyi bir yarın inşa etmeyi arzulamaktadır. Birden fazla siyasi partinin genellikle aynı veya benzer amaçlara sahip olabileceğini de belirtmek gerekmektedir. Yani bazen benzer amaçlara sahip birden fazla parti örgütü bulunabilir ve bu partilerin çoğu nihayetinde iktidarın ele geçirilmesi meselesini yüce bir hedef olarak görmektedir (Kışlalı, 2011, s.125).

Siyasi partiler, hükümeti kontrol ettikleri için temel benzerliklere sahip olmalarıdır. Partiler, onları destekleyecek kapsamlı bir halk tabanına sahiptirler. Partilerin finansmanı, bilgi ve adaylıkları ile ilgili olarak dahili mekanizmalar oluşturmaktadır. Siyasi partilerin ortaya çıkışı ve çalışmaları tüm ülkeler kendi yönetim sistemlerine ve takip ettikleri anayasalara göre siyasi partilerin kurulmasını garanti etmese de, bazı ülkeler de partiler için uygun bir ortam sağlamadan parti kurma özgürlüğünü garanti etmektedir. Siyasi partiler sahada çalışmalı ve yasal yollarla çeşitli barışçıl biçimlerde temsili demokratik biçimlerle elde etmelidir. Bu fikirlerin bir araya getirilmesi, ifade edilmesi ve çoğulculuk ilkesinin güvence altına alınması, yani devlete karşı herhangi bir ayrımcılık olmadığı halde birden fazla taraf arasında bir taraf diğerinin çıkarlarına müdahale etmeden ideolojik yönelimlerde ihtilaf olabilmesi demektir (Duverger, 2016, s. 121).

Siyasi partiler her türlü demokraside halk ve hükümet sistemi arasında arabuluculuk rolüne sahiptirler. Partilerin en önemli rolü, ihtiyaç ve taleplerin formüle edilmesi ve çözümlenmesidir. Partiler, vatandaşların sorunları çeşitli devlet kurumlarına sunmakta ve önerilerde bulunmaktadır. Ayrıca seçmenleri siyasi sistem ve seçimler hakkında bilinçlendirmektedirler. Siyasi partiler, ülkenin ilerleme ve kalkınmasına ilişkin vizyonlarını duyurmak, fikir ve bakış açılarını vatandaşlar arasında yaygınlaştırmak ve seçimlerde temsilcilerini aday göstermek için çalışmaktadırlar (Çam, 2011. s. 416).

Claus von Behma, Avrupa partilerini dokuz başlık altında sınıflandırmıştır; Komünist, sosyalist, yeşil, liberal, Hıristiyan demokrat, muhafazakar ve özgürlükçü partilerle birlikte bölgesel ve etnik partilerden de söz etmiştir. Siyaset bilimciler, tarih boyunca gelişen farklı siyasi parti türleri, elit partiler, kitle partileri, halk partileri, kartel partileri ve ihtisas partileri olmak üzere de farklı türlere ayırmaktadırlar (Kirchheimer, 2003. s. 121).

Elit Partiler veya başka adıyla kadro partiler, on dokuzuncu yüzyılda genel veya evrensel oy hakkı tanınmadan önceki dönemde, siyasi seçkinlerden oluşan partilerdir. İlk kez Fransız Siyaset Bilimci Marcel Duverger, örgütsel yapıları açısından farklılıklara dayanarak "kadro" ve "kitle" partiler arasında ayırım yapmıştır. Bu tür partiler minimaldir; düşük organizedir ve genellikle parti dışından gelen küçük nakit katkılarla finanse edilir. Kadro partiler, üyelik tabanını genişletmeye öncelik vermez ve parti liderleri, partinin tek üyeleridirler. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki ilk siyasi partiler olan Demokratik Cumhuriyetçi Parti ve Federalistler Partisi, kadro partileri olarak sınıflandırılır.

Kitle Partileri, toplumun farklı katmanları etrafında gelişen ve sıradan vatandaşları veya "kitleleri" siyasi süreçte harekete geçiren bir siyasi parti türüdür. Avrupa'da, genel oy hakkının getirilmesi, daha sonra kitle partilerine dönüşen işçi partilerinin kurulmasına yol açmıştır. Bunun bir örneği Alman Sosyal Demokrat Partisi'dir. Bu partiler, daha önce siyasi süreçlerde temsil edilmeyen, toplumdaki farklı grupların çıkarlarını ifade eden geniş vatandaş gruplarını temsil etmekteydi. Kadro partilerinden farklı olarak, kitle partileri üyeleri tarafından finanse edilir. Geniş bir üyelik tabanına güvenir ve bunu sürdürürler. Ayrıca kitle partileri seçim seferberliğine öncelik verir ve kadrolardan daha merkezidir (Shea, 2017).

Halk Partileri, Alman-Amerikalı siyaset bilimci Otto Kirchheimer tarafından 1950'lerde ve 1960'larda kitle partilerinde gelişen değişiklikleri tanımlamak için kullanılan bir terimdir. Kirchheimer, geleneksel kitle partilerinden halk partilerine geçişi, "parti ideolojisini önemli ölçüde azaltmak" ve "bireysel parti üyelerinin rolünü azaltmak" da dâhil olmak üzere bir dizi gelişme olarak nitelendirmiştir. Halk partileri, nüfusun daha geniş bir kesimini cezbetmeye ve desteklemeye çalışır. Ayrıca, parti kısmen devlet tarafından veya bağışlardan finanse edildiğinden, parti üyelerinin rolü azalır. Din etrafında örgütlenen Hıristiyan demokrat partilerin Avrupa'da merkez sağ partilere dönüşmesi, bu tür partilerin daha geniş bir türü temsiline örnek teşkil etmektedir.

Kartel partileri, yetmişli yıllardan sonra ortaya çıkan ve önemli hükümet fonları ve bir örgütlenme ilkesi olarak partide ideolojinin azaltılmış rolü ile karakterize edilen bir siyasi parti türüdür. Richard Katz ve Peter Mayer kartel partisi tezini

geliştirmişlerdir. Bu türde, siyasi partiler, toplumda parti yerine devlet adına hareket eden “yarı devlet kurumlarına” dönüştürülmüşlerdir. "Kartel" terimi, hükümette önde gelen partilerin üstün kılınma biçimini ifade eder. Bu, yeni tarafların bu sisteme girmesinin zor olduğu anlamına gelmektedir. Halk partilerinde de olduğu gibi, bu tür partiler siyasi sistemdeki konumlarını korumak için devlet kaynaklarını kullandıklarından, kartel partilerinde üyelerin rolü büyük ölçüde önemsizdir (Katz & Mair, 1995, s. 45).

İhtisas Partileri, göç ve çevre gibi siyasette yeni bölünmelerin ve sorunların ortaya çıkması temelinde gelişen bir siyasi parti türüdür. Ana akım veya diğer partilerden farklı olarak ihtisas partileri, diğer partilerde önemli olmayan konulara odaklanarak, siyasette hüküm süren sol-sağ ekonomik ayrımıyla genellikle çelişen sınırlı bir çıkarlar grubunu temsil eder. Ayrıca ihtisas partileri, kamuoyundaki değişikliklere hakim partiler kadar sık tepki vermemektedir. İhtisas partilerine örnek olarak Yeşiller ve Fransa'daki Ulusal Kitle gibi aşırı milliyetçi partiler gösterilebilir. Ancak zamanla bu partiler, örneğin hükümete girdikten sonra uzmanlık konularını kaybedebilmektedirler (Duverger. E. 2016, s. 67).

Siyasi partilerin işlevleri ise şu şekilde özetlenebilir; Siyasi partiler, üyelerin kişisel çıkarları ile iç içe geçen ve bu çıkarları iktidara erişim yoluyla korumaya çalışan karmaşık bir ortamda faaliyet gösterirler. Herhangi bir siyasi partinin siyasi işlevi ve etkinliği, partinin halk kitlelerini etkileme ve onlardan etkilenme konusundaki teknik yeteneğine ve siyasi sistemdeki diğer siyasi kurumlarla olan ilişkisine bağlıdır. Grupların ve bireylerin inançlarını ve arzularını ifade etmelerini sağlamaktadır. Çatışan ihtiyaçlar ve istekler arasındaki denge, kamu politikalarına dönüştürülür. Seçmen ve siyasi sistem arasındaki daha yakın bağlar aracılığıyla ulusal birliği sağlar. Sosyal faaliyetlerde bulunmak, seçmenleri ve genel olarak vatandaşları siyasi ve seçim sistemi hakkında eğitmek ve genel siyasi değerler oluşturmak, vatandaşlardan hükümete transfer için kanallar bulmak, temsil etmeleri için adayları çekmek ve nitelendirmek onların başlıca görevlerindedir. Partiler hükümet eylemleri üzerinde etkili bir kontrol görevi görür ve hükümeti halka karşı sorumlu kılmaktadır. Üyeleri ve sempatanları tarafından ifade edilen ihtiyaçları ve zorlukları formüle eder ve sentezler. Vatandaşları siyasi kararlara katılmaları ve görüşlerini gerçekçi siyasi

tercihlere dönüştürmeleri için harekete geçirmektedir. Ekonomik, sosyal ve siyasi bilgileri kamuoyuna sunmaktadır (Kışlalı, 2011, s. 132).

Rekabetçi parti sistemi siyasi gücün kontrolü için birbiriyle rekabet eden en az iki partinin olduğu ülkelerde mevcuttur. İki Partili Sistem; yalnızca iki parti veya en az iki büyük partinin bulunduğu ülkelerde mevcuttur. Burada ABD modeline görmekteyiz. Amerika'da birkaç farklı parti bulunsa da asıl rekabet Demokrat Parti ve Cumhuriyetçi Parti arasında gerçekleşmektedir. İngiltere'de de İşçi Partisi ve Muhafazakar Parti olmak üzere aynı durum söz konusudur.

Çok Partili Sistemin görüldüğü ülkede siyasi gücün kontrolü için birbiriyle rekabet eden en az üç siyasi parti bulunur. Her birinin yasama meclisinde belirli sayıda sandalyesi olabilir. Ancak herhangi birinin tek başına yürütme organının oluşumu (hükümet veya bakanlık) için gerekli çoğunluğu elde etmesi zordur. Bu nedenle, yürütmeyi şekillendirmek için genellikle birden fazla taraf arasında ittifaklar ve anlaşmalar söz konusu olur. Bu sisteme örnekler, Almanya, Fransa, İsviçre, Belçika, Hollanda, İsrail, Norveç, İtalya ve diğer bazı ülkelerdir.

Hâkim Parti Sistemine gelince, birçok siyasi partinin rekabet ettiğini görmekteyiz. Bu partiler, iktidarda olan parti ile rekabet ederler. Ancak rakipleri sadece teoriktir. Bu model, ekonomik gelişme derecelerine bakılmaksızın demokratik ülkelerde ortaya çıkmış olsa da günümüzde gelişmekte olan ülkelerde de görülebilir. Örneğin II. Dünya Savaşı'ndan sonra ve geçen yüzyılın yetmişli yıllarında Japonya ve Hindistan'da var olan çoğulcu sistemlerde siyasi partilerin temel modellerinden biri olarak kabul etmektedir (Kışlalı, 2011, s. 136).

Rekabetçi olmayan parti sisteminde siyasi gücün tek parti ve otoriter partiler tarafından kontrol edildiği siyasi sistemlerde mevcuttur. İktidar partisi genellikle devletin tüm sivil ve askeri gücünü kontrol etmektedir. Bu sistemde başka taraflar da olabilir ancak bunlar meşruiyet çerçevesinin dışındadır ve rollerini gizlice ifa etmektedirler. Sovyet Komünist Partisi'nin ve Çin, Küba ve diğer ülkeler gibi diğer komünist partilerin çöküşünden önceki süreç buna örnektir. Burada şunu da belirtmek gerekir ki bazı ülkelerde siyasi parti yoktur. Oluşturulmalarına izin verilmez çünkü genellikle geleneksel bir hükümet sistemini takip etmektedir. Bu ülkelere örnek olarak Suudi Arabistan Krallığı verilebilmektedir (Duverger, 2016, s.132).

Irak'a baktığımızda en ciddi sorunlardan biri, siyasi partilerin dış bağlantılarıdır. Irak'ta siyasi partilerin çoğu komşu ülkelerdeki yabancı gündemlerle, tarafların hareketlerini kısıtlayan ve kararlarını kontrol eden tarihi ve maddi bir bağ ile bağlıdırlar (Ridha & Razzaq, 2015, s.31-33). Bu partilerin yabancı ülkeler tarafından finanse edilmesi, Irak siyasi partilerinin ulusal aidiyetlerinin ve bağlılıklarının kapsamına müdahale etmektedir. Bu yabancı güçler, genellikle Irak'ın genel çıkarlarıyla ilgili olmayan amaçlara ulaşmak için tarafların finansman ihtiyacından yararlanır. Böylece partiler, halkın iradesini ifade etmeyen, sahte bir cephe haline gelmişlerdir. Bu nedenle, tarafları kaynaklarını ve fonlarını açıklama yükümlülüğü altına sokmak, yasa dışı kazancın sınırlandırılmasına katkıda bulunur. Bu partiler finansman sağlayan ülkelerden ayrılmayı başardıklarında, Irak'ın siyasi durumunda somut bir değişiklik olabilir. Bu partilerin birçoğu anormal bir finansman düzeyine ulaşmış durumdadır (Atouf, 2018, s. 11).

Irak siyasi partilerinin dış bağlantıları, Irak'ta siyasi süreçleri ve halkı büyük ölçüde etkilemektedir. Hükümetteki nüfuzlu kişilerin ulusal olmayan bağlantıları siyasi süreci engellemektedir. Bu da ülke güvenliğini tehdit etmektedir. Anlaşmazlıklar, görüş veya yöntem farklılıkları, Irak'ta iç koşulları etkileyebilmekte ve aynı toplum içerisindeki toplumsal koşullara kadar nüfuz etmektedir.

Irak, çok mezhepli ve çok dinli bir ülkedir. Bu çeşitlilik bir milli servet olarak görülmek yerine, ülkedeki dengesizliklerin kaynağı haline gelmiştir. Bu durum, birbirini takip eden hükümetlerin veya karar vericilerin yanlış yönetiminin bir sonucu olarak görülmelidir. Dolayısıyla Irak'ta kağıt üzerinde var olan barışçıl yetki devri ilkesi, Irak halkına değil, iktidardaki rakip partilere hizmet etmektedir. Bu nedenle, siyasi partiler arasında meydana gelen bazı farklılıkların veya çatışmaların bazen sosyal durumu önemli ölçüde etkilediğini ve bireysel yada bölgesel çatışmalara neden olduğu görülmektedir.

3.2.1. Irak'ta Çok Partililik

Bir ülkede çok partililiğin belki de en önemli nedenlerinden biri, o ülkede ırksal, etnik, dinsel ve mezhepsel çoğulculuğun varlığıdır. Bu grupların her biri, güçlü konumlara erişimle temsil edilen siyasi etki yoluyla haklarını güvence altına almaya çalışmaktadır. Dolayısıyla Irak da etnik ve dini çeşitlilik, çok partililiğin ortaya

çıkmasına neden olmuştur. Ülkede “Kürdistan Demokrat Partisi” ve “Kürdistan Ulusal Partisi” gibi Kürt milliyetçiliğini benimsemiş partiler, Sünni mezhepli partiler, “İslami Dava Partisi” ve “İslam Devrimi Yüksek Konseyi” gibi büyük partiler ve yakın dönemde dağılan Şii mezhepli partiler önde gelmektedir (El-Saidi, s. 142). Bunun yanında “Türkmen Kalkınma Listesi” ve “Türkmen Değişim ve Islah Partisi” gibi Türkmen partileri ve “Keldani Asur Süryani Meclisi” gibi diğer azınlık partileri de bulunur. Bununla birlikte liberal ve komünist ideolojileri benimsemiş partiler de söz konusudur. “Irak Komünist Partisi” gibi uzun bir geçmişe sahip olan partiler de önem arz etmektedir. Genel olarak ideolojisi net olan bu partiler, merkezi bir yapıya sahip olup, üyeleri arasında istikrarlı ve sıkı bir ilişki söz konusudur. Irak Anayasası bunu açıkça ifade etmese de ülkede 2006'dan bu yana benimsenen siyasi bir norma göre Cumhurbaşkanı Kürt, Başbakan Şii ve Meclis Başkanı Sünni mezhepli partilerden seçilmektedir (Al-Aboudi, 2008, s. 54).

Irak'ta çok partililiğin en önemli özellikleri şöyle özetlenebilir; Politik arenada veya siyasi hayatta ortaya çıkan çok sayıda etkisiz partinin yanında partilerin çoğu örgütlerini Irak ulusal kimliği temelinde değil etnik, mezhepsel aidiyetler temelinde inşa etmişlerdir. Ana partilerin çoğu, Baas rejiminin yıkılmasından sonra, uzun süre diasporada kalmış ve anayurtta zayıf köklere sahip muhalifler tarafından kurulmuştur. Bu partilerin liderleri etnik, ideolojik ve aşiret bağlılığına ve fanatik kutuplaşmalara dayanmaktadır. Çok partili sistem, Irak halkının çeşitli bileşenlerinin (etnik ve dini farklılıklar) temsil edilmesi ile ilgili olumlu yönlerine rağmen, ülkenin hizmetinde kullanılmamaktadır (Salih, 2011, 64-66). Bu nedenle, siyasi bölünme süreci, sosyal ve kültürel bölünmenin bir başlangıcı olarak görülmektedir. Bu durum, kültürel ve sosyal bağışıklığı baltalayabilir, ezici çatışma ve kültürel bölünmeye neden olabilir (Belkiz, 2008, s. 149).

Irak'ta Partiler Kanunu 2015 yılında Orta ve Güney Irak'ta meydana gelen protestolarda vücut bulan halk baskıları sonucunda kabul edilmiştir. Bu kanun, 2005 Irak Anayasası'nda yer alan önemli ve kritik kanunlardan biridir. Kanunun anayasanın onaylanmasından 10 yıl sonra kabul edilmesine rağmen Irak'ta demokrasinin güçlendirilmesi için destekleyici bir adım olmuştur.

Irak'ta siyasi süreçlerde partilerin varlığı, örgütlemeleri, çalışmaları ve iktidarın barışçıl bir şekilde devredilmesi ilkesini desteklemeye ve partilerin bu sürece katılımlarına meşruiyet kazandırmaya çalışmaktadır. Siyasi partilerin çalışmaları için yasal çerçeveyi, çeşitliliğe sahip bir toplumda siyasi çoğulculuğu garanti eden ulusal ve demokratik bir temelde düzenlemek amacıyla bu kanun, kamu işlerinin yönetimine daha geniş bir katılım sağlamaktadır.⁶

Irak'ta siyasi değişimden sonra ilk seçimler, 30 Ocak 2005'te Ulusal Meclis seçimleridir. Bu seçimler aynı zamanda il meclisi üyelerinin seçiminin yanı sıra Kuzey Irak bölgesindeki Kürt parlamentosunun seçimini de içeriyordu. Bu seçimlerde Kürtlerin çoğunlukta olduğu bölgelerde %88, Şiiilerin çoğunlukta olduğu bölgelerde %67 ve Sünni Arapların çoğunlukta olduğu bölgelerde %19 katılım ve Irak geneli için %58 katılım sağlanmıştır. Sünni Araplar bu seçimleri boykot etmiş ve rakamlar Anbar'da %2, Musul'da %16 ve Diyala'da %27'den fazla bir katılımın olmadığını göstermiştir. Ancak ilk seçimlerin büyük başarısı, Sünni Arapları siyasi katılımlarını yeniden gözden geçirmeye çağırmasıdır.

Sünni Araplar Ekim 2005'te yapılan Anayasa referandumuna daha büyük bir coşkuyla katılmışlardır. Anayasa, Kürt ve Şii çoğunluk bölgelerinde seçmenlerden büyük onay alırken, Sünni Arapların katılımı çoğu alanda Anayasa metnine aykırı kalmıştır. Bundan sonra Iraklılar, kalıcı anayasaya göre ilk parlamentolarını 15 Aralık 2005'te seçmişler ve bu da yine katılımcı olan ve seçim kotalarına göre Irak bileşenlerini içeren ilk kalıcı Irak hükümetinin kurulmasıyla sonuçlanmıştır. Bu seçimlerde genel olarak Irak'ta %76,4'lük bir katılım sağlanmıştır. Anbar halkının %86'sı ve Selahaddin halkının %98'i seçimde oy kullanmıştır. Bu durum, siyasi süreci boykot etmenin sonuçlarını fark eden yeni bir Sünni Arap bilincini ortaya koymuştur. Nitekim 2009 ve 2013 il seçimlerine, 2010 ve 2014 parlamento seçimlerine daha aktif katıldıklarını görmekteyiz.

Irak'ta diktatörlüğün yıkılmasından sonra seçimler, genel olarak siyasetin ve yeni rejimin meşruiyetini sağlayan bir demokrasi biçimi olmuştur. Bu dönemde

⁶ (2015 tarihli 39 sayılı Irak tarafları kanunu. Adalet Bakanlığı 17.09.2015. s.20-21-221)

yapılan seçimlerde her seferinde toplam katılım oranları %60'ın altına düşmemiştir. 2003'ten sonra yapılan seçimlerin hiçbirinde, siyasi güçlerin Anayasal tarihlere bağlılığını zedeleyen bir gecikme yaşanmamıştır. Bütün bunlara rağmen, siyasi güçler, birbirini takip eden hükümetlerin kurulması, seçim sonuçlarının makul sürelerde açıklanması gibi anayasal tarihlere veya demokratik kurallara riayet edememişlerdir (A. Alhammoud, 2017, s. 164).

Irak'ta seçim sistemi büyük değişimlere sahne olmuştur. İlk Ulusal Meclis seçimleri nispi temsil sistemine göre yapılmıştır (tüm Irak tek seçim bölgesi olarak kabul edilerek kapalı liste sistemi uygulanmıştır). İlk milletvekili seçimlerinde seçim sistemi ikiye ayrılmıştır (her valilik bir seçim bölgesi olmuş ve liste kapatılmıştır). Bu durum seçimlerinin mezhepsel ve ulusal karakterini ortadan kaldırmaya da azaltmıştır. İkinci milletvekili seçimleri genel seçim sistemine göre yapıldığından (her valiliğin bir seçim bölgesi olmuş ve açık liste uygulanmış), seçmenlerin milletvekili tercihleri daha net hale getirilmiştir. Ancak bu sistem, önceki seçimlerde olduğu gibi koalisyonlar ve büyük bloklar lehine sonuç vermiştir. Bu durum, sivil toplum örgütlerini ve küçük siyasi güçleri, seçmenlerin tercihlerini daha fazla temsil eden ve küçük koalisyonlar için daha adil bir seçim sistemi için baskı yapmaya yöneltmiştir. Bu da alt kimlikler arası koalisyonların ortaya çıkmasını pekiştirmiştir. Üçüncü milletvekili seçimleri 2014 yılında açık liste uygulanmış ve oylar Saint Legault formülüne göre hesaplanmıştır. Bu sistem küçük güçlerin bazı temsilcilerinin millet meclisine girmesine izin veren bir sistemdir (Alhammoud, 2017, s. 167).

3. 3. Baskı (Lobisi) Grubu

Demokrasilerde iktidarın kaynağı siyasi partiler, diğeri ise baskı gruplarıdır. Baskı grupları, siyasi iktidarı ele geçirmek için değil, kararların kendi çıkarları lehine değiştirmeyi amaçlar. Bunun için birtakım örgüt ve dernekler kurulur. Baskı grupları, resmi kurumlarla işbirliği içinde veya bu kurumlarla temasa geçerek iyi sonuçlar elde edebileceğine inanan, ortak çıkarlar etrafında toplanan örgütlü gruplardır (Janoski, 2013, s. 103). Siyaset sosyolojisi ve anayasa hukuku alanında Amerika'da yapılan araştırmalar, siyasi, sosyal ve ekonomik hedeflere ulaşmak ve çağdaş rejimlerin faaliyetlerine etkin bir şekilde katkıda bulunmak için, devletteki anayasal organlar üzerinde etki uygulayan siyasi partilerden bağımsız çıkar gruplarının varlığını ortaya koymuştur (Buğra, & keyder, 2018, s. 178).

Bireyleri bir araya toplaya ortak çıkarlar ve hedefler her zaman olmuştur. Kimi zaman insanlar, kendi aralarında birleşerek bu çıkarları korumak ve savunmak için resmi (partiler) veya gayri resmi (baskı blokları) örgütler oluşturabilmektedirler. Siyasi partilerin yanı sıra baskı grupları, çeşitli meşru ve gayri meşru yollarla yetkilileri ve seçilmişleri etkilemektedirler (Kışlalı, 2011, s. 147). Bu nedenle, bu gruplar farklı isimlerle anılmaktadırlar. Faaliyetlerinin genel amacına göre bazen “çıkarcı grupları” bazen de “baskı grupları” olarak adlandırmaktadırlar. Bunlar, din/mezhep ve aşiret gibi geleneksel gruplar olabilmektedir.

Baskı gruplarının temel hedefleri, araçlarını ve çıkarlarını korumak ve geliştirmek, toplumsal fayda sağlamak, dini ve ideolojik hedeflere ulaşmaktır. Baskı gruplarının temel amacı insanların bir araya gelmesini ve örgütlenmesini sağlayan istekler, ihtiyaçlar ve çıkarlar doğrultusunda hareket ederek siyasi karar alma organlarını etkilemektir. Baskı grupları bunu ikna veya tehdit yoluyla yapabileceği gibi, otoritenin veya hükümetin eylemlerini baltalayarak fiili eylemler şeklinde veya ekonomik güçlerini kullanarak doğrudan veya dolaylı olarak da yapılabilmektedir (Vergin, 2007, s. 176).

3.3.1. Baskı Grupları ve Siyasi Partiler

İktidar çevresi ile ilişki kurmanın yollarından biri de baskı gruplarıdır. Günümüzde iktidarı etkilemenin demokratik mekanizma içerisinde daha etkin ve hızlı olduğu, hatta bunun tek yolunun siyasi partilerden geçtiği söylenebilir. Tüm baskı grupları siyasi partilerin faaliyetleri için önemli bir alandır. Baskı gruplarının yönetimlerini lehlerine etkilemek, ideolojilerini ve politikalarını destekleyen baskı grupları oluşturmak siyasi partilerin faaliyetlerinin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu, tüm baskı gruplarının siyasi partilerin uydu veya uzantıları olduğu anlamına gelmez. Çünkü baskı grupları genellikle siyasi partilerden daha etkilemektedir (Grosser, 1985, s. 103).

Baskı grupları için önemli olan partilerin ideolojik çıkarları değil, vatandaşların gerçek çıkarlarını temsil etmektedir. Bu nedenle toplumda önemi artan siyasi partiler, baskı gruplarını dikkate almalı ve taleplere boyun eğmelidir. Baskı grupları sadece siyasi sisteme ve topluma fayda sağlamakla kalmaz, bazen toplumun zararına olan davranışlarda da bulunabilirler. Politikacılar bu gruplar arasında bir denge

kuramazlarsa veyahut herhangi birine ağırlık ve önem verirlerse toplumsal denge bozulabilir ve sonunda oligarşi bir yönetim sistemi ortaya çıkabilmektedir. Nitekim yeterince istikrarlı olmayan toplumlarda ordu, politikacılar üzerinde sürekli bir baskı unsuru olarak durmaktadır (Duverger. 1974, s. 132).

Baskı gruplarının siyasi partileri etkilemek için kullandıkları en yaygın yöntem, parti içindeki gruplar ve bireylerle özel ilişkiler kurmaktır. İki partili sistemlerde bu konu kolaylıkla anlaşılabilir de çok taraflı sistemlerde biraz daha karmaşıktır. Bir partinin savunduğu görüşler ile baskı grubunun parti ile ilişki kurma hedefleri arasında uyum olabilir. Bunun klasik örneği olarak İngiltere'de sendikalar ile İşçi Partisi arasındaki ilişkiler söylenebilir. Baskı grupları bazen bir parti içinde çalışır. Türkiye'de çoğu sendikalı buna örnek olarak gösterilebilmektedir (Çam, 2011, s.456).

Baskı grupları bazen siyasi partilerle müzakere eder ve yazılı taahhütlerde bulunur. Bu tür bir ilişkiyi tercih eden baskı grupları, çoğu zaman herhangi bir tarafla yakın bir ilişki içinde olmaz. Sadece amaçlarına ve çıkarlarına hizmet edeceğine inandıkları partiyi desteklerler. Parti ideolojisi bu gruplar için önemli değildir. Partiler ve baskı grupları arasındaki ilişkinin bir başka biçimi de partilerin yardımcı örgütlerini oluşturmalarıdır. Diğer bir deyişle parti, oluşturduğu baskı grubunu kontrol ederek kendi amaçları doğrultusunda faydalanır ve partinin etkinliğini sağlamak için bir araç olarak kullanabilir. Bunlar eğitim, sanat ve spor alanında çalışan kuruluşlar veya kooperatifler de olabilir (Milbrath, 1963, s.156).

Baskı grupları belirli bir partiyi destekleyebilir. Örneğin, Birleşik Krallık'ta sendikalar işçi partisinin iktidarı döneminde yüksek ücret ile ilgili talepleri konusunda daha anlayışlı olmuşlardır. Baskı grupları bazen tek başına iktidar olanlarla diyalog kurmaya çalıştıkları için diğer siyasi partilerle ilişkileri gerileye bilir. Böyle bir durumda bu grup bu partilerin ideolojik eğilimlerini dikkate almazlar. Bu gruplarının eylemleri particiliğe karşı duruş olarak yorumlanır; bu da hareketin siyasi olmadığı anlamına gelmez. Ancak baskı gruplarının bu yolu tercih etmesi nadirdir. Çünkü bu şekilde başarıya ulaşmaları zordur. Baskı grupları, temsil ettikleri kişilerin çıkarları için en etkili yolları bulmak ve uygulamakla yükümlüdürler (Shaaban, 2015, s. 145).

Baskı grupları gücünü kamuoyunun kendisine duyduğu memnuniyet ya da memnuniyetsizlikten alır. Memnuniyet baskı grubunu canlı, yaygın ve sağlam hale

getirirken, memnuniyetsizlik ise zayıf kılar. Kamuoyunda herhangi bir baskı grubuna yönelik memnuniyetsizlik olduğunda, grup yoluna devam edemez ve başarısızlığa mahkum olur. Aynı şekilde kitleler arasında hakkında konuşulanlar da baskı grubunun gücünü büyük oranda etkiler. Arap siyasi sistemlerinde gözlemlenen ise, baskı gruplarının ihmal edildiği yönündedir. Burada baskı gruplarının rolü batı demokrasilerindekinden farklıdır. Çünkü hükümet kararlarını veya parlamentoların çalışmalarını etkilemekten ziyade iktidara bağlılık için rekabet etmektedirler ve kendilerini konumlandırmaktadırlar.

Irak'ta baskı gruplarının mevcut partilerin üyeleriyle yakından bağlantılı olduğunu ve bazı silahlı gruplar siyasi kararları etkilemek için her yola başvurdukları gözlemlenmektedir. Batı demokrasilerinde baskı grupları, kamu yararına hizmet eden sosyal hedeflere ulaşmak için siyaseti etkilemeyi amaçlamaktadırlar. Irak'ta ise bunun aksine baskı gruplarının farklı rollere sahip olduğunu görüyoruz. Irak'ta baskı gruplarının temel amacı, kişisel çıkarlarının ötesine geçmemektedir.

3.4. Barışçıl Otorite Dolaşımı İle İlgili Çalışmalar

Irak'ta barışçıl otorite dolaşımı ile ilgili yapılan çalışmalardan biri Uday Bejai Shabib'e aittir. Shabib, çalışmasında Irak siyasetinde din ve devlet ilişkisine odaklanmıştır. Çalışma konusu, kuruluşundan (1921) günümüze Irak'ta devlet ile din arasındaki ilişkinin mahiyetini kapsamaktadır. Dinin, partilerin iktidara yükselişinde rolü ve genel olarak din ile iktidar arasındaki ilişki, toplumsal kökenleri ve biçimini analiz etmiştir. Bu çalışma, din ve siyasi eylem arasındaki ilişkinin analiz ederken Durkheim, Weber, Habermas ve Bourdieu'nun çalışmalarına ve kuramlarına da atıfta bulunmaktadır. 2003 sonrası siyasi değişimler, İdeolojik kimlik, devlet ve genel olarak siyasi dönüşümlerden daha yavaş bir düzeyde gerçekleşen toplumsal dönüşümler de bu çalışmanın konusu olmuştur. Çalışmada, 1921'de Irak devletinin kuruluşundan bu yana, din adamlarının ulusal devletin inşa sürecinde katılımı ve rolü olduğunu gösterilmiştir. Din adamlarının özellikle verdikleri fetvalar, siyasi katılım bağlamında önem arz etmektedir.

Irak'ta 1958'de dini ideolojinin yükselişi ile yeni hareketler ve partiler ortaya çıkmıştır. 2003'ten sonrasında siyasal İslam'ın yükselişiyle ve ilgili partilerin vizyonu, devletin yeniden inşasında rol oynamıştır. Bu partiler bazen devlet inşasının

gereksinimleri ve çağdaş Irak'ta ortaya çıkan demokrasiyi farklı mekanizmalar veya tarzlarla ele almışlar (Shabib, 2012, s. 97).

Ali Jawad Kazem Wtut, “Irak'ta Çağdaş Devlet ve Toplum” adlı araştırmasında 1921-2003 yılları arasında devlet kavramına odaklanmıştır. Ali Jawad, devletin her siyasi kararını veya eylemini bir şekilde bu kavramla bağlantılı olduğunu öne sürmüştür. Ali Jawad'ın araştırmasının temel hedefi, devlet veya genel olarak siyaset kurumu ile toplum veya toplumsal gerçeklik arasındaki karşılıklı ilişkiyi çözümlenektir. Ali Jawad, tarih boyunca siyasi düşünceyi, daha sonra siyaset sosyolojisindeki en önemli teorik eğilimleri dikkatli ve seçici bir şekilde inceledikten sonra, çalışmasını yapısal-işlevsel teori çerçevesinde yürütmüştür.

Ali Jawad, Irak'ta devletin temsil ettiği siyaset kurumu ile toplum arasındaki tarihi ilişkilerin sosyolojik analizini yapmıştır. Bunu yaparken de iktidarın ortaya çıkışı ile başlamıştır. Daha sonra Irak toplumunu tarihsel ve coğrafi açıdan ele alırken toplumsal gruplar, ekonomik oluşumlar ve sosyal kurumlardan bahseder. Ardından da Irak'ta devletin kuruluş tarihi hakkında açıklamalar yapar. Ona göre İngiliz işgali ve kraliyet yönetimi, yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde Irak toplumunun zayıflığının nedenidir; bu aynı zamanda modern Irak devletinin biçimini ve içeriğini de etkileyen bir gerçektir. Ali Jawad, devletin en önemli yetki ve işlevlerinin üzerinde de durmuştur. Onun çalışmasının sonuçlarını iki başlıkta özetleyebiliriz;

Irak'ta modern devlet, 82 yıl önce kurulduğundan beri sosyal ve ulusal anlamda devlet karakterini kaybetmiştir. 1921'de Irak devletinin kurulmasından sonra Irak kimliğinin modern gerçekliğine uygun olarak yeniden yapılandırılması için çalışma başlatılmamıştır. Aksine, devlet sorumluları, nefret uyandıran aşırılıkçı ve mezhepçi gruplar gibi birtakım yapısal projeleri benimsemişlerdir (Wtut, 2004).

Ali Jawad Kazem Wtut, “Çağdaş Irak'ta Devlet ve Toplum” başlıklı ikinci çalışmasında, 1921-2003 yılları arasında devlet ve toplum arasındaki ilişkileri tartışmıştır. Bu çalışma, Irak'taki siyaset kurumu ve toplumsal gerçeklik ile devlet arasındaki ilişkiyi tespit etmeye çalışmış, siyasi partiler ve iktidar dolaşımının sosyal boyutları üzerinde durmuştur.

Haitham Faysal Ali, yaptığı bir çalışmada Irak siyasi partilerinde iktidar devrinin toplumsal boyutlarını ortaya koymaktadır. Bu çalışma, Irak siyasi partilerinin önemi,

katılım dereceleri, işlevleri ve rolleri hakkında bilgi sunmaktadır. Bununla birlikte Irak'ta siyasi partilerin önündeki engeller ve barışçıl otorite devrinin güçlendirme yöntemleri de bu çalışmada ele alınmıştır. Faysal Ali'nin bu çalışması, Irak siyasi partilerinde iktidar devrinin doğasına ilişkin gerçekleri incelemeyi amaçlayan betimsel bir analitik çalışmadır. Çalışma aracı olarak anket yöntemi uygulanmıştır. Örneklem büyüklüğünün belirlenmesi, çalışmadan çalışmaya geçmekte olup yeterli bir örneklem sayısının nasıl oluşturulacağına dair belirli kurallar yoktur. Bu çalışmada Irak siyasi partilerine üye 200 kişiden oluşan bir örneklem grubu oluşturulmuştur. Siyasi partilere katılanların %71'iyüksek farkındalığı yansıtmaktadır.

Faysal Ali'nin çalışma sonuçlarına göre Irak'ta insanların siyasi partilere katılmasını engelleyen birçok neden söz konusudur. İlk olarak siyasi partilere katılmayanların %84'ü, ülkede demokratik bir gerçekliğin olmadığını ifade etmiştir. Siyasi partilerin gerçek bir rolü olmadığına inananların oranı %62'tir. Siyasi partilerin net bir programı olmadığını söyleyenlerin oranı ise %59'dur. Bu nedenlerden asılı olarak insanlar, siyasi partilere katılmaktan imtina etmektedirler.

Milletvekili seçimlerine katılanların %86'luk oranı, Irak siyasetinde meclisin, meclis seçimlerinin önemini ve buna yönelik halkın farkındalığını gözler önüne sermektedir. Farklı gruplarla sosyal iletişim yoluyla siyasi katılım %3,78, siyasi kadro seçimi %3,60 oranında siyasi kadro seçimidir. Bunun nedeni, tarafların bu kadroları nitelendirmek ve hazırlamak için çalışmalarıdır. Bu çalışma sonuçlarına göre siyasi partilerin amaç, program ve faaliyetlerine yönelik yapılan reklamlara inananların oranı %65 olarak kaydedilmiştir. Partilerin siyasi bilinç ve eğitim kanalları olduğu göz önüne alındığında siyasi eğitim %7,47 ve siyasi partilerin işlevlerinde önemli rollerden biri olan yürütme organının üzerindeki halk kontrolü %7,45 oranındadır. Çoğulculuğun meşruiyet, kamu politikası oluşturma, siyasi katılım, halkla ilişkiler yönetimi, ulusal entegrasyon ve kalkınma işlevi biçimlerinden birini temsil ettiği göz önüne alındığında, meşruiyeti %45 oranında desteklenmektedir (Ali, 2015).

Gerald Guri'nin, "Bağdat'ın Üç Kralı" (1990) isimli kitabında, Birinci Dünya Savaşı sırasında İngiliz ordusunun Irak'ın işgalinden sonra kurulan paralı askerlerin (Al-Levi) ilk kez 1924'te Irak'a geldiğinden bahsetmektedir. Bunlar, 1924-1929 yılları arasında Irak ordusunun oluşumunu denetleyen, İngiliz askeri kurumlarını korumakla

görevlendirilmiştir. 1940 yılında siyasi irtibat subayı olarak Suudi Arabistan Krallığı'na gönderilmiş ve orada bir yıl geçirmiştir. Daha sonra 1941'deki Mayıs Ulusal Devrimi sırasında Abd al-İlah ve Nuri al-Saeed'i güçlendirmek için Irak'a dönmüştür. Ayrıca, İngiliz kuvvetleri o yıl Suriye'ye girmeden önce, Suriye Dürzilerinden bin iki yüz savaşçıyı İngiliz kuvvetlerinin safına katmayı başarmıştır. O sırada Alman işgali altındaki Fransız hükümetinin, Irak'ta iktidarın kurulmasında olumlu rol almıştır. Abd al-İlah, yaptığı hizmetlerden dolayı El-Rafidain Nişanı'nı almış ve Irak'ta İngiliz bakan olmuştur.

Gerald Guri'nin çalışması, monarşinin kuruluşundan Temmuz 1958'deki düşüşüne kadar Irak'taki durumun kısa bir özetini sunmaktadır. Ayrıca söz konusu çalışma, durumların bilinmeyen bazı yönlerini ortaya çıkarmaktadır. Özellikle Bekir Sıdkî darbesi, Kral Gazi'nin öldürülmesi, 1941 Mayıs Devrimi, 1948'deki Kanon sıçraması ve 14 Temmuz Devrimi'nden önceki gelişmeler gibi bazı önemli olaylar bununla ilgilidir. Yine söz konusu çalışması öncelikle kişisel notlardan oluşmaktadır. Kolay bir üslupla yazılmıştır ve aslında hiçbir araştırmacının veya tarihçinin onsuz yapamayacağı modern Irak tarihinin önemli bir kaynağını oluşturmaktadır (Gorey, 1990).

“Bağdat'taki İngiliz Büyükelçiliği, Üç Kral Askeri Ataşesi Albay Gerald Guri'nin Beşinci Yabancı Çalışması” adlı çalışma, Faysal'ın iktidarının ilk yıllarında Bağdat'taki güvenlik seviyesinin yüksek olmadığına dikkat çekmektedir. Bunun nedeni, Bağdat'ta haftada yüzden fazla sayıda cinayet işlenmiş olmasıdır. Çalışmanın üçüncü bölümde, I. Faysal'ın ölümünü takip eden olaylar anlatılmaktadır; Bekir Sıdkî'nin darbesi ve Gazi'nin ölümü ele alınmaktadır. Dördüncü, beşinci ve altıncı bölümler ise İkinci Dünya Savaşı ve 1941 Mayıs Ulusal Devrimi'ni ele almaktadır.

Gerald Guri, çalışmasında, Irak'taki siyasetin dinamiklerini 1921'de kurulduğundan, 14 Temmuz 1958'de monarşinin sonuna kadar analiz etmeye çalışmıştır. Bu çalışma, söz konusu dönemde Irak'ta meydana gelen olayları ve ordu kurmayları ile bakanlıklar arasında var olan çatışmayı anlamaya yönelik bir girişimdir. Irak siyasi sistemindeki istikrarsızlığın, vatandaşların başta İngiltere olmak üzere yabancı hükümetlerle bağları nedeniyle Irak hükümetine destek vermemesinin ve genel olarak politikalara yapılan müdahalelere işaret edilmiştir.

DÖRDÜNÇÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

4.1. Araştırmanın Yöntemi

Analitik tanımlayıcı bir çalışma olan bu tezde nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırma evreni Bağdat şehri ile sınırlandırılmıştır. Veriler ise anket tekniği ile toplanmıştır. Anketler hem yüz yüze hem de telefon aracılığıyla doldurulmuştur. Toplam 300 kişiden oluşan katılımcılar, kartopu tekniği uygulanarak seçilmiştir. Bunlar, cinsiyet ve eğitim farkı gözetmeksizin 20 yaş ve üstü Bağdatlı Irak vatandaşlarından oluşmaktadır. Örneklem grubu Irak genelinde bütün toplumsal grupları ve sosyal sınıfları temsil edebilmektedir. Bunun için Bağdat şehri farklı bölgelere bölünerek her bölge ahalisinden katılımcı seçilmiştir. Şehir ilk başta Karkh ve Rusafa olmak üzere iki bölgeye bölünmüştür. Bu bölgelerden örneklem grubuna alınan kişiler, sosyal, ekonomik ve kültürel özellikleri açısından farklı gruplara bölünmektedirler.

20 Aralık 2021'den 05 Nisan 2022 tarihini kapsayan dör buçuk aylık bir sürede Bağdat'ta bulunarak katılımcılara anket uygulanmıştır. Bu süre zarfında ayrıca sahada gözlem de yapılmıştır. Katılımcılara çalışmanın bilimsel amaç taşıdığı ve verecekleri bilgilerin sadece bu çalışma için kullanılacağı izah edilmiş; onlardan verecekleri yanıtlarla ilgili olarak dürüst olmaları rica olunmuştur. Anketlerde isim gibi kimlik bilgilerle ilgili sorulardan kaçınılmış ve esneklik sağlanmıştır; böylece görüşmeci ve katılımcı arasında bir güven duygusu sağlanabilmiştir.

4.2. Araştırmanın Hipotezleri

Çalışmanın hipotezleri şu şekildedir:

H0: Barışçıl otorite değişiminin toplum üzerinde doğrudan etkisi vardır. H0

H1: Sivil toplum kuruluşlarının karar alma süreçlerine katılımı yoktur.H1

H2: Irak'ta devlet başkanının sosyal etkisi vardır. H2

4.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu araştırmanın evreni, Irak vatandaşı olan 20 yaş üstü kadın ve erkeklerdir. Araştırmanın sahası ise, Irak toplumunun tüm kesimlerini ve sosyal sınıflarını bünyesinde barındıran Bağdat şehri olarak belirlenmiştir. Çalışmanın örneklem grubunu oluşturmak üzere Bağdat şehri iki farklı bölgeye bölünerek her bölgeden eşit sayıda kişi katılımcı olarak araştırmaya dahil edilmiştir. Katılımcılar, Bağdat'ın Karkh ve Rusafa bölgelerinden seçilmiştir. Söz konusu edilen bu iki tarafın her birinde ikamet eden katılımcılar, bölgenin sosyal, ekonomik ve kültürel yapısını temsil etmektedirler. Bu araştırmanın örneklem grubu, farklı cinsiyetlerden ve eğitim düzeylerine sahip 20 yaş ve üstü Irak vatandaşlarından oluşmaktadır. 300 kişiden oluşan örneklem grubu kartopu tekniği ile seçilmiş ve Irak toplumunu sosyokültürel, ekonomik, etnik ve eğitim seviyesi olarak temsil etmesine dikkat edilmiştir.

4.4. Veri Toplama Teknikleri

Bu araştırmada yukarıda söylenen örneklem grubuna anket uygulanmıştır. Veri toplama aracı olarak anket uygulamasına ek olarak mülakat gibi başka yöntemler de kullanmıştır. Ankete katılanlarla yapılan görüşme sırasında araştırmacı, çalışmanın bilimsel amacını açıklamış ve katılımcılara vereceği bilgilerin araştırmacıya karşı dürüst olacağını ve bu bilgilerin kimsenin görmeyeceğini, ayrıca bu bilgilerin çalışma ve bilimsel araştırma amaçlı olduğu açıklamasını yapmıştır. Mülakat sorularında isim gibi ilgili kimlik bilgilerini sormaktan kaçınarak iki taraf arasında bir güven unsuru sağlanmıştır ve görüşme süresinde esneklik faktörünü dikkate alınmıştır.

4.5. Verilerin Analizi

Bu çalışmada bir nicel veri toplama tekniği olarak anket uygulamasıyla elde edilen veriler, ilk önce istatistik tablolar ve yüzdeler şeklinde ayıklanmış ve tablo haline getirilerek işlemi manuel olarak yapılmıştır; bu işlem düzenli olarak üç aşamada yapılmıştır:

Birinci aşamada anket formlarına kaydedilen bilgilerin doğruluğunun, burada kaydedilen tüm bilgi ve verilerin gözden geçirilerek, bu bilgilerin tekrar, eksiklik ve çelişkilerden arındırılması işlemidir. İkinci aşamada semboller işlemi yapılarak cevaplar sayılara dönüştürülmüştür. Bu sayılar üçüncü aşamada veriler yorum ve analize hazır olması için istatistiksel tablo haline getirilmiştir. Verilerin

sınıflandırılması aşamasından sonra analiz edilerek çalışmanın amaçlarına hizmet edecek şekilde bilimsel ve objektif olarak yorumlanmıştır.

Veriler tablolar şeklinde hazırlandıktan sonra, yüzde, standart sapma ve aritmetik ortalama olarak üç yöntemle analiz edilmiştir:

1- Yüzde: Yığının cevaplarının göreceli değerini bulmak içindir

Kanun şu şekildedir:

Bölüm

100 ___ ×

herkes

2- Standart Sapma Yasası: Yaşların tekrar eden orta noktasından düzenli artan veya azalan farkı bulmak için, yasa aşağıdaki gibi yazılır:

$$S = \sqrt{\frac{\sum(X - \bar{X})^2}{N}}$$

3- Aritmetik Ortalama Kanunu: Yığın yaşı ile ilgili istatistiksel verilerin tam ortalamasını bilmek içindir, yasa aşağıdaki gibi yazılır:

$$\bar{X} = \frac{\sum_{i=1}^n X_i}{N} = \frac{X_1 + X_2 + X_3 + \dots + X_n}{N}$$

\bar{X} : Aritmetik ortalama
N: Toplam veri sayısı
X: veri değeri

Anket formunda katılımcılara yöneltilen sorulara verilen yanıtlar, istatistik olarak Tablo 1'dan Tablo 29'a kadar toplam 23 tabloda sınıflandırılmıştır. Tabloların başlığında yer alan sorulara verilen cevaplar veya başlıklardaki ifadelere yönelik katılımcıların görüşleri, sayılar ve yüzdelere dönüştürülerek analiz edilmiştir.

Tablo 1. Örneklemin Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	Sayı	Yüzde
Erkek	213	71%
Kadın	87	29%
Toplam	300	100%

Tablo 1’den anlaşıldığı üzere örneklem grubuna dahil olan katılımcıların 213’ü yani %71’i erkeklerden ve 87’si yani %29’u kadınlardan oluşmaktadır. Kadın ve erkek katılımcıların sayıca eşit olmaması, örneklem grubunun seçiminde kullanılan kartopu tekniğinden kaynaklandığı söylenebilir.

Tablo 2. Katılımcıların Yaşına Göre Dağılımı

Cevaplar	Sayı	Yüzde
(20-25)	54	18%
(31-36)	91	30.33%
(32-37)	63	21%
(38-43)	45	15%
(44-49)	30	10%
(50-55)	17	5.66%
Toplam	300	100%

Araştırmaya en yüksek katılımı sağlayan yaş grubu 91 kişi ve %30,33 ile 26-31 yaş grubudur. Akabinde ise 63 kişi ve %21 ile 32-37 yaş grubu gelmektedir. Ardından 54 kişi ve %18 oran ile 20-25 yaş grubu gelmektedir. Sonrasında 45 kişi ve %15 ile 38-43 yaş grubu, ardından 30 kişi ve %10 ile 44-49 yaş grubu ve son olarak 17 kişi ve %5,66 ile 50-55 yaş grubu gelmektedir. Ankete katılanların yaşlarının aritmetik ortalaması hesaplandığında ise yaş ortalamasının 33,64 ve standart sapmanın 74,2604 olduğu anlaşılmıştır.

Tablo 3. Katılımcıların Eğitim Durumu

Cevaplar	Sayı	Yüzde
Okuma-yazma bilmiyor	10	3.33%
Biliyorsanız bitirdiğiniz son okul	16	5.33%
İlkokul	20	6.66%
Ortaokul	23	7.66%
Üniversite	191	63.66%
Lisansüstü eğitim	40	13.33%
Toplam	300	100%

Katılımcıların eğitim düzeyine ilişkin Tablo 3'te yer alan verilerden hareketle, 191 katılımcı (%63,66) ile üniversite mezunu olanların sayısının diğerlerine kıyasla daha çok olduğu görülmektedir. İkinci sırada 40 katılımcı (%13,33) ile lisansüstü diplomasına sahip olanlar gelmektedir. Ortaokul mezunu olan katılımcı sayısı 23 (%7,66), İlköğretim mezunu olan katılımcı sayısı 20 kişi (%6,66), eğitim almadığı halde okuryazar olan katılımcı sayısı 16 kişi (%5,33), hiç eğitimi olmayan (okuryazar olmayanlar) katılımcı sayısı ise 10 (%3,33) kişidir.

Tablo 4. Katılımcıların Yerleşim Alanı

Cevaplar	Sayı	Yüzde
Kentsel	92	30.66%
Kent merkezi	161	53.66%
Çevre birimleri	47	15.66%
Toplam	300	100%

Tablo 4'te araştırmaya katılanların yaşadığı bölge veya yerleşim alanı verilmiştir. Araştırmaya katılanlar içerisinde en yüksek orana sahip grup, 161 kişi (%53,66) ile şehir merkezinde yaşayanlar gelmektedir. Katılımcıların %30,66'sı yani 92 kişi şehrin çevresinde yaşamakta ve son olarak 47 kişi (%15,66) kırsal alanlarda yaşamaktadırlar.

Tablo 5. Katılımcıların Etnik kökeni

Cevaplar	Sayı	Yüzde
Arap	221	73.66%
Kürt	55	18.33%
Hristiyan	15	5%
Sabiiler/ Yezidiler	7/2	3%
Toplam	300	100%

Araştırmacıların etnik kökeni ile ilgili tablo 5 verileri en yüksek oranın 221 kişi ve %73.66 ile Araplara 55 kişi ve %18.33 ile Kürtlere, 15 kişi ve %5 ortalama ile Hristiyanlara ait olduğunu göstermektedir. Araştırma katılımcılarının farklı yüzdeler oranlarının nedeni ise yardımcıların Bağdat ilinde rastgele seçilmiş olmasıdır.

Tablo 6. “Irak'ta Barışçıl Otorite Dolaşımı Vardır”

Cevaplar	Sayı	Yüzde
Evet	152	50,66%
Hayır	130	43,33%
Bilmiyorum	18	6%
Toplam	300	100%

Araştırma katılımcılarının Irak'ta yönetimin barışçıl yaklaşım sergileyip sergilemediği konusunda düşünceleri hakkındaki Tablo 6, Irak'ta yönetimin barışçıl yaklaşım sergilediğine evet cevabı verenlerin 152 kişi (%50,66) ile en yüksek orana sahip olduğunu, yönetimin barışçıl yaklaşım sergilediğine hayır cevabı verenlerin ise 130 kişi ile %43,33 olduğunu, bilmiyorum cevabı verenlerin 18 kişi ile %6 olduğunu göstermektedir.

Bu istatistiksel veriler göstermektedir ki, toplam 300 araştırma katılımcısı arasından sadece 152 kişinin yani %50,66'nın Irak'ta yönetimin barışçıl dolaşıma sergilediğini düşünmektedir.

Tablo 7. Barışçıl Bir Otorite Dolaşımının Irak Toplumunu Üzerinde Bir Etkisi Vardır”

Cevaplar	Sayı	Yüzde
Evet	140	46.66%
Hayır	130	43.33%
Bilmiyorum	30	10%
Toplam	300	100%

Yönetimin barışçıl dolaşımının Irak toplumuna etkisi hakkında sorulan soruya katılımcıların verdiği cevaplarla ilgili Tablo 7, aksi düşünceler arasındaki oranın çok farklı olmadığını ortaya koymaktadır. Buna göre yönetimin barışçıl yaklaşımının Irak toplumunu etkilediğine dair evet cevabı verenlerin sayısı 140 oranı ise %46,66 iken, hayır cevabı verenlerin sayısı 130 oranı ise %43,33 olmuştur. Katılımcılar arasından %10 orana sahip 30 kişi ise bilmiyorum cevabını vermiştir.

Bu istatistiksel verilere bakıldığında sonuç, araştırmacının yönetimin barışçıl yaklaşımının toplumsal etkisi ile ilgili teoreminin doğruluk ve geçerliliğinin 0 olduğunu ortaya koymaktadır. İstatistiksel verilerin mevcut sonuçları ölçülebilir ve analiz edilebilir durumdadır. Araştırma verileri toplamda 300 katılımcı arasından

%46,66 oran ile 140 katılımcının yönetimin barışçıl yaklaşımının toplumsal etkiye sahip olduğunu düşündüğünü göstermiştir.

Tablo 8. “Barışçıl Bir Otorite Dolaşımının Irak Toplumunu Üzerinde Olumlu Mu Olumsuz Mu Etkisi Vardır”

Cevaplar	Sayı	Yüzde
Olumsuz	96	68,57%
Olumlu	44	31,42%
Toplam	140	100%

Yönetimin barışçıl dolaşımının Irak toplumu üzerindeki etki türü hakkında katılımcıların cevaplarını içeren tablo-8 verileri göstermektedir ki, katılımcıların cevapları arasında belirgin bir fark bulunmaktadır. Buna göre evet cevabı veren 140 kişi arasından %68,57 ortalama ile 96 kişi bu etkinin olumsuz olduğunu söylerken, %34,42 oranına sahip toplam 44 kişi ise yönetimin barışçıl davranışının Irak toplumuna olumlu etki ettiğini söylemiştir.

Tablo 9. “Barışçıl Bir Otorite Dolaşımının Irak Toplumunu Üzerinde Olumsuz Bir Etkisi Vardır”

Cevaplar	Sayı	Yüzde
İktidardakilerin yüzleri, tavırları ve fikirleri aynıdır ve bunda bir değişiklik yoktur	71	73,95%
Irak toplumundaki otorite, rejimin kutsallığından kaynaklanmaktadır	8	8,33%
Irak toplumunda otorite liderin kendisini temsil eder.	17	17,70%
Diğer	0	0
Toplam	96	100%

Yönetimin barışçıl dolaşımının Irak toplumuna olumsuz etki bıraktığını söyleyenlerin gerekçeleri hakkında ise Tablo 9, 71 kişinin %73,95 oran ile yönetimde bulunanların tamamının aynı fikir düşünce ve yönelimlere sahip olduğunu ve bunun değişmediğini düşünürken, bu oran yönetimin barışçıl davranışının etkisinin olumsuz olduğunu söyleyen 96 kişi arasındaki en yüksek oran olmuştur. Aynı cevabı verenler arasından 17 kişi ise %17,70 ortalama ile Irak toplumunda yönetimin sadece kendisini temsil ettiğini söylemiştir. Bu cevap sahipleri içerisinde 8 kişi ise %8,33 ortalama ile Irak toplumunda yönetimin rejim kutsiyetine dayandığını ifade etmiştir.

Tablo 10. “Irak'ta Barışçıl Otorite Dolaşımı Etkilediğini Etnik ve Mezhepsel Çatışmanın”

Cevaplar	Sayı	Yüzde
Evet	169	56,33%
Hayır	98	32,66%
Bilmiyor	33	11%
Toplam	300	100%

Çatışmalar veya mezhep kavgalarının Irak'ta yönetimin barışçıl dolaşımının etkisi hakkında katılımcıların cevaplarının yer aldığı Tablo 10 verileri, toplam 300 katılımcı arasından 169 kişinin %56,33 oran ile evet cevabı vererek en yüksek orana sahip olduğunu, hayır diyenlerin ise 98 kişi ile %32,66 olduğunu, bilmiyorum diyenlerin oranının ise 30 kişi ile %11 olduğunu ortaya koymuştur.

Yukarıdaki tablodan katılımcıların büyük çoğunluğunun Irak'taki çatışmaların ve mezhep kavgalarının yönetimin barışçıl davranış ilkesini etkilediğine evet dediklerini çıkarmaktayız.

Tablo 11. “Liderlerini veya Referanslarını Takip Etmek”

Cevaplar	Sayı	Yüzde
Evet	127	42,33%
Hayır	173	57,66%
Toplam	300	100%

Herhangi bir lider veya merciin bağlıları ve niçin bağlı oldukları hakkında insanların düşüncelerini gösteren Tablo 11 verileri, en yüksek oranın 300 katılımcı arasından 173 katılımcı ve %57,66 oran ile hayır diyerek herhangi bir lider veya mercie tabii olmadıklarını söyleyenlere ait olduğunu, ardından ise aynı katılımcı grubu içerisinde 127 kişinin %42,33 oran ile evet cevabı verdiklerini göstermektedir.

Tablo 12. “Siyasi Liderlik İle İlgili Ne Düşünüyorsunuz?”

Cevaplar	Sayı	Yüzde
Liderlik kişiliğinden ve karizmasından kaynaklanmaktadır.	35	27,55%
Eylemlerinden ve açıklamalarından kaynaklanmaktadır.	17	13,38%
Iraklı veya mezhepsel kökeninden kaynaklanmaktadır	75	59,05%
Diğer	0	0
Toplam	127	100%

Evet cevabı verenlerin gerekçeleri ise aşağıdaki gibi dağılım sergilemektedir. %59,05 orana sahip 75 katılımcı lider veya mercie bağlılık nedeninin etnik veya mezhep kökeni olduğunu ifade etmiş, %27,55 oran ile 35 kişinin ise liderin şahsiyeti ve karizması nedeniyle bağlı olduğunu söylemiştir. %13,38 oranına sahip 17 kişi ise lider ya da mercie eylemleri ve açıklamaları nedeniyle bağlı olduğunu ifade etmiştir. Katılımcılardan farklı cevap veren olmamıştır.

Tablo 13. “Irak'ta Gerçek Bir Demokrasi Vardır”

Cevaplar	Sayı	Yüzde
Evet	79	26,33%
Hayır	198	66%
Bilmiyor	23	7,66%
Toplam	300	100%

Katılımcıların Irak'ta gerçekten demokrasi olup olmadığı hakkındaki düşüncelerine dair cevaplara yer veren Tablo 13 verileri, en yüksek oranın toplam 300 katılımcı arasından 198 kişi ve %66 oran ile hayır olduğunu, %26,33 ile 79 kişinin ise evet cevabı verdiğini ve son olarak %7,66 orana sahip 23 kişinin bilmiyorum cevabı verdiğini ortaya koymuştur.

Tablo 14. “Irak'ta Gerçek Bir Demokrasi Yoktur”

Cevaplar	Sayı	Yüzde
Düşünce özgürlüğünün bulunmaması	55	27,77%
Yeterli güvenliğin olmaması ve çok sayıda suikast olması	46	23,23%
Çoğu devlet kurumunda meydana gelen idari ve mali yolsuzlukların olması	74	37,37%
Seçimlerde dürüstlük ve hilenin olmaması	23	11,61%
Diğer	0	0
Toplam	198	100%

Tablo 14'te hayır cevabı veren katılımcıların Irak'ta gerçek demokrasi bulunmamasının gerekçelerine dair verdikleri cevapları gösteren tablo 13 verilerine göre, %37,37 oran ile 74 kişinin toplumsal kurumların büyük çoğunluğunda yaşanan idari ve mali yolsuzluk olduğunu söylerken, %27,77 ile 55 kişi tam ve sınırsız ifade özgürlüğünün olmamasına dayandığını ifade etmiştir. Katılımcıların %23,23 oran ile 46'sı güvenlik bulunmadığını ve suikast ve tehditlerin çok fazla olduğunu söylerken,

%11,61 oran ile 23 katılımcı seçimlerde şeffaflık bulunmadığını ve hile yapıldığını söylemiştir. Araştırma konusu katılımcılar arasında farklı cevap veren olmamıştır.

Tablo 15. “Irak'taki Siyasi Kararda Sivil Toplum Kuruluşlarının Etkisi Olduğunu”

Cevaplar	Sayı	Yüzde
Evet	62	20,66%
Hayır	180	60%
Bilmiyorum	58	19,33%
Toplam	300	100%

Irak'ta sivil toplum örgütlerinin siyasi kararı etkileyip etkilemediği konusundaki sonuçları gösteren Tablo 15 verileri ortaya koymaktadır ki, 300 katılımcı arasında 180 kişi %60 oran ile hayır cevabını vererek en yüksek orana sahip olmuş, %20,66 oran ile 62 kişi evet cevabı vermiş, %19,33 oran ile 58 kişi ise bilmiyorum cevabını vermiştir.

Buna göre Irak'ta sivil toplum örgütlerinin siyasi kararları etkileyip etkilemediği konusunda 300 katılımcı arasından 180 kişinin %60 oran ile böyle bir etkinin olmadığını düşündüğü sonucuna varılmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının siyasi kararı etkileyememe gerekçeleri hakkında ise katılımcılar arasından 77 kişi %42,77 oran ile bu örgütlerin gerekli yetkinlik ve kapasiteye sahip olmadığını düşündüğünü söyleyerek en yüksek oranı teşkil etmiştir.

Tablo 16. “Irak'taki Sivil Toplum Kuruluşları Siyasi Kararda Etkili Değildir”

Cevaplar	Sayı	Yüzde
Irak'taki sivil toplum kuruluşlarının bağımsız olmaması	38	21,11
Sivil toplum kuruluşlarının siyasi kararları etkilemek için gerekli yetkinlik ve yeteneklere sahip olmaması	77	42,77%
Sadece insani yardımla sınırlandırılması	65	36,11%
Toplam	180	100%

Sivil toplum kuruluşlarının siyasi kararı etkileyememe gerekçeleri hakkında Tablo 16 ise hayır cevabı veren toplam 180 katılımcı arasından 77 kişinin %42,77 oran ile Irak'ta sivil toplum örgütlerinin siyasi kararları etkileyememe nedeninin, bu örgütlerin gerekli yetkinlik ve kapasiteye sahip olmadığını düşündüğünü, %36,11 oran ile 65 kişinin ise sivil toplum örgütlerinin sadece insani yardım ile sınırlı kaldıklarını söylediğini, %21,11 ile 38 kişinin ise Irak'ta sivil toplum örgütlerinin bağımsız olmadığını düşündüğünü ortaya koymuştur.

Tablo 17. “Irak'taki Sivil Toplum Kuruluşlarının Siyasi Kararda Etkisi Olduğu”

Cevaplar	Sayı	Yüzde
İnsanların taleplerini karşılanması.	14	22,63%
Görüşleri otorite ile halk arasında bir araya getirmesi.	17	27,41%
Siyasi kararları etkilemesi.	24	38,70%
Varlığı demokratik sistemin bir parçası olmakla sınırlıdır.	7	11,29%
Toplam	62	100%

Sivil toplum örgütlerinin siyasi kararı etkileyebildiğini düşünenlerin gerekçelerini açıklayan tablo-17 verileri göstermektedir ki, Tablo 15'te evet cevabı veren 62 katılımcı arasından 24 kişinin %38,70 ile sivil toplum örgütlerinin siyasi kararı etkilediğini düşünme gerekçesini, siyasilerin siyasi kararları etkilemesi tarafından toplanması olduğunu söylerken %27,41 ortalama ile 17 katılımcı sivil toplum örgütlerinin yönetim ile halk arasındaki bakış açılarını bir birilerine yaklaştırma görevi üstlendiğini söylemiş, %22,63 oran ile 14 katılımcı sivil toplum örgütlerinin halkın taleplerini karşıladığını belirtirken, %11,29 ile 7 katılımcı sivil toplum örgütlerinin varlığının demokratik sistemin bir parçası olduğu görüşünü savunmuştur. Sivil toplum örgütlerinin siyasi kararları etkileme gerekçeleri arasında başka sebep belirtmemişlerdir.

Tablo 18. “Irak'taki Kişiliklerin Lider ve Referans (Siyasi/Dini/Askeri) Irak Toplumunu Etkilediğini Vardır”

Cevaplar	Sayı	Yüzde
Evet	245	81,66%
Hayır	25	8,33%
Bilmiyor	30	10%
Toplam	300	100%

Dini askeri ve siyasi karakterlerin Irak toplumunu etkileyip etkilemediği konusunda Tablo 18 verileri göstermektedir ki, 300 katılımcı arasından dini askeri ve siyasi karakterlerin Irak toplumunu etkilediğine evet cevabı verenlerin sayısı 245 olup, oranı ise %81,66 ile en yüksek orandadır. Aynı katılımcılar arasından %10 orana sahip 30 kişi ise bilmiyorum cevabını verirken, %8,33 orana sahip 25 kişi hayır cevabı vermiştir.

Araştırma katılımcılarının verdiği cevaplara göre Irak'taki şahsiyetlerin Irak toplumuna etkisinin büyük olduğu görülmektedir. Katılımcılar arasından %81,66

orana sahip 245 kişi, Irak'ta mevcut bulunan yönetici olsun ya da olmasın şahsiyetlerin Irak toplumuna büyük ölçüde toplumsal etki ettiğini düşünmektedir.

Bu sonuç Irak'ta hâkim şahsiyetlerin toplumsal etkisi ile ilgili araştırmacının teoreminin doğruluk ve geçerlilik oranının 2 olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca bu sonuçlar ölçülebilir ve analiz edilebilir istatistiksel verilere dayanmaktadır.

Tablo 19. “Irak'taki Seçimlerde Aday Seçiminde Kültürel, Etnik veya Mezhepsel Çeşitliliğin Rolü Vardır”

Cevaplar	Sayı	Yüzde
Evet	150	50%
Hayır	45	15%
Bazen	90	30%
Bilmiyor	15	5%
Toplam	300	100%

Seçimlerde adayların tercihi noktasında etnik mezhepsel veya kültürel çeşitliliğin rolü hakkında Tablo 19 verileri göstermektedir ki, toplam 300 katılımcı arasından %50 oran ile 150 katılımcının Irak'ta seçimlerde adayların tercihi noktasında etnik mezhepsel veya kültürel çeşitliliğin rolünün bulunduğu evet cevabı vererek en yüksek oranı teşkil etmiştir. Aynı katılımcılar içerisinde %30 orana sahip 90 katılımcı ise bazen cevabı verirken, %15 orana sahip 45 katılımcı hayır, %5 orana sahip 15 katılımcı ise bilmiyorum cevabını vermiştir.

Tablo 20. “Irak Toplumunu, Demokrasinin Barışçıl Otorite Dolaşımına Uygun Bir Ortamdır”

Cevaplar	Sayı	Yüzde
Evet	54	18%
Hayır	212	70,66%
Bilmiyor	34	11,33%
Toplam	300	100%

Yönetimde barışçıl yaklaşım ilkesinin uygulanması noktasında Irak toplumunun demokrasiye uygun bir ortama sahip olup olmadığı konusunda Tablo 20 verileri ortaya koymaktadır ki, toplamda 300 katılımcı arasından %70,66 ortalama sahip 212 kişi toplumunun yönetimde barışçıl yaklaşım ilkesini uygulayabilecek uygun demokratik ortama sahip olup olmadığı konusunda hayır cevabı vererek, en

yüksek oranı teşkil etmiş, aynı katılımcılar arasından %18 orana sahip 54 kişi evet derken %11,33orana sahip 34 kişi bilmiyorum cevabı vermiştir.

Tablo 21. “Irak Toplumunu, Demokrasinin Barışçıl Otorite Dolaşımını Uygun Olmayan Bir Ortamdır”

Cevaplar	Sayı	Yüzde
Irak, gelişmekte olan ülkelerden veya üçüncü dünya ülkelerinden biri olarak kabul edilir.	56	26,41%
Irak toplumu kültürel ve etnik çeşitlilik ile temsil ediliyor olması gerçekliği , bu nedenle otorite dolaşımının zordur.	94	44,33%
Bunu engelleyen etkili partilerle bağlantılı silahlı grupların varlığı söz konusudur.	62	29,24%
Diğer	0	0
Toplam	212	100%

Irak toplumunun yönetimde barışçıl dolaşım ilkesine uygulamaya uygun demokratik ortama sahip olmadığını düşünenlerin gerekçeleri hakkında Tablo 21 verileri, bir önceki tabloda hayır cevabı veren 212 katılımcı arasından %44,33 oran ile 94 kişinin Irak toplumunun doğasının kültürel ve etnik çeşitliliğe dayandığını ve bu nedenle yönetimin barışçıl yaklaşımının zor olduğunu söylerken, %29,24 orana sahip 62 kişi yürütme mercileri ile bağlantılı silahlı gruplar bulunmasının buna engel teşkil ettiğini ifade etmiş, %26,41 orana sahip 56 kişi ise Irak’ın gelişmekte olan ülkeler veya üçüncü dünya ülkeleri sınıfında bulunduğunu söylemiştir. Katılımcılardan başka gerekçelerle cevap veren olmamıştır.

Tablo 22. “Seçimler Öncesi Partizan Siyasi Çatışmaların Nedenleri”

Cevaplar	Sayı	Yüzde
Toplumsal uyumu ve dayanışmayı etkiler.	111	37%
Demokratik oyunun doğal bir parçasıdır.	100	33,33%
Siyasi partilerin toplumda yaptığı kötü bir şeydir	89	29,66%
Diğer	0	0
Toplam	300	100%

Tablo 22’de her seçim öncesi partizan siyasi çatışmaların toplumsal uyum ve dayanışmayı etkilediği sorununa 111 kişi yani katılımcıların %37’i evet cevabı vermiştir. Katılımcıların %33,33 oranına sahip 100 kişi ise demokratik oyunun doğal bir parçasıdır olduğunu söylemiştir, 29,66% orana sahip 89 katılımcı ise siyasi partilerin toplumda yaptığı kötü bir şeydir suretiyle yapıldığını belirtmiştir.

Tablo 23. “Irak'taki Siyasi Kararlarda Baskı Gruplarının Etkisi Vardır”

Cevaplar	Sayı	Yüzde
Evet	108	36%
Hayır	37	12,33%
Bazen	91	30,33%
Bilmiyor	64	21,33%
Toplam	300	100%

Tablo 23, katılımcıların baskı gruplarının Irak'taki siyasi kararları etkileyip etkilemediği konusundaki düşüncelerini açıklamakta olup, buna göre toplam 300 katılımcı arasından %36 oran ile 108 katılımcı Irak'ta baskı gruplarının siyasi kararları etkilediğine evet cevabı vererek en yüksek oranı teşkil etmiş, aynı katılımcılar arasında %30,33 orana sahip 91 katılımcı Irak'ta baskı gruplarının siyasi kararları bazen etkilediğini söylerken, %21,33 orana sahip 64 katılımcı bilmiyorum cevabı vermiştir. Son olarak aynı katılımcılar arasından %12,33 orana sahip 37 katılımcı Irak'ta baskı gruplarının siyasi kararları etkilediğine hayır cevabı vermiştir.

Tablo 24. “Irak'taki Siyasi Kararlarda Baskı Gruplarının Etkisi Vardır”

Cevaplar	Sayı	Yüzde
Baskı gruplarının kişisel çıkarlarını elde etmeyi amaçlaması	47	43,51%
Konumlarını koruması ve egemen konumlarını güçlendirmesi	44	40,74%
Ekonomik kontrole ve ideolojik amaçlara yönelik olması	17	15,74%
Diğer	0	0
Toplam	108	100%

Baskı gruplarının siyasi kararları etkilediğini düşünenlerin gerekçelerine dair Tablo 24 verileri göstermektedir ki, bu soruya evet cevabı veren 108 katılımcı arasından %43,51 orana sahip 47 katılımcı baskı gruplarının etki gerekçesinin kendi şahsi çıkarlarını gerçekleştirmek olduğunu söylemiş, %40,74 orana sahip 44 katılımcı ise Irak'ta baskı gruplarının siyasi kararları etkileme gerekçesinin kendi makamlarını güçlendirmek ve desteklemek olduğunu, %15,74 orana sahip 17 kişi ise baskı gruplarının siyasi kararları etkileme amacının ekonomik kontrol ve ideolojik amaçları olduğunu ifade etmiştir. Araştırma konusu katılımcılar arasından başka gerekçe belirten olmamıştır.

Tablo 25. “Irak'ta Siyasi Kararlarda Dini Kurumların Etkisi Vardır”

Cevaplar	Sayı	Yüzde
Evet	127	42,33%
Hayır	42	14%
Bazen	98	32,66%
Bilmiyor	33	11%
Toplam	300	100%

Tablo 25, dini kurumlarını siyasi kararları etkilemesi hakkındaki düşünceleri açıklarken, %42,33 orana sahip 127 katılımcı Irak'ta dini kurumların siyasi kararları etkilediğine evet cevabı vermiş, %32,66 orana sahip 98 katılımcı bazen cevabı vermiş, %14 orana sahip 42 katılımcı ise hayır cevabı vermiştir. Toplamda 300 katılımcı arasından bilmiyorum cevabı verenlerin sayısı ise %11 oran ile 33 kişi olmuştur.

Tablo 26. “Irak'taki Siyasi Sürecin Gidişatında Komşu Ülkelerin Etkisi Vardır”

Cevaplar	Sayı	Yüzde
Evet	228	76%
Hayır	31	10,33%
Bilmiyor	41	13,66%
Toplam	300	100%

Siyasi sürecin seyrine komşu veya dış ülkelerin etkileri hakkındaki düşünceleri ortaya koyan Tablo 26, toplamda 300 katılımcı arasından %76 oran ile 228 katılımcının Irak'ta siyasi sürecin seyrine ve dış ve komşu ülkelerin etkilemesine evet cevabı vermiş, %13,66 oran ile 4 katılımcı bilmiyorum derken, %10,33 oran ile 31 katılımcı Irak'ta siyasi sürecin seyrinin komşu ve dış ülkeler tarafından etkilendiğine hayır cevabı vermiştir.

Tablo 27. “Irak'taki Siyasi Sürecin Gidişatında Komşu Ülkelerin Etkisi Vardır”

Cevaplar	Sayı	Yüzde
Seçimlerde belli adayları destekleyerek	115	50,43%
Seçimlere kendi çıkarları doğrultusunda hile karıştırarak	39	17,10%
Mezhepsel ve etnik çatışmalar yaratarak	74	32,45%
Diğer	0	0
Toplam	228	100%

Tablo- 27 katılımcıların komşu ülkelerin Irak'ta siyasi sürecin seyri hakkındaki etkilerinin gerek 50,43% 115 kişi komşu ve dış ülkelerin Irak'taki siyasi sürecin

seyrine etkileme gerekçelerini seçimlerde belirli adayların desteklenmesi suretinde cevaplamış, %32,45 oranına sahip 74 kişi ise bu etkinin gerekçesini Irak'ta etnik ve mezhep çatışmaların çıkarılması olduğunu söylemiş, %17,10 orana sahip 39 katılımcı ise etkinin kendi çıkarları doğrultusunda seçim sonuçlarını değiştirmek suretiyle yapıldığını belirtmiştir.

Tablo 28. “Seçimleri Etkilemede Irak Aşiretlerinin Rolü Vardır”

Cevaplar	Sayı	Yüzde
Evet	237	79%
Hayır	34	11,33%
Bilmiyor	29	9,66%
Toplam	300	100%

Irak aşiretlerinin seçimlere etkisi konusundaki katılımcı düşüncelerini ortaya koyan Tablo 28 verileri, en yüksek oranın toplamda 300 katılımcı arasından %79 oran ve 237 kişiyle aşiretlerin Irak seçimlerinde rolünün bulunup bulunmadığına evet cevabı verenlere ait olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı katılımcılar arasından %11,33 oran ile 34 kişi Irak aşiretlerinin seçimleri etkilediğine hayır cevabı verirken, %9,66 orana sahip 29 katılımcı ise bilmiyorum demiştir.

Tablo 29. “Irak'ta Aşiretlerin Seçimleri Etkileme Rolü”

Cevaplar	Sayı	Yüzde
Seçimlerde belli adayları destekleyerek	98	41,35%
Seçimlerde para ile oy satarak	80	33,75%
Ulusal değil kişisel çıkarlara dayalı anlaşmalar yaparak	59	24,89%
Diğer	0	0
Toplam	237	100%

Irak'ta aşiretlerin seçimleri etkileme rolünün gerekçelerini açıklayan tablo-29, böyle bir etkinliğin var olduğunu söyleyen 237 katılımcı arasından %41,35 oran ile 98 katılımcının bu etkinliğin seçimlerde belirli adayları destekleme sureti ile gerçekleştiğini söylediğini ortaya koymaktadır. Buna göre aynı katılımcılar arasından %33,75 oranına sahip 80 kişi aşiretlerin bu etkisinin seçimlerde oyları satmak suretiyle gerçekleştiğini, %24,89 orana sahip 59) kişi ise bu etkinin ulusal değil kişisel çıkarlara dayalı anlaşmalardan ileri geldiğini ifade etmiştir. Katılımcılar arasında başka gerekçe yönünde cevap veren olmamıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma sonuçları göstermektedir ki katılımcıların yaş ortalaması 33,64 olup katılımcıların rastgele seçilmiş olmasına bakıldığında bu doğal bir göstergedir. Bununla beraber katılımcıların büyük çoğunluğu, 161 kişi ile şehir merkezinde yaşayan toplumsal arka plana sahiptir. Yine araştırma sonuçları 213 katılımcının erkek, 87 katılımcının ise kadın olduğunu göstermektedir ki, katılımcıların rastgele seçilmiş olmasına bakıldığında bu doğal bir göstergedir. Üniversite tahsili yapmış katılımcıların sayısı 191 kişi ile en yüksek oranı oluşturmuştur. Katılımcıların etnik kökenleri açısından en yüksek oranını 221 kişiyle Araplar teşkil etmiştir. Bunun nedeni ise Irak toplumu ve Bağdat halkı çoğunlukla Araplardan oluşan çeşitli kökenlere sahiptir. Rastgele katılımcı seçimi yapıldığından bu doğal bir göstergedir.

Irak toplumunun siyasi iktidara yönelik algısını etkileyen birçok faktörden söz edilebilir. Ülkenin etnik, dini ve sosyal yapı, siyasi partilerin ideolojik ve yapısal özellikleri, STK ve diğer faktörlere ek olarak dış mihraklar siyasi süreçleri etkilemektedir. Günümüz Irak'ta siyasi arenada faaliyet gösteren geleneksel ve modern kurumlar, yetkili kişiler ve dini liderler, iktidarın dolaşımını veya süreli olarak devrini etkilemektedirler. Irak Anayasası her ne kadar barışçıl bir otorite devrini garantiye alsada da devir süreçleri bazen çatışma ve toplumsal gerginlikle sonuçlanmaktadır.

Irak toplumunun ülkede siyaset kurumunda süreçlerin işleyişine ve özellikle otorite devrine yönelik algısını araştıran bu tez çalışmasında elde edilen sonuçlara göre, aşağı yukarı katılımcıların yarısı (300 kişiden 152'si) ülkede otorite devrinin barışçıl yapıldığına inanmaktadır. 300 katılımcıdan sadece 140'i, Irak toplumunda yönetimin barışçıl devrinin toplumsal etkisi olduğunu ifade etmiştir. Buna karşı 96 katılımcı, Irak'ta yönetimin otorite devri konusunda barışçıl yaklaşımının olumsuz etkileri olduğunu düşünmektedir. Bu araştırma sonuçlarına göre katılımcıların büyük çoğunluğunun Irak'ta barışçıl yönetimin etnik ve mezhepsel çatışmalardan etkilendiğini düşünmektedir.

Araştırma bulgularından anlaşılacağı üzere 173 katılımcı, herhangi bir lider veya mercie bağlı olmadığını 127 kişi ise bir lider ya da mercie bağlı olduğunu ifade

etmiştir. Bir lider ya da mercie bağı olanların gerekçeleri arasında en yüksek oran ile etnik veya mezhepsel bağlılık gelmektedir.

Araştırma bulgularına göre 198 katılımcı, Irak'ta gerçek demokrasi olduğunu düşünmediğini söylemiştir. Bu düşüncenin gerekçesine verilen yanıtlara baktığımızda en çok yolsuzluk konusuna değinildiğini görmekteyiz. Nitekim katılımcıların 74'ü, ülkede kurumların çoğunluğunda idari ve mali yolsuzluk söz konusu olduğunu vurgulamıştır. Bununla birlikte demokrasinin önemli bileşenlerinden biri olan STK konusu da katılımcıların vurguladığı hususlardan biridir. Nitekim katılımcılardan 180 kişi, sivil toplum kuruluşlarının siyasi kararları etkilemediğini düşünmektedir. Bu hususun gerekçelerine baktığımızda ise en yüksek oranla, sivil toplum kuruluşlarının siyasi kararları etkileyebilecek yetkinlik ve kapasiteye sahip olmadığı ifade edilmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre Irak'ta yetkililer ve siyasi şahsiyetler, Irak toplumunu büyük ölçüde etkilemektedir. %81,66 orana sahip 245 katılımcı, yönetici olsun ya da olmasın Irak'ta şahsiyetlerin toplumda büyük ölçüde etkili olduğunu söylemiştir.

Demokrasinin diğer önemli bileşeni seçimlerdir. Bu araştırma sonuçlarına göre ülkede seçim süreçleri ve sonuçları, etnik ve mezhep yapıdan etkilenmektedir. Katılımcılardan 150 kişi, etnik, mezhepsel veya kültürel çeşitlilik adayların tercihi konusunda etkili olduğunu ifade etmiştir. Irak demokrasisini doğrudan etkileyen bu faktörler (etnik, din ve kültür çeşitliliği), ayrıca bir araştırmanın konusudur. Bu çalışmada katılımcıların çoğunluğu (212 kişi), Irak'ta yönetimin barışçıl yaklaşım ilkesini uygulamadığını ifade etmiştir. Bu durumu ortaya çıkaran faktörlere baktığımızda ise en yüksek oranla (94 katılımcı) Irak toplumunun kültürel ve etnik çeşitliliği öne çıkmaktadır.

Katılımcılardan 111 kişi, seçimlerden önce siyasi partiler arasında yaşanan çatışmaların, Irak toplumunda uyum ve toplumsal dayanışmayı etkilediğini düşündüğünü söylemiştir. 108 katılımcı ise Irak'ta baskı grupları tarafından siyasi kararların etkilendiği söylenmiştir. Araştırma bulgularına göre baskı gruplarının şahsi çıkarlarını gerçekleştirmeyi hedeflediklerini savunan katılımcı sayısı 47'dir.

Bu çalışma sonuçlarında göre Irak'ta demokrasi ve barışçıl otorite devrini etkileyen önemli unsurlardan biri de dindir. Nitekim katılımcılardan 127 kişi, dini kurumların Irak'ta siyasi kararları etkilediğini düşünmektedir.

Irak demokrasisini olumsuz yönde etkileyen diğer bir faktör, dış mihraklar ve dış güçlerdir. Bu araştırmada katılımcılardan 128 kişi, komşu ülkeler başta olmak üzere yabancı ülkelerin Irak'ta siyasi sürecin seyrini etkilediğini düşünmektedir. Bu katılımcılara göre, özellikle seçimlerde belirli adayların yabancı ülkeler tarafından desteklenmesi, seçim sürecini ve sonucunu etkilemektedir. Ayrıca araştırma örneğine dahil olanlardan 237 kişi, aşiretlerinin seçimlerde etkili olduğunu düşünmektedir. Bu etkinin belirli adayları seçimlerde desteklemek suretiyle gerçekleştiğini düşünenler 98 kişi ile en yüksek oranı teşkil etmiştir.

Son olarak bu çalışmada öne sürülen hipotezlerle ilgili elde edilen sonuçlar aşağıda verilmiştir;

H0: Irak'ta barışçıl otorite dolaşımı toplumsal etkiye sahiptir:

İstatistiksel verilere ve analiz sonuçlarına bakıldığında, Irak'ta iktidarın barışçıl dolaşımı ile toplumsal etkisi arasında doğruluk ve geçerliliğinin (0) olduğunu tespit edilmiştir. İstatistiksel verilerin mevcut sonuçları ölçülebilir ve analiz edilebilir durumdadır. Araştırmaya katılanların %46,66'sı, yani 140 katılımcı yönetimin barışçıl devrinin toplumsal etkiye sahip olduğunu söylemiştir.

H1: Sivil toplum kuruluşları siyasi süreçleri ve kararları etkilemektedir.

Bu çalışmada elde edilen sonuçlara göre, katılımcılardan 180 kişi, yani katılımcıların %60'ı Irak'ta sivil toplum örgütlerinin siyasi kararlar üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmadığını söylemiştir. Sivil toplum kuruluşlarının siyasi kararları etkileyememesi ile ilgili katılımcıların söylediği gerekçelere baktığımızda, 77 kişi yani katılımcıların %42,77'i bu örgütlerin gerekli yetkinlik ve kapasiteye sahip olmadığını söylemiştir.

H2: Irak'ta devlet başkanı ve diğer siyasi şahsiyetler, toplumu etkilemektedir.

Araştırmaya katılanların bu hususta verdiği yanıtlara göre Irak'ta siyasi şahsiyetlerin toplumsal etkisi büyüktür. Katılımcıların %81,66'ı, yani 245 kişi, Irak'ta yönetici elitlerden olsun ya da olmasın söz konusu şahsiyetlerin Irak toplumuna büyük ölçüde toplumsal etki bıraktığını inanmaktadır. Irak'ta yönetici şahsiyetlerin toplumsal etkisi ile ilgili araştırmacının teoreminin doğruluk ve geçerlilik oranının 2 olduğu

tespit edilmiştir. Ayrıca bu sonuçlar ölçülebilir ve analiz edilebilir istatistiksel verilere dayanmaktadır.

Öneriler

Irak'ta barışçıl iktidar dolaşımı, demokrasi ve barışın en önemli bileşeni olarak korunmalıdır. Halkın devlete karşı güveninde bu faktörün büyük rolü olduğunu dikkate alarak, siyasi kararların buna göre alınması gerektiğini söyleyebiliriz. Ülkede siyasi süreçleri etkileyen çeşitli kurum, STK ve kişilerin anayasaya uygun bir şekilde hareket etmelerinin sağlanması gerekmektedir.

Halk tarafından seçilen adayların kişisel çıkarlarına yönelik hareket etmemesi büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda hükümetin önlem alması gerekmektedir. Seçimlerde aday olanlar yetkili kurumlar tarafından denetlenerek belirli niteliklere sahip olup olmadığını kanıtlamak için mülakata tabi tutulabilir.

Irak'ta barışçıl iktidar dolaşımını etkileyen önemli faktörlerden biri de kontrolsüz silahlanma konusudur. Devlet, kontrolsüz silahlanmanın kısıtlanması ve tüm silahlı grupların etkisiz hale getirilmesi konusunda etkili adımlar atmalıdır. Başka bir ifadeyle toplum üzerindeki olumsuz etkisi nedeniyle silahlı kullanımı devlet eliyle sınırlandırılabilir.

Ülkede demokrasinin gerçek anlamıyla uygulanması için, mezhepçiliğin, etnik milliyetçiliğin ve fanatik partizanlığın önüne geçebilecek yeni yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Ulusal kimlik ve birliği sağlamak için çeşitli tarafların faaliyetleri, dış bağlantıları, programları, maddi ve manevi destekçileri veya finansmanları, faaliyet biçimleri vs. izlenmeli ve yasal denetime tabi tutulmalıdır.

Halk ve hükümet arasında karşılıklı olarak güven duygusu yaratılmalıdır. Bunun için halk siyasi süreçlere ve kararlara dahil edilmelidir. Bu da STK gibi demokratik kurumların daha da aktif olmasıyla mümkün olabilmektedir. Bununla birlikte devlet, çeşitli kültürel ve sosyal etkinliklerle halkı siyasi süreçlerle ilgili bilgilendirebilir; böylece dış güçlerin ve ülke içindeki uzantıların halk üzerinde algı operasyonları engellenebilir.

Barışçıl otorite dolaşımının gerçekleşmesi için halk yönetime dahil edilmesi gerekir. Sivil toplum kuruluşlarını harekete geçirerek, gayri resmi partizan hareketler

ve dış bağlantılı grupların önüne geçilebilir. Vatandaşların bilinçlendirilmesi sureti ile toplumda barış inşa edilebilir. Bilinçli ve özgür vatandaşlar, kendi haklarını aramak üzere partizan etnik ve mezhep çatışmalara girmeden, barışçıl ve meşru yollara başvurabilirler. Bunun için devlet, eğitim sistemini, aile gibi sosyalizasyon kurumları ve medya alanında politikalarını gözden geçirmelidir.

Barışçıl otorite devrinin önemli bir aracı olarak seçimlerin sağlıklı bir şekilde yapılması için BM gibi uluslararası örgütlerden ve ülkelerden denetçiler getirilebilir. Bu denetçilerle ülkede yaygın olan yolsuzluk sorununun da önüne geçilebilir. Peş peşe gelen hükümetler, barışçıl politika temelinde iktidara geldikleri süre boyunca siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel programlarının ne ölçüde yerine getirdiklerinden sorumlu tutulmalıdır. Bu bağlamda bağımsız yargı büyük önem taşır.

Geleceğin liderleri olarak gençlere karar alma mercilerinde eğitim kursları ve istihdam sağlanabilir. Böylece gençlerin devlet kurumlarında rolleri etkinleştirilebilir ve ihtiyaçlar doğrultusunda özel sektörde de çalışmalarının önü açılabilir.

Son olarak ülkede barışın inşası için dinin siyasetten ayrılması gerekmektedir. Hukuk devleti olabilmek için anayasa her tür aidiyet, çıkar ve ideolojiden üstün tutulmalıdır. Geleneklere, etnik gruplara, kültür ve dinlere/mezheplere saygı ve hukuk temelinde yaklaşmalı, her tür çatışmanın önüne geçmek için hakları eşit koşullarla sağlanmalıdır. Bütün bu farklılıkları içinde barındıran Irak devletinin uluslararası camiada saygınlığını arttırmak, bağımsızlığı ve toprak bütünlüğünü korumak, dış müdahalelerden uzaklaştırılmak için çaba sarf etmek gerekir.

KAYNAKÇA

- Abdul-ridha, A., & Abdul-razzaq, K. (2015). *İrak Taraflari İşiginda Irak'ta Çoğulculuk Yasasi*. Bağdat: Bağdat Üniversitesi Yayıncılık.
- Al-dulaimi, H. A. (2001). *Bati Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde Siyasi Sistemler*. Amman: Daar Al- Wael Basim Ve Yayıncılık .
- Al-fawaz, A. H. (2013). *Demokrasi ve Ulusal Kimlik*. Bağdat: Al-Farahidi Basim ve Yayınevi.
- Al-hammoud, A. T. (2017). *2003 Sonrasi Yargidaki Ateş , irak şialari ve Devleti ve Milleti İnşa Etme Mücadeleleri*. Beyrut: Kufa Üniversitesi Yayınevi.
- Ali, H. F. (2015). *Rak Siyasi Partilerinde İktidar Rotasyonunun Sosyal Boyutlari*. Ain Al-shams Üniversitesi - sanat fakültesi, Sosyoloji Bölümü. Mısır: Al-azhar University Dergisi'nde Yayinland.
- Ali, S. A.-S. (2007). *Siyasi Sistemlerin Temel ilkeleri ve Çağdaş Yönetim Sistemleri*. Kahire: Dar Al-kitab Al-Hadith Yayinlari.
- Al-Maliki, R. H. (2016). *Pozitif Anayasal Sistemlerde Otoritenin Barişçil Dolaşimi*. Beyrut, Lübnan: Al-sanhour Office.
- Al-Muhammadawi, A. A. (2011). *The Political Problem of Modernity*. Rabat: Al-tikhla Publications.
- Al-Qaisi, H. (tarih yok). *İrak Siyasi Partilerinin Finansmanında Bir Araştırma*. Bağdat: Al-mustansiriya Üniversitesi Yayinlari.
- Al-Sahhaf, A. N. (2014). *Kabuk ve Deniz*. Bağdat: Bağdat Üniversitesi/ Sosyoloji Bölümü Yayinlari.
- Al-Subaihi, A. S. (2000). *Arap Dünyasında Sivil Toplumun Geleceği*. Beyrut: Arap Birliği Araştırmaları Merkezi.
- Al-Taweel, R. Z. (2005). *Demokratik uygulama ve sosyal Değişim için Gereklilikler*. *Uluslararası Araştırmalar Dergisi*.
- Al-Ulum, M. B. (2003). *Slam 'da Civilized Horizons Siyaset Teorisi* . Beyrut: Dar Al-Zahraa Yayinlari.
- Al-Wardi, A. (2011). *İrak Toplumunun Doğasında Bir Araştırma*. Beyrut: Dicle ve Fırat Yayınevi ve Kütüphanesi.
- Al-Wasei, M. M. (2006). *Siyasi Haklar Yemeni Anayasasında (Karşılaştırmalı Bir Çalışma)*. Alexandria: Modern Üniversitenin Ofis Yayıncılık.

- Al-Zoba'i, B. M. (2008). Akademisyenler için düzenlenen bir çalıştayda sunulan bildiriler. *İrak'ta Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü*. Amman: Irak'ta Sivil Toplumun Gelişimi üzerine bir grup Araştırmacıda 2003-2008.
- Annan, M. A. (1933). *İbn-i Haldun, Hayati ve Entelektüel Mirası*. Kahire: Dar Al-kutub Al-masryah Press.
- Aristoteles .(1975)*Politika* .(Çev.Mete Tuncay) .İstanbul. Remzi Kitabevi Yayınları
- Aron, R. (2010). *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Arslan, R. (2013). *Demokratik Yönetim Sistemleri*. Bursa : Dora Basım-Yayın.
- Ashti, S., & Ashti, F. (2007). *Lübnan'daki Siyasi Partilerin Evrimi*. Beyrut: Lübnan Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- Atouf, Z. (2018). *2003 Sonrası Irak'taki Partizan Deneyimi.. Gerçekler ve zorluklar*., Bağdat: Edrak Araştırma ve Danışma Merkezi tarafından Yayınlanan bir çalışma.
- Aziz, A. (2015). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri*. Ankara : Nobel Akademik Yayıncılık.
- Al-Aboudi. Q. H. (27 1, 2008). *Partizan Pluralism in Irak, The Reality in Practice*. Noor Foundation for Culture and media: <http://www.alnoor.se/article.asp>
- Batatu, H. (2008). *İrak, Şeffaflığın Coğrafi Dağılımı, Temel Etnisite*. Bağdat: Metre Çalışmaları Yayınları.
- Batatu, H. (2015). *İrak Sosyal Sınıflar ve Devrimci Hareketler*. Beyrut: Al-biruni Yayıncılık ve Dağıtım.
- Belkiz, A. (2008). *State and Society, Dialectics of Autism and Divison*. Beyrut: the Arab Network for Research and Publishing Prass.
- Bordeaux, G. (2002). *Devlet*. (S. Haddad, çev.) Beyrut : niversite araştırmaları, Yayıncılık ve Dağıtım Vakfı.
- Buğra, A., & keyder, Ç. (2018). *Sosyal Politika Yazıları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Building, T. J. (2001). *Sosyal Sermaye ve Büyüyen Sivil Toplum*. N.y, : Açık Üniversite.
- Çam, E. (2011). *Siyaset Bilimine Giriş*. İstanbul : Der Yayınlar.
- Dale, R. A. (2014). *Demokrasi Üzerine*. (S. M. Al-hasani, çev.) Beyrut: Dağıtım ve Yayım için Yayın Şirketi.
- Dawisha, A. (2009). *İrak. Birleşik krallık: Prenston Üniversitesi Baskısı*.

- Duhamel, O.-O., & Mini, Y. (1996). *Ain Manouri Lexicon*. (M. Al-qadi, & z. Shukur, dü) beyrut: Basim ve Dağitim Vakfi.
- Dursun, D. (2018). *Siyaset Bilimi*. Beta Basim Yayim Dağitim a.ř : İstanbul.
- Duverger, E. (2016). *Kitle Partisi Sorunu: Parti Örneği Québécois*. İngiltere: Revue Canadienne de Bilim Politikasi.
- Duverger, M. (1974). *Siyasi Partiler* (2 b.). (E. Özbudun, Çev.) Ankara: Bilgi Yayınevi
- Duverger, M. (2006). *Les Partis Politiques* . Fransa: ouv. Cit .
- El-saidi, U. (tarih yok). *İrak'ta Siyasi Çeşitlilik "an analitik vizyon*. Üniversite Kütüphanesi Yayinlari: Bağdat.
- Erkan, A. (2013). *El-beyan Sözlük Arapça - Türkçe*. İstanbul: Yasin Yayınevi.
- Erzen, M. Ü. (2011). *Tarihi, Kültürel ve Sosyal Paradigmaları ile Siyaset*. İstanbul: Derin Yayinlari.
- Ferguson, A. (1996). *An Essay on the History of Civil Society*. İngiltere: Cambridge University Press,Uk.
- Giddens, A. (1997). *Sociology*. London: Polity Press.
- Gönç-Fiavran, T., Günefi , F., & Sür, s. (2011). *Klasik Sosyoloji Tarihi*. Eskişehir, Türkiye: Anadolu Üniversitesi Yayini.
- Gorey, A. G. (1990). *Bağdat'ta Üç Kral 1921 - 1958*. (S. T. Al-tikriti, çev.) Bağdat: Al-nahda Al-arabiya library Yayıncilik.
- Grosser, G. (1985). *Fransa'daki Politika*. France: Ouv.Cit.
- Hafez, A. A. (2009, 5 3). Journal of political issues. *The Reality and Future of Civil Society in Irak*(19), s. 63.
- Hamza, K. M. (2015). *Sosyoloji Teorileri*. Beyrut : Insights House ve Kütüphane.
- Horer, A. (1974). *Anayasa Hukuku ve Siyasi Kurumlar*. (A. M. Diğerleri, çev.) Beyrut.: Al-ahlia Yayıncilik ve Dağitim.
- Ibn Haldun. (1992). *Önsözü, Ibn Haldun'un*. (ET:Étienne Marc Quatremère) Beyrut , Lübnan : Yayınci Lübnan Kitaplığı.
- Ibn Haldun. (2015). *İbn-i Haldun'un Önsözü*. Beyrut: Arab Heritage Revival house, Basim, Yayıncilik ve Dağitim için Arap Tarihi vakfi.
- Jabr, s. (2007). *Ulusal Uzlaşmada Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü*. Bağdat: Sivil Diyalog.

- Karau, S. J. (1995). *Social Loafing: Research Findings, Implications, and Future Directions*. İngiltere: Cambridge Üniversitesi Press.
- Kapani, M. (2005). *Politika Bilimine Giriş* (17 b.). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Katz, R. S., & Mair, P. (1995). Hanging models of party organization and party democracy: The Emergence of the Cartel Party. *Party Politics*, s. 28.
- Kirchheimer, O. (2003). The Catch-all Party. *West European Politics*.
- Kışlali, A. T. (2011). *Siyaset Bilimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını .
- Maliki, M., & diğerleri . (2007). *Demokrasi ve Arap Sokağının Güncel Hareketleri*. Beyrut: Arap Birliği Araştırmaları Merkezi.
- Moore, R. (2015). *Eğitim ve Toplum*. (Çev. H. Arslan) İngiltere Cardiff Üniversitesi: Paradigma Yayınları.
- Meyers, D. G. (2010). *Social Psychology*. New York: 10th ed.
- Michael, D. (1980). *Sosyoloji Sözlüğü*. (İ. M. Al-hassan, çev.) Irak: Dar Al-Rasheed Publishing.
- Milbrath, I. W. (1963). *Ashington Lobcileri*. Usa: Chicago: Rand McNally.
- Muğniye, M. C. (1969). *Al-tafsir Al-Kashif*. Beyrut: Dar Al-Kitab Al-Islami Yayıncılık.
- Musleh, A. A. (2010). *Sosyoloji Sözlüğü*. Amman, Ürdün: Dar Al-Mashreq Cultural Yayıncılık.
- Mustafa, İ., & ve diğerleri. (1989). *Al-mu'jam Al-waseet*. İstanbul : Darü'l-Dava Yayını.
- Quermonne, J.-I. (2003). *Montchrestian Gücünde Değişim*. Paris.
- Salih, N. (2011, 3 6). Hukukun Yokluğunda Irak'ta Çoğulculuk. *Siyaset Bilimi Dergisi, Bağdat Üniversitesi*(43), s. 45.
- Shaaban, M. A.-S. (2015). *Baskı Gruplarının ve Siyasi Partilerin Siyasi Kararlar Üzerindeki Etkisi*. Cezayir: Hukuk Fakültesi, Konstantin Üniversitesi Yayınları.
- Shabib, U. B. (2012). *Din ve Devlet, Irak Siyasi Eyleminde Dinin Rolüne Dair Sosyo-Analitik bir Çalışma*. Sosyoloji bölümünde doktora tezi. Bağdat: Bağdat Üniversitesi Yayınlar.
- Shubr, R. K. (2010). *Siyasi Partiler*. Irak: Babil Üniversitesi - Hukuk Fakültesi Yayınlar .
- Stanfield, G. (2009). *Irak: İnsanlar, Tarih ve Politika*. Emirates : emirates stratejik Araştırmalar ve Araştırma Merkez Yayınlar.

- Stewart, M. (1962). *Modern Hükümet Sistemleri*. (A. Kamel, Çev.) Beirut: Arap Al-fikir Daari Yayini.
- Süleyman, İ. (1989). *Siyaset Bilimine Giriş*. Beyrut: Dar al-nidal for Printing and Publishing.
- Taşdelen, H. M. (2011). *Siyaset Sosyolojisi*. İstanbul: Kocav Yayınlar.
- Tezcan, M. (2014). *Toplumsal Bilimlere Giriş*. Ankara: Ani Yayıncılık.
- Tilly, C. (2010). *Democracy*. (M. F. Tabakh, çev.) Beyrut: Yayımcı.
- Turner, J. H. (2005). *Sociology*. Usa: Prentice Hall.
- Vergin, n. (2007). *Siyaset Sosyolojisi: kavramlar, tanımlar, yaklaşımlar, istanbul, bağlam yayinlari*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Weber, M. (2005). *Bürokrasi ve Otorite*. (H. B. Akın, Çev.) Ankara: Adres Yayınlar.
- Weber.M. (2014). *Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı*. (ö. Ozankaya, çev.) İstanbul: Cem Yayınevi.
- W. Kornblum. (31. 1. 2011). *Sociology in a Changing World*. Cengage Learning: (<http://books.google.com/books?id=dtkcg6qoy5ac&pg=pt191>)
- Wtut, A. J. (2004). *Çağdaş Irak'ta Devlet ve Toplum*. Sosyoloji bölümü'nde doktora tezi. Bağdat: Bağdat Üniversitesi.
- Zuker, A. (2010). *Etki, Değişen Çağda Gizli Güç*. (Çev.T. Azzam) Riyad.: Al rayan Vakfi Yayıncılık.
- Alhurra Kanalının Web Sitesi Kaynağı Bağlantıda Mevcuttur (*Irak'taki Yoksulluk Rakamlarına İlişkin Uluslararası Raporu*) /<https://www.alhurra.com>
- Bakanlar Kurulu Genel Sekreterliği Sivil Toplum Kuruluşları Dairesi Başkanlığı, (<http://www.ngoao.gov.iq>)
- Irak Etnik ve Dini Bölgeleri* <https://www.marefa.org/>
- (2015 tarihli 39 sayılı Irak tarafları kanunu. *Adalet bakanlığı* <https://www.moj.gov.iq/>)

EKLER

Ek 1. Anket Formu

Elinizde bulunan bu form barışçıl otorite dolaşımı ilkesinin Irak toplumu üzerindeki etkisini belirlemeyi amaçlayan bilimsel araştırma amaçlı hazırlanmış bir anket çalışmasıdır. Otoritenin barışçıl dolaşıma ile kastedilen, hükümdarların seçimler anlamında otorite üzerinde periyodik olarak ardı ardına gelmesidir. Barışçıl Otorite Dolaşımının Sosyal Gerçekliğe Etkisi: Irak Toplumu Örneği başlıklı bir araştırma çalışmasına gönüllü olarak katılmaya davetlisiniz. Bu çalışmaya katılım süreniz en fazla yarım saat olacak olup, katılmak zorunda değilsiniz ve istediğiniz zaman cayma hakkınız bulunmaktadır. Bu çalışmada beklenen toplam katılımcı sayısı farklı cinsiyetlerden (300) katılımcı olacaktır, bu çalışma sadece Bağdat şehrinde gerçekleştirilecektir. Bu çalışmaya katılmayı kabul etmeden önce, çalışma araştırmacısına veya çalışma ekibine soru sorma fırsatınız olduğunu bilin (lütfen bilgileri dikkatlice okuyun ve istediğiniz herhangi biriyle tartışın, buna bir arkadaşınız, akrabanız veya aileniz de dahil olabilir). Bu çalışmaya katılımınız gönüllüdür. Herhangi bir zamanda sebep göstermeksizin araştırmadan çekilme hakkına sahipsiniz ve bu sizi ve çalışmayı etkilemeyecektir. Bu bilgilendirilmiş oluru imzalayarak, yasal haklarımdan hiçbirinden feragat etmediğimi ve çalışma hakkında yeterli bilgi aldığımı ve bu bilgilendirilmiş olurdaki bilgileri okuyup anladığımı ve çalışma hakkında tartışma fırsatı bulduğumu onaylıyorum.

1 - Cinsiyet Erkek () Kadın ()

2 - yaş ()

3- Akademik başarı a.(okuma-yazma bilmiyor b.() iseniz bitirdiğiniz son okul c.() İlkokul d.() Ortaokul e.() Üniversite f.() Lisansüstü eğitim g.()

4 - Sosyal arka plan: Kentsel a.() kent merkezi b.() çevre birimleri c.()

5- Sosyal Milliyetçilik Nedir? Arap a.() Kürt b.() Hristiyan c.() diğerleri d.()

6 - Sizce Irak'ta Barışçıl Otorite dolaşımı var mı?

Evet a.() Hayır b.() Bilmiyorum c.()

7 - Sizce barışçıl bir otorite dolaşımının Irak toplumu üzerinde bir etkisi var mı?

Evet a.() Hayır b.() Bilmiyorum c.()

_ Cevabınız (evet) ise bu etki olumlu mu olumsuz mu?

Olumlu a.() olumsuz b.()

Cevabınız (olumsuz) ise sizce:

a.() İktidardakilerin yüzleri, tavırları ve fikirleri aynıdır ve bunda bir değişiklik yoktur.

b.() Irak toplumundaki otorite, rejimin kutsallığından kaynaklanmaktadır.

c.() Irak toplumunda otorite liderin kendisini temsil eder.

d. diğer

8 - Etnik veya mezhepsel çatışmanın Irak'ta barışçıl otorite dolaşımı etkilediğini düşünüyor musunuz?

Evet a.() Hayır b.() Bilmiyorum c.()

9 - Bir lideri veya referansı takip ediyor musunuz?

Evet a.() Hayır b.()

Cevabınız (evet) ise sizce:

a.() liderlik kişiliğinden ve karizmasından kaynaklanmaktadır.

b.() eylemlerinden ve açıklamalarından kaynaklanmaktadır.

c.() Iraklı veya mezhepsel kökeninden kaynaklanmaktadır.

(diğer

10- Sizce Irak'ta gerçek bir demokrasi var mı?

Evet a.() Hayır b.() Bilmiyorum c.()

Cevabınız (hayır) ise bunun nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- a.() Düşünce özgürlüğünün bulunmaması
- b.() Yeterli güvenliğin olmaması ve çok sayıda suikast olması
- c.() Çoğu devlet kurumunda meydana gelen idari ve mali yolsuzlukların olması
- d.() Seçimlerde dürüstlük ve hilenin olmaması
- e. diğer.....

11- Irak'taki siyasi kararda sivil toplum kuruluşlarının etkisi olduğunu düşünüyor musunuz?

Evet a.() Hayır b.() Bilmiyorum c.()

_ Cevabınız (hayır) ise bunun nedeni aşağıdakilerden hangisidir?:

- a.() Irak'taki sivil toplum kuruluşlarının bağımsız olmaması
- b.() sivil toplum kuruluşlarının siyasi kararları etkilemek için gerekli yetkinlik ve yeteneklere sahip olmaması
- c.() Sadece insani yardımla sınırlandırılması

_ Cevabınız (evet) ise bunun nedeni aşağıdakilerden hangisidir?:

- a.() İnsanların taleplerini karşılanması.
- b.() Görüşleri otorite ile halk arasında bir araya getirmesi.
- c.() siyasi kararları etkilemesi.
- d.() Varlığı demokratik sistemin bir parçası olmakla sınırlıdır.

12- Irak'taki kişiliklerin lider ve referans (siyasi/dini/askeri) Irak toplumunu etkilediğini düşünüyor musunuz?

Evet a.() Hayır b.() Bilmiyorum c.()

13- Sizce Irak'taki seçimlerde aday seçiminde kültürel, etnik veya mezhepsel çeşitliliğin rolü var mı?

Evet a.() Hayır b.() Bazen c.() Bilmiyorum d.()

14 - Sizce Irak toplumu, toplumsal ve siyasi düzeydeki iniş çıkışları nedeniyle demokrasinin barışçıl iktidar devri ilkesini uygulaması için uygun bir ortam mı?

Evet a.() Hayır b.() Bilmiyorum c.()

_Cevabınız “Hayır” ise, bunun bir nedeni aşağıdakilerden biri olabilir mi?

a.() Irak, gelişmekte olan ülkelerden veya üçüncü dünya ülkelerinden biri olarak kabul edilir.

b.() Irak toplumu kültürel ve etnik çeşitlilik ile temsil ediliyor olması gerçekliği , bu nedenle otorite dolaşımının zordur.

c.() Bunu engelleyen etkili partilerle bağlantılı silahlı grupların varlığı söz konusudur.

d. diğer

15- Sizce her seçim öncesi partizan siyasi çatışmalar:

a.() Toplumsal uyumu ve dayanışmayı etkiler.

b.() Demokratik oyunun doğal bir parçasıdır.

c.() Siyasi partilerin toplumda yaptığı kötü bir şeydir.

d. diğer

16- Sizce Irak'taki siyasi kararlarda baskı gruplarının etkisi var mı?

Evet a.() Hayır b.() Bazen c.() Bilmiyorum d.()

_Cevabınız (evet) ise bu etkinin nedeni nedir?

a.() Baskı gruplarının kişisel çıkarlarını elde etmeyi amaçlaması

b.() konumlarını korumak ve egemen konumlarını güçlendirmesi

c.() Ekonomik kontrole ve ideolojik amaçlara yönelik olması

d. diğer

17- Sizce Irak'ta siyasi kararlarda dini kurumların etkisi var mı?

Evet a.() Hayır b.() Bazen c.() Bilmiyorum d.()

18 - Sizce Irak'taki siyasi sürecin gidişatında komşu ülkelerin etkisi var mı?

Evet () Hayır () Bilmiyorum ()

Cevabınız (evet) ise bu etki nasıl oldu?

- a.() Seçimlerde belli adayları destekleyerek
- b.() Seçimlere kendi çıkarları doğrultusunda hile karıştırarak
- c.() mezhepsel ve etnik çatışmalar yaratarak
- d. diğer

19- Sizce seçimleri etkilemede Irak aşiretlerinin rolü var mı?

Evet a.() Hayır b.() Bilmiyorum c.()

Cevabınız(evet) ise bu etki nasıl oldu?

- a.() Seçimlerde belli adayları destekleyerek
- b.() Seçimlerde para için oy satarak
- c.() Ulusal değil kişisel çıkarlara dayalı anlaşmalar yaparak
- d. diğer

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : YOUSIF ALAA ABBAS ABBAS

Uyruğu : Irak

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek lisans	İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü	
Lisans	Bağdat Üniversitesi/Edebiyat Fakültesi/Sosyoloji Bölümü	2017/7/13
Lise	Yemen lisesi	2013/8/1

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
-----	-----	-------

Yabancı Dil Arapça /Türkçe

Yayımlar

Hobiler

Futbol